

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ, ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΧΕΣΕΙΣ ΚΑΙ
ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΨΥΧΡΟΣ ΠΟΛΕΜΟΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ: ΟΙ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΟΙ ΧΕΙΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΧΕΝΡΙ ΚΙΣΙΝΓΚΕΡ ΣΤΟΝ ΠΟΛΕΜΟ
ΤΟΥ ΒΙΕΤΝΑΜ 1965-1973**

ΕΠΙΒΛΕΠΙΑ: ΚΟΝΤΟΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ

Α.Μ.:1213Μ026

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ: Χ. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο 1 ^ο	
<i>Ψυχρός Πόλεμος και εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ</i>	<i>4</i>
Κεφάλαιο 2 ^ο	
<i>Ρεαλισμός και Χένρι Κίσινγκερ</i>	
<i>2.1 Ρεαλισμός και εξωτερική πολιτική.....</i>	<i>11</i>
<i>2.2 Ο Χένρι Κίσινγκερ ως εκφραστής του πολιτικού ρεαλισμού.....</i>	<i>18</i>
Κεφάλαιο 3 ^ο	
<i>Εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και Πόλεμος του Βιετνάμ</i>	
<i>3.1 Το χρονικό του πολέμου.....</i>	<i>32</i>
<i>3.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου.....</i>	<i>39</i>
Κεφάλαιο 4 ^ο	
<i>Η συνεισφορά του Χένρι Κίσινγκερ στις διεθνείς σχέσεις και στη διπλωματία</i>	<i>52</i>
Συμπεράσματα.....	60
Βιβλιογραφία.....	67

Σκοπός της εργασίας

Σκοπός της εργασίας είναι μέσω μιας κριτικής θεώρησης να καταδειχθούν και να αξιολογηθούν ως προς την επιτυχία τους ή μη οι διπλωματικοί χειρισμοί του Χένρι Κίσινγκερ στον πόλεμο του Βιετνάμ καθώς και κατά πόσο εφαρμόστηκε η πολιτική της θεωρίας του ρεαλισμού της οποίας ήταν θιασώτης.

Εισαγωγή

Ο Ψυχρός Πόλεμος υπήρξε το κατεξοχήν χαρακτηριστικό της διεθνούς κοινωνίας κατά το δεύτερο ήμισυ του 20ου αιώνα. Η οξεία αυτή αντιπαράθεση Ηνωμένων Πολιτειών και Σοβιετικής Ένωσης στον πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό και ιδεολογικό τομέα, που ποτέ όμως δεν εξελίχθηκε σε ανοικτή μεταξύ τους πολεμική αναμέτρηση, επηρέασε λιγότερο ή περισσότερο το σύνολο των κατοίκων του πλανήτη μας με συνέπειες αρνητικές, τραγικές αλλά και επωφελείς. Επακόλουθο της κυρίαρχης θέσης και των αντικρουόμενων συμφερόντων των δύο υπερδυνάμεων στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και της εξουθένωσης των κατά παράδοση Ευρωπαίων ισχυρών του διεθνούς συστήματος, ο Ψυχρός Πόλεμος διεξήχθη σε παγκόσμια κλίμακα και τελείωσε με την αδιαμφισβήτητη ήττα της Σοβιετικής Ένωσης που απαξιώθηκε πλήρως ιδεολογικά και έπαψε να υφίσταται πολιτικά.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ ήταν ίσως η μεγαλύτερη ένοπλη σύγκρουση μεταξύ Δύσης και Ανατολής κατά την διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου. Θεωρητικά η μάχη ήταν μεταξύ του Δημοκρατικού Στρατού του Βιετνάμ (Βόρειο Βιετνάμ) και της Δημοκρατίας του Βιετνάμ (Νότιο Βιετνάμ). Στην πραγματικότητα όμως ήταν ένας πόλεμος μέσω αντιπροσώπων μεταξύ των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ, ένας από τους πολλούς που έγιναν λόγω της απροθυμίας των υπερδυνάμεων να εμπλακούν σε απευθείας πόλεμο μεταξύ τους που ίσως θα κατέληγε σε πυρηνική καταστροφή. Αμερικανοί στρατιώτες είχαν εμπλακεί ήδη από το 1959, αλλά σε μεγάλους αριθμούς κατέφθασαν από το 1965. Εγκατέλειψαν τη χώρα το 1973, κάτι που οδήγησε τελικά στην παράδοση του Νότου στις 30 Απριλίου 1975. Στις 2 Ιουλίου του 1976 το Βόρειο

και Νότιο Βιετνάμ ενώθηκαν και σχημάτισαν τη Σοσιαλιστική Δημοκρατία του Βιετνάμ. Ειδικότερα από το 1945 που διακήρυξε την ανεξαρτησία του ο λαός του Βιετνάμ (βορείου και νοτίου) ενεπλάκη σε πολεμικές συγκρούσεις - είτε εμφύλιες είτε εναντίον των Γάλλων και των Αμερικανών - που διήρκεσαν ως το 1976. Η εμπλοκή των Ηνωμένων Πολιτειών από το 1965 ως το 1973 κόστισε τη ζωή σε 58.000 αμερικανούς στρατιώτες, 225.000 στρατιώτες του Δημοκρατικού Στρατού του Νοτίου Βιετνάμ, 900.000 Βιετκόνγκ και στρατιώτες του Βορείου Βιετνάμ. Ο αριθμός των τραυματιών ανυπολόγιστος. Από το τέλος του πολέμου το Βιετνάμ έχει γίνει σημείο αναφοράς για το τι δεν πρέπει να κάνουν οι ΗΠΑ ως κράτος σε όλες τις μελλοντικές τους ξένες συγκρούσεις.

«Το Βιετνάμ ήταν το πολιτικό, στρατιωτικό και ηθικό πιλοτήριο του κόσμου για χρόνια. Ο πόλεμος βρισκόταν στο κέντρο της συνείδησης του καθενός. Πολλά πράγματα θα αποφασίζονταν εδώ: ποια πλευρά θα επικρατούσε στη διεθνή σκηνή μεταξύ του κομμουνιστικού και του μη-κομμουνιστικού κόσμου, αν οι αποικιοκρατικές δυνάμεις θα συνέχιζαν να κυριαρχούν στις πρώην αποικίες τους, αν οι μικρές χώρες θα μπορούσαν να εναντιωθούν στις μεγάλες, αν οι αντάρτες θα μπορούσαν να νικήσουν σύγχρονους, τακτικούς στρατούς»¹.

1. Ψυχρός Πόλεμος και εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ

Με τη λήξη του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου και τη δεκαετία που ακολούθησε η ΕΣΣΔ υστερούσε σημαντικά στο συσχετισμό ισχύος σε σχέση με τις ΗΠΑ όσον αφορά τα πυρηνικά όπλα και έτσι το σοβιετικό κράτος επικεντρώθηκε σε μια προσπάθεια να αυξήσει την πυρηνική ισχύ του, για να εξισορροπήσει τις ΗΠΑ. Ο ανταγωνισμός μεταξύ των υπερδυνάμεων για το στρατηγικό πλεονέκτημα στα πυρηνικά όπλα αύξανε τη μεταξύ τους σύγκρουση που περισσότερο κατευθυνόταν σε στρατηγικούς συσχετισμούς και λιγότερο σε ιδεολογικές αντιπαραθέσεις. Η σοβιετική παρουσία στην Ανατολική Ευρώπη συνιστούσε απειλή για τους συμμάχους των ΗΠΑ στη Δυτική Ευρώπη και η παρουσία αυτή αποτελούσε ένα αντίβαρο κατά της απειλής χρησιμοποίησης των αμερικανικών πυρηνικών όπλων εναντίον της ΕΣΣΔ.

¹ Martin Woollacott, journalist "The Guardian"

Με αυτή τη διαπίστωση παρατηρούμε ότι η απόκτηση πυρηνικών όπλων από τη Σοβιετική Ένωση στόχο είχε να εξυπηρετήσει στρατηγικά της συμφέροντα και να αποτρέψει μια πυρηνική αμερικανική επίθεση εναντίον της. Παράλληλα, ο μεγάλος σοβιετικός φόβος από την ανατροπή της ισορροπίας ισχύος στα πυρηνικά όπλα έδειχνε το πόσο σημαντικοί ήταν οι στρατηγικοί προσανατολισμοί της σοβιετικής εξωτερικής πολιτικής. Η κατοχή πυρηνικών όπλων αποτελεί μια ιδιαίτερη μεταβλητή ελέγχου στον καθορισμό της στρατηγικής συμπεριφοράς μιας μεγάλης δύναμης, καθώς ο στρατηγικός τους χαρακτήρας, ως όπλων ολοκληρωτικής καταστροφής, εξορθολογίζει την κρατική συμπεριφορά. Σε σχέση με την ιδεολογία ο πυρηνικός ανταγωνισμός και ο τρόμος των πυρηνικών έβαζε την παγκόσμια διάδοση του κομμουνισμού σε δεύτερη μοίρα, καθώς τα πυρηνικά όπλα και ο πυρηνικός φόβος όπως αναφέρει ο Τζον Λιούις Γκάντις είχαν ως αποτέλεσμα «...να αλλάξει ένα κράτος, το οποίο, αν μετρούσε μόνο η ιδεολογία, θα είχε αναζητήσει την πλήρη αναδιάρθρωση του υφιστάμενου διεθνούς συστήματος [...]. Η Σοβιετική Ένωση αρκέστηκε σε ένα σύστημα στο εσωτερικό του οποίου αναζητούσε τη δράση, ενώ ο στόχος ανατροπής του καπιταλισμού μετατέθηκε σε ένα αόριστο και απροσδιόριστο μέλλον»².

Ο στρατηγικός ανταγωνισμός ΗΠΑ-Σοβιετικής Ένωσης, στις πρώτες δεκαετίες του Ψυχρού Πολέμου, κινούνταν σε πολλά επίπεδα που σε πολλές περιπτώσεις οι στρατηγικές τους ανάγκες υπερέβαιναν τις ιδεολογικές διακηρύξεις της ΕΣΣΔ. Μια πτυχή της αμερικανοσοβιετικής σύγκρουσης αφορούσε στην Κίνα και τη θέση της στην παγκόσμια κατανομή ισχύος, πτυχή ιδιαίτερα κρίσιμη για τους Σοβιετικούς λόγω της ιδεολογικής συγγένειας των δύο κρατών. Η νίκη των Κινέζων κομμουνιστών το 1949 χαιρετίστηκε ως ένας μεγάλος θρίαμβος για το παγκόσμιο κομμουνιστικό κίνημα, αλλά οι προστριβές μεταξύ Πεκίνου και Μόσχας εκδηλώθηκαν σχεδόν αμέσως. Ξεκινώντας με τη ρήξη του 1959-1960, το σινοσοβιετικό διαζύγιο ολοκληρώνεται στα μέσα της δεκαετίας 1960. Η μαοϊκή Κίνα, που έχει μπει στην περιπέτεια της πολιτιστικής επανάστασης, απορρίπτει το σοβιετικό «ρεβιζιονισμό», που εγκαινιάστηκε με το 20ό Συνέδριο του ΚΚΣΕ το 1965 καταδικάζοντας το σταλινισμό, και αμφισβητεί τον ιμπεριαλισμό της ΕΣΣΔ. Ιδεολογική, πολιτική και διπλωματική η διαμάχη τροφοδοτείται με εδαφικές διαφωνίες που γεννήθηκαν από τις άνισες διεθνείς συνθήκες του 19ου αιώνα.

² John Lewis Gaddis, *The Long Peace: Inquiries into the History of the Cold War*. New York, NY: Oxford University Press. 1987

Παράλληλα αναπτύσσεται μεταξύ Σοβιετικών και Κινέζων ένας ανταγωνισμός για την κατάκτηση της παγκόσμιας κοινής γνώμης και κυρίως του Τρίτου Κόσμου, όπου η Κίνα εμφανίζεται σαφώς ως πιθανός ηγέτης όλων των χωρών που αγωνίζονται ενάντια στην ηγεμονία των υπερδυνάμεων. Οι κρίσεις αυτές έδειχναν ότι η ιδεολογική και διπλωματική ενότητα του ανατολικού συνασπισμού διαλυόταν.

Στα τέλη της δεκαετίας του 1950 η Σοβιετική Ένωση είχε έρθει σε σοβαρή ρήξη με την Κίνα, στην οποία συμπεριλαμβάνεται και μια σειρά μεθοριακών επεισοδίων για εδαφικές διαμάχες, γεγονός που οδήγησε την Κίνα να συμπράξει με τις ΗΠΑ και την Ιαπωνία εναντίον της Σοβιετικής Ένωσης. Τα γεγονότα αυτά έδειχναν, πρώτον, ότι μπορούσαν να υπάρχουν στρατηγικές αντιπαραθέσεις μεταξύ κρατών με ίδιο ιδεολογικό υπόβαθρο (ΕΣΣΔ και Κίνα) και, δεύτερον, ότι η επιλογή συμμάχου για την εξασφάλιση του εθνικού συμφέροντος έμπαινε σε πρώτη μοίρα, όταν η συμμαχία αυτή θα εξασφάλιζε σημαντικά ζητήματα κρατικής επιβίωσης (συμμαχία Κίνας με ΗΠΑ και Ιαπωνία εναντίον της ΕΣΣΔ). Αν οι ιδεολογικοί λόγοι είχαν προτεραιότητα έναντι της εθνικής ασφάλειας, μάλλον ΕΣΣΔ και Κίνα θα συμμαχούσαν για την παγκόσμια διάδοση του κομμουνισμού, καθώς οι αταξικές κοινωνικοπολιτικές δομές των δύο κρατών και η ιδεολογική τους συγγένεια θα δημιουργούσαν μια διαφορετική δομή στο διεθνές σύστημα σε αντίθεση με αυτή που το χαρακτηρίζει διαχρονικά.

Ενόψει των παραπάνω συνθηκών οι ΗΠΑ διακηρύττουν την εφαρμογή του δόγματος Truman στις 14-3-1947 που αποτελεί την πανηγυρική έξοδο της αμερικανικής πολιτικής από την ιδέα του άβατου αμερικανικού «κάστρου» του δόγματος Μονρόε προς μια παγκόσμια παρουσία κυριαρχικής δύναμης, που επρόκειτο να επηρεάσει καθοριστικά τις παγκόσμιες εξελίξεις μετά το Β΄ΠΠ. Πρόκειται αθροιστικά για τη δυναμικότερη έκφραση της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, που επηρέασε άμεσα τις παγκόσμιες εξελίξεις. Οι πρώτοι βασικοί πολιτικοί σκοποί των ΗΠΑ, που προωθούνται στο πλαίσιο του δόγματος Τρούμαν και Σχεδίου Μάρσαλ είναι:

α) Η περίσωση της Ελλάδας, Τουρκίας και Ιράν από τη Σοβιετική πίεση, η ευόδωση της οποίας θα άνοιγε στη Ρωσία, δια των Στενών, την οδό των τριών ηπείρων: της Ευρώπης (μέσω των Κομμουνιστικών κομμάτων της Ιταλίας και Γαλλίας), της Ασίας και Αφρικής.

β) Η απαγόρευση από κοινού με τη Βρετανία των ρωσικών ενδιαφερόντων στο χώρο της Μ. Ανατολής και της Ανατολικής Μεσογείου γενικότερα.

Η Ρωσία, σύμμαχος στον πόλεμο κατά του Άξονα, ήταν η μελλοντική αντίπαλος στο μοίρασμα της Ευρώπης και των σφαιρών επιρροής στον υπόλοιπο κόσμο. Η σκέψη της αμερικανικής διοίκησης από το 1941 έχει σαν πολιτικό γνώμονα, ότι μια Ευρώπη υπό γερμανική κυριαρχία είναι εξίσου απευκταία με μια Ευρώπη υπό σοβιετική κυριαρχία. Η όλη πολιτική προσπάθεια του Σχεδίου Μάρσαλ κατευθύνονταν πρώτιστα στην οικονομική ανόρθωση και πολιτική ανάσχεση της Δ. Γερμανίας, χωρίς τη σύμπραξη της οποίας το δυτικό αμυντικό οικοδόμημα (ενόψει μάλιστα και των φυγόκεντρων τάσεων της Γκωλικής Γαλλίας) εξετιμάτο ως αμφίβολης αμυντικής συνοχής. Είναι βέβαιο ότι οι Αμερικανοί μετείχαν και στους δύο παγκόσμιους πολέμους της Ευρώπης με μια ολοκληρωμένη γεωστρατηγική άποψη: αυτή της διαιρεμένης Ευρώπης με αποκλεισμό της Ρωσίας.

Όπως τονίζει ο Χ. Παπασωτηρίου:

«Αν οι ΗΠΑ επέστρεφαν στον απομονωτισμό, όλα τα κέντρα ισχύος του ανατολικού ημισφαιρίου θα περιέρχονταν υπό τον έλεγχο της Σοβιετικής Ένωσης δημιουργώντας μια συγκέντρωση ισχύος ικανή να απειλήσει το δυτικό ημισφαίριο και τις ίδιες τις ΗΠΑ. Όταν η αδυσώπητη γεωπολιτική πραγματικότητα απειλεί τα ζωτικά συμφέροντα ενός κράτους, τα όποια εσωτερικά ιδεολογικά κωλύματα παραμερίζονται χάριν της εθνικής επιβίωσης. Ωστόσο οι ιδεολογικές παραδόσεις των ΗΠΑ περί τα διεθνή σήμαιναν ότι η νομοτελειακή εμπλοκή των ΗΠΑ στο ανατολικό ημισφαίριο ως αντίβαρο της Σοβιετικής Ένωσης έλαβε χώρα υπό όρους ιδεολογικής σταυροφορίας.»³

Στη συνέχεια ενόψει της κατάρρευσης του αποικιακού συστήματος της Βρετανίας και Γαλλίας στη Μ. Ανατολή, οι ΗΠΑ, με τη διατύπωση του Δόγματος Eisenhower (9 Μαρ. 1957), επέβαλαν, πέραν της πολιτικής, και τη στρατιωτική παρουσία τους στο χώρο της Μ. Ανατολής. Πρόκειται εδώ για μια επιθετική και καθαρά στρατιωτική εκδοχή του Δόγματος Truman, στη βάση του οποίου

³ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος, Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα 1945-2002, σελ.37

πραγματοποιήθηκε η πρώτη στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στο χώρο της Μ.Ανατολής. Μια ευκαιριακή και πρακτικά αναίτια επέμβαση στο Λίβανο τον Ιούλιο του 1958, στο πλαίσιο μιας «οπερετικής» για τα αμερικανικά δεδομένα επιχείρησης, που χαρακτηρίστηκε «κάτι σαν πόλεμος» (Not a War, but like a war). Ο πρόεδρος Eisenhower, αντιμετώπιζε το πρόβλημα των διεθνών σχέσεων με τη στρατιωτική πρακτική. Υπό την πλήρη ισχύ του πυρηνικού δόγματος της «Μαζικής Ανταπόδοσης» (Massive Retaliation) και σε αργαστή συνεργασία με το θρησκόληπτο υπουργό εξωτερικών Τζων Φόστερ Ντάλλες, ακολούθησαν μια παρακινδυνευμένη πολιτική, επισείοντας στον «άθεο κομμουνισμό» την πυρηνική αποκάλυψη. Ενέπλεξε τα αμερικανικά στρατεύματα στους πολέμους της Ν.Α. Ασίας (Κορέα, Βιετνάμ), αποβλέποντας στην υποκατάσταση της καταρρέουσας αποικιακής δύναμης Γαλλίας (Ινδοκίνα: Ντιεν–Μπιεν–Φου, 1954) και της Βρετανίας στη Μ. Ανατολή, ταυτίζοντας την υπεράσπιση των ελευθεριών με την έννοια της ελευθερίας. Το NATO επί προεδρίας Eisenhower κατέστη η κυρίαρχη δύναμη της Δυτικής Ευρώπης, με παράλληλες υποχρεώσεις εξω-νατοϊκών (αμερικανικών) επεμβάσεων στο χώρο της Μ.Ανατολής και Β. Αφρικής. Η κυβέρνηση Αϊζενχάουερ συνέχισε την πολιτική του Τρούμαν και στην Ινδοκίνα ενάντια στο εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα του Χο Τσι Μινχ. Με το NCS- 68, που ήταν μια δεύτερη εκδοχή της στρατηγικής της ανάσχεσης, κατά την περίοδο Αϊζενχάουερ – Ντάλλες οι ΗΠΑ προχώρησαν σε έναν παγκόσμιο παρεμβατισμό που δεν συνάδει με τη ρεαλιστική παράδοση.⁴

Η εξωτερική πολιτική του Κένεντι ήταν ουσιαστικά μια επέκταση της εξωτερικής πολιτικής των προηγούμενων προέδρων Αϊζενχάουερ και Τρούμαν. Το Δόγμα Kennedy βασίστηκε στην ανάσχεση του κομμουνισμού και την αντιστροφή της κομμουνιστικής προόδου στο δυτικό ημισφαίριο αλλά ενδιαφέρθηκε για τη μη διάδοση του κομμουνισμού και της σοβιετικής επιρροής στη Λατινική Αμερική μετά από την κουβανική επανάσταση που έφερε το Φιντέλ Κάστρο στην εξουσία.

Σε αυτό το περιβάλλον ψυχρού πολέμου, η κλήση για τη στρατιωτική δύναμη και την ομοφωνία στον αγώνα κατά του κομμουνισμού ισορροπήθηκαν με ελπίδες για τον αφοπλισμό και την παγκόσμια συνεργασία. Ένα άλλο κοινό θέμα στην εξωτερική πολιτική του Κένεντι ήταν η πεποίθηση ότι επειδή οι Ηνωμένες Πολιτείες είχαν τη δυνατότητα και τη δύναμη να ελέγξουν τα γεγονότα στο διεθνές σύστημα,

⁴ Henry Kissinger, Diplomacy, σελ. 620-4

έπρεπε να το κάνουν. Ο Κένεντι εξέφρασε αυτήν την ιδέα στην ομιλία του όταν δήλωσε, «στη μεγάλη ιστορία του κόσμου μόνο σε μερικές γενεές έχει χορηγηθεί ο ρόλος της υπεράσπισης της ελευθερίας από την ώρα του μέγιστου κινδύνου της. Δεν συρρικνώνομαι από αυτήν την ευθύνη αλλά την καλωσορίζω.»

Κατά την προεδρεία του Λίντον Τζόνσον (1963-1969) οι ΗΠΑ πραγματοποίησαν τη στρατιωτική επέμβαση στη Δομινικανή Δημοκρατία, με την αιτιολογία ότι η επανάσταση ήταν μια εσωτερική υπόθεση των χωρών της αμερικανικής ηπείρου. Η επέμβαση αποσκοπούσε στη στήριξη των αμερικανικών συμφερόντων, που απειλήθηκαν από τον κίνδυνο ανατροπής της δεξιάς στρατιωτικής κυβέρνησης από το συνασπισμό των αριστερών κομμάτων, γεγονός που μπορούσε να καταλήξει σε εμφύλιο πόλεμο. Γενικότερα η διοίκηση του προέδρου Τζόνσον χαρακτηρίζεται από μια ενστικτώδη τάση στρατιωτικής επίλυσης των προβλημάτων εξωτερικής πολιτικής, χωρίς τη θεώρηση εναλλακτικών (πολιτικών) επιλογών. Η διατύπωση του Δόγματος Τζόνσον παραπέμπει στο Δόγμα Μπρέζνιεφ, το οποίο νομιμοποιεί το δικαίωμα ανάμειξης στα εσωτερικά των σοσιαλιστικών χωρών για την επαναφορά τους στη σοσιαλιστική τάξη. Ονομάζεται για τούτο και «δόγμα της περιορισμένης κυριαρχίας» ή της «σοσιαλιστικής κυριαρχίας», και νομιμοποιεί τις επεμβάσεις στην Ουγγαρία (1956) και Τσεχοσλοβακία (1968).⁵

Ο πρόεδρος Ρίτσαρντ Νίξον (1969-1974), με την πολιτική της «Υφεσης» (Detente) επιδίωξε τον κατευνασμό των σχέσεων με τις κομμουνιστικές χώρες. Το Δόγμα Νίξον δηλώνει κατηγορηματικά την απόφαση των ΗΠΑ για μια στρατιωτική απεμπλοκή από την ηπειρωτική Ασία, και τη μεταφορά των βαρών του συνεχιζόμενου πολέμου στη Δημοκρατία του Ν. Βιετνάμ (Vietnamization of war). Πρόκειται για μια προεκλογική δέσμευση, που έφερε τον Νίξον στην προεδρία: «Οι ΗΠΑ θα μετέχουν στην άμυνα και ανάπτυξη των φίλων και συμμάχων... Δε μπορούν να αναλαμβάνουν την άμυνα όλων των ελευθέρων λαών του κόσμου... Θα βοηθήσουν όπου υπάρχει κάτι το διαφορετικό και θεωρούν ότι τις ενδιαφέρει»

Το Δόγμα Νίξον περιλαμβάνει δύο σκέλη: Το πρώτον σκέλος αφορά την στρατιωτική απεμπλοκή τους (στρατιωτική βοήθεια σε προσωπικό και υλικό) από τα τοπικά προβλήματα των συμμάχων χωρών, τα οποία θα πρέπει να αντιμετωπίζονται εξ' ιδίων. Οι ΗΠΑ από την πλευρά τους θα εξασφαλίζουν την αντιπυρηνική ασπίδα

⁵ <http://www.users.miamioh.edu/dahlmac/DG/cold-war-geopolitics/leonid-brezhnev-1968-sovere.html>

στις απειλούμενες σύμμαχες χώρες και θα συνεισφέρουν στις περιπτώσεις χωρών, η επιβίωση των οποίων αφορά στα ζωτικά ενδιαφέροντα ασφάλειας των ΗΠΑ (χαρακτηριστική περίπτωση το Ισραήλ). Το δεύτερο σκέλος αφορά στην υπόθεση της «Υφεσης» (Detente) στις σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση.

Όσον αφορά τη Σοβιετική Ένωση, η ανάδυση της ως παγκόσμιας δύναμης μετά το 1945 αποτελεί σημαντική παράμετρο για την κατανόηση των διεθνών υποθέσεων κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής περιόδου. Οι σχέσεις μεταξύ της ΕΣΣΔ και των ανατολικών ευρωπαϊκών της συμμάχων, οι σχέσεις της ΕΣΣΔ με τη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και οι σοβιετικές σχέσεις με διάφορα επαναστατικά κινήματα και κυβερνήσεις στον Τρίτο Κόσμο έχουν αποτελέσει κρίσιμα θέματα στη διεθνή πολιτική, καθώς επίσης κύριους παράγοντες των υποθέσεων ΗΠΑ-ΕΣΣΔ⁶. Οι σχέσεις αυτές χαρακτηρίζονταν από την προσπάθεια να αποκτήσει η Σοβιετική Ένωση κράτη-πελάτες για τη διατήρηση της ηγεμονίας της και βέβαια ως πρακτική εξισορρόπησης μιας άλλης ηγεμονικής δύναμης που επίσης επιδίωκε να δημιουργήσει κράτη-πελάτες. Επιπρόσθετα, σημαντικό αναφορικά με τη μελέτη του τότε διεθνούς συστήματος είναι το γεγονός ότι η Σοβιετική Ένωση προσπάθησε επίσης να αποκτήσει ισχύ και επιρροή στη Βορειοανατολική Ασία κατά την πρώιμη φάση του Ψυχρού Πολέμου, παρότι η περιφέρεια αυτή σαφώς έτυχε μικρότερης προσοχής απ' ό,τι η Ευρώπη⁷. Οι επιλογές αυτές φανέρωναν την αδήριτη ανάγκη ενός παγκόσμιου ηγεμόνα για έλεγχο γεωγραφικών περιφερειών, κρίσιμων για τη διαφύλαξη των ηγεμονικών του κεκτημένων και την εδραίωση της επικυριαρχίας του στη σφαίρα επιρροής του. Ενώ η στρατηγική διατήρησης της σοβιετικής ηγεμονίας μπορεί να ταυτιζόταν με την προώθηση της κομμουνιστικής ιδεολογίας, η στρατηγική της εξισορρόπησης του αντίπαλου ηγεμόνα ήταν αμιγώς επιλογή εξασφάλισης του εθνικού συμφέροντος χωρίς ιδεολογικούς εξαναγκασμούς όπως η παγκόσμια διάδοση του κομμουνισμού. Έτσι κρίσιμη μεταβλητή για την κατανόηση της συμπεριφοράς μιας μεγάλης δύναμης, και μάλιστα υπερδύναμης, είναι η ισορροπία ισχύος μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων και η ανάγκη εξισορρόπησης του αντίπαλου δέους.

⁶ Scott, «Διεθνής ιστορία, 1945-1990», σ. 153.

⁷ Mearsheimer, *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*, σ. 410.

Ρεαλισμός και Χένρι Κίσινγκερ

2.1 Ρεαλισμός και εξωτερική πολιτική

‘Αν ήταν η ιδεολογία εκείνη που υποχρεωτικά καθόριζε την εξωτερική πολιτική, δεν θα είχαν δώσει ποτέ τα χέρια ο Χίτλερ με τον Στάλιν, όπως δεν θα τα είχαν δώσει ο Ρισελιέ με τον σουλτάνο της Τουρκίας πριν από τρεις αιώνες. Τα κοινά γεωπολιτικά συμφέροντα όμως, είναι ισχυρός δεσμός κι έσπρωχναν τους παλιούς εχθρούς, τον Χίτλερ και τον Στάλιν, ολοένα και πιο κοντά.’

Henry Kissinger, *Διπλωματία*.

Αναφορικά με τις διεθνείς σχέσεις θεωρείται ότι υπάρχουν πολλοί δρώντες και πολλές επιδράσεις. Για το λόγο αυτό οι διεθνολόγοι τους κατηγοριοποιούν σε διάφορα επίπεδα ανάλυσης. Το κάθε επίπεδο αποτελείται από παρόμοιους δρώντες ή διαδικασίες που επιτρέπουν την εξαγωγή πιθανών εξηγήσεων στο ερώτημα «γιατί». Υπάρχουν διάφορα σχήματα επιπέδων ανάλυσης με το πιο σύνηθες αυτό των τριών επιπέδων. Το πρώτο είναι το ατομικό επίπεδο, που εστιάζει στην προσωπικότητα, τις αντιλήψεις, τις επιλογές, τις δραστηριότητες από άτομα διαμορφωτές αποφάσεων. Το δεύτερο είναι το κρατικό επίπεδο ή εγχώριοι παράγοντες που αναλύει τα χαρακτηριστικά του κράτους: είδος κυβέρνησης (δημοκρατία, απολυταρχία), το οικονομικό σύστημα (καπιταλιστικό, σοσιαλιστικό), ενδιαφερόμενες ομάδες (τα δύο κύρια κόμματα στη Βρετανία συντηρητικοί και εργατικοί). Το τρίτο είναι το διεθνές σύστημα που εστιάζει στα άναρχα χαρακτηριστικά του συστήματος (Η.Π.Α., Ρωσία, Βρετανία, Τουρκία, Βιετνάμ, Κορέα, Ελλάδα, Κύπρος στο Ψυχρό Πόλεμο) ή τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς (NATO, CENTO, Κίνημα των Αδεσμεύτων στον Ψυχρό πόλεμο). Υπάρχει και ένα τέταρτο, το παγκόσμιο επίπεδο, που προσπαθεί να εξηγήσει τα αποτελέσματα μέσα από τις παγκόσμιες τάσεις, ιδεολογίες και δυναμικές που ξεπερνά τις αλληλεπιδράσεις μεταξύ των κρατών, κυρίως λόγω της τεχνολογικής ανάπτυξης.

Ο πολιτικός ρεαλισμός είναι η σχολή σκέψης που εξηγεί τις διεθνείς σχέσεις με την άσκηση της ισχύος μεταξύ αλλήλων των κρατών που ορισμένες φορές καλείται *realpolitik*, ή απλώς *power politics*. Ο Θουκυδίδης με το έργο του για τον «Πελοποννησιακό Πόλεμο (431-401 π.Χ.) εστιάζει στη σχετική ισχύ μεταξύ πόλεων κρατών στην αρχαία Ελλάδα . Αναφέρει χαρακτηριστικά «..ο ισχυρός επιβάλλει ότι του επιτρέπει η δύναμή του και ο αδύνατος υποχωρεί όσον του επιβάλλει η αδυναμία του» .

Μέσα από τον πελοποννησιακό πόλεμο μπορούμε να αντλήσουμε τις τέσσερις κύριες παραδοχές του ρεαλισμού , δηλαδή: (1) Το κράτος είναι ο κύριος δρών όπως η Αθήνα με τη Σπάρτη. (2) Το κράτος θεωρείται ως ενιαίος δρών. Παρόλο που ο Θουκυδίδης παρουσιάζει εκτεταμένες συζητήσεις μεταξύ των διαφόρων επισήμων εντός των πόλεων-κρατών, διατυπώνει τη θέση ότι από τη στιγμή που λαμβάνεται μια απόφαση για καταφυγή στον πόλεμο, το κράτος ενεργεί με μια φωνή. (3) Οι διαμορφωτές αποφάσεων που ενεργούν εξ ονόματος ενός κράτους, θεωρούνται ότι είναι ορθολογικοί δρώντες. Σε κάθε περίπτωση λαμβάνουν αποφάσεις, ζυγίζοντας τα δυνατά και αδύνατα στοιχεία κάθε επιλογής, για επίτευξη ενός στόχου που πρέπει να επιτευχθεί. Βέβαια, σε κάποιες περιπτώσεις υπάρχουν πιθανά εμπόδια, όπως ευσεβείς πόθοι από μέρους των ηγετών, σύγχυση και παρερμηνείες σε ότι αφορά στα χαρακτηριστικά του αντιπάλου υπευθύνου για λήψη αποφάσεων. Αλλά και πάλι η ορθολογική σκέψη στη λήψη απόφασης παραμένει. (4) Ο Θουκυδίδης όπως και οι σύγχρονοι ρεαλιστές λαμβάνει σοβαρά υπόψη τον παράγοντα ασφάλεια. Το κράτος πρέπει να προστατευθεί από τους εχθρούς του, εσωτερικούς και εξωτερικούς. Ενισχύει την ασφάλεια του με την αύξηση των εσωτερικών του δυνατοτήτων, κτίζοντας τις οικονομικές του δυνατότητες και διαμορφώνοντας συμμαχίες με άλλα κράτη που έχουν παρόμοια συμφέροντα. Καταλήγει ότι, πριν και κατά τη διάρκεια του πελοποννησιακού πολέμου, ο φόβος του αντιπάλου ώθησε τα κράτη να δημιουργήσουν συμμαχίες, μετά από ορθολογική σκέψη από μέρους των διαμορφωτών αποφάσεων.

Καινοτομία στη ρεαλιστική θεωρία συναντάμε μετά τον 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο, όταν ο Hans Morgenthau⁸ διατύπωσε την θέση ότι οι διεθνείς σχέσεις διέπονται από αντικειμενικούς, παγκόσμιους νόμους, που βασίζονται στο εθνικό συμφέρον και που προσδιορίζονται σε σχέση με την εθνική ισχύ (απαλλαγμένοι από

⁸ Morgenthau, *Politics Among Nations*.

τα ψυχολογικά κίνητρα των υπευθύνων για λήψη αποφάσεων). Σύμφωνα με την άποψή του, ο πολιτικός ρεαλισμός μπορεί ασφαλώς να προβλέπει ότι η κρατική συμπεριφορά θα αντανακλά τις ορθολογικές πράξεις των διπλωματών και των στρατιωτικών που αγωνίζονται να μεγιστοποιήσουν τα οφέλη για τις χώρες τους μέσα στα όρια της σύνεσης, όρια που καθορίζονται από την ανάγκη για πολιτική όπως και για εθνική επιβίωση. Ο Morgenthau έχει αναγάγει το πρόβλημα της ισχύος (δηλαδή της δυνατότητας μιας ελίτ εξωτερικής πολιτικής να κυριαρχεί στις σκέψεις και τις πράξεις μιας άλλης) σε θέμα κεντρικής σημασίας για την ανάλυση της διεθνούς πολιτικής. Ωστόσο, η κεντρική έννοια της πολιτικής ισχύος συχνά δεν μπορεί να αποδοθεί με ένα λειτουργικό ορισμό, δεδομένου ότι είναι μια ψυχολογική σχέση κυριαρχίας που μπορεί να βασίζεται σε παράγοντες κυμαινόμενους από την αοριστία της ηθικής πειθούς ως το ενδεχόμενο χρησιμοποίησης της ικανότητας πυρηνικού πλήγματος.

Ως ισχύς προσδιορίζεται η ικανότητα όχι μόνον να επηρεάζεις τους άλλους, αλλά και να ελέγξεις τα αποτελέσματα, έτσι ώστε να παράγεις τα αποτελέσματα που φυσιολογικά δεν θα συνέβαιναν. Το πρόβλημα ορισμού αναφορικά με την έννοια της ισχύος χαρακτηρίζει άλλες έννοιες που είναι θεμελιώδεις στην παραδοσιακή θεωρία. Μεταξύ αυτών είναι το εθνικό συμφέρον, η ισορροπία δυνάμεων και η παγκόσμια τάξη, που μπορεί να χρησιμοποιούνται συχνά με διαφορετική σημασία από τον ίδιο τον συγγραφέα ακόμα και μέσα στο ίδιο κεφάλαιο. Η έννοια της ισορροπίας δυνάμεων, μπορεί, λόγου χάρη, να χρησιμοποιηθεί σαν σύνθημα το οποίο μπορεί να δικαιώνει είτε τη διατήρηση του διεθνούς status quo για τα κράτη που είναι ικανοποιημένα από την κατάσταση αυτήν είτε την αναθεώρηση του status quo για τα κράτη που έχουν αλυτρωτικά αιτήματα. Και οι δύο πλευρές αναπτύσσουν την επιχειρηματολογία τους υπέρ μιας συγκεκριμένης ισορροπίας δυνάμεων. Είναι όμως καλύτερη ισορροπία η υπάρχουσα ή η μελλοντική; Η απάντηση εξαρτάται από τη θέση στην οποία βρίσκεται κάθε χώρα, από το αν είναι ικανοποιημένη, απογοητευμένη ή φιλόδοξη και από το μέλλον που οραματίζεται για την ανθρωπότητα.

Υπάρχουν τρεις τύποι ισχύος: (α) Η δυναμική ισχύς, δηλαδή η δυνατότητα εξαναγκασμού με στρατηγικές που εστιάζουν σε στρατιωτική επέμβαση, διπλωματία εξαναγκασμού και οικονομικές κυρώσεις για εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων. (β) Η ήπια ισχύς, δηλαδή η ικανότητα να λαμβάνει οποιοσδήποτε ότι

θέλει με την πειθώ ή την έλξη, παρά με τον εξαναγκασμό . Κτίζει έλξη και περικλείει σχεδόν τα πάντα εκτός από οικονομική και στρατιωτική ισχύ . (γ) Η έξυπνη ισχύς, δηλαδή ο έντεχνος συνδυασμός δυναμικής και ήπιας ισχύος. Υπογραμμίζει την αναγκαιότητα ισχυρής στρατιωτικής δύναμης, αλλά επενδύει επίσης, σε ισχυρές συμμαχίες, συνεργασίες και θεσμούς σε όλα τα επίπεδα για επέκταση της κρατικής επιρροής και εγκαθίδρυση της νομιμότητας στην κρατική δράση⁹.

Κατά πόσον η ισχύς των δρώντων είναι αποτελεσματική να επηρεάσει τα αποτελέσματα, εξαρτάται κατά ένα μέρος στη δυναμική της ισχύος *εκάστου δρώντος* και, στην περίπτωση του πολιτικού ρεαλισμού, των εθνών-κρατών. Η δυναμική ισχύς του έθνους-κράτους βασίζεται σε τρία συστατικά¹⁰: (1)Τις φυσικές πηγές ισχύος: Γεωγραφία, Φυσικό πλούτο και πληθυσμό. (2) Απτές πηγές ισχύος: Βιομηχανική ανάπτυξη. Αυξημένη βιομηχανική ανάπτυξη μπορεί να μειώσει τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα της γεωγραφίας. (3) Ακαθόριστες πηγές Ισχύος: Εθνική εικόνα, δημοσιά υποστήριξη (εσωτερική και εξωτερική) και ηγεσία. Για τους ρεαλιστές τα κράτη ζουν σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα. Η έννοια δεν υπονοεί πλήρες χάος ή απουσία οργάνωσης και κανόνων, αλλά περισσότερο απουσία μιας κεντρικής κυβέρνησης που επιβάλλει κανόνες¹¹.

Στο άναρχο αυτό σύστημα, ο μόνος αξιόπιστος τρόπος για να διασπαστεί η ισχύς ενός κράτους είναι η ισχύς των λοιπών κρατών. Σε αυτή την περίπτωση χρησιμοποιείται η *ισορροπία ισχύος*, δηλαδή η γενική ιδέα όπου ένα ή περισσότερα κράτη έχοντας ισχύ συνεργάζονται για να εξισορροπήσουν την ισχύ ενός άλλου κράτους ή ομάδας κρατών. Κύριοι υποστηρικτές της θεωρίας αυτής, που επηρέασαν ταυτόχρονα και την Αμερικανική πολιτική στο ψυχρό πόλεμο, ήταν ο Τζορτζ Κέναν και ο Χένρι Κίσινγκερ.Ο Αμερικανός διπλωμάτης Τζορτζ Κέναν, το 1946, παρουσίασε δύο κείμενα: το γνωστό «Μακροσκελές Τηλεγράφημα»¹² και το άρθρο του «Οι πηγές της Σοβιετικής Συμπεριφοράς»¹³ . Σε αυτά αναφέρθηκε για πρώτη

⁹ CSIS Commission on Smart Power et al., eds., *CSIS Commission on Smart Power: A Smarter, More Secure America* (Washington, D.C: CSIS Press, 2007)

¹⁰ Mingst, *Essentials of International Relations*, p.107–111

¹¹ Hedley Bull, *The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics*, 4th ed (New York: Columbia University Press, 2012)

¹²) “Telegram, George Kennan to James Byrnes [‘Long Telegram’], February 22, 1946

¹³ Toal, Dalby, and Routledge, *The Geopolitics Reader*, 61–65

φορά η *στρατηγική της ανάσχεσης (containment)*¹⁴, που ουσιαστικά αποτέλεσε τη κύρια στρατηγική των ΗΠΑ στον Ψυχρό πόλεμο. Κύριος σκοπός της ήταν ο περιορισμός της εξάπλωσης της Σοβιετικής Ένωσης και της κομμουνιστικής ιδεολογίας, πέραν των περιοχών που κατέλαβε μετά το 2ο Παγκόσμιο Πόλεμο. Ο Κέναν ανέφερε ότι, στο τέλος του πολέμου υπήρχαν μόνον πέντε βιομηχανικά και στρατιωτικά κέντρα ανά το κόσμο, που ήταν ζωτικής σημασίας για την εθνική ασφάλεια των ΗΠΑ (ΗΠΑ, Μεγάλη Βρετανία, Γερμανία-Κεντρική Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση και Ιαπωνία) και μόνο ένα ήταν κάτω από εχθρικά χέρια και σε καμία περίπτωση δεν έπρεπε να επιτραπεί στην Σοβιετική Ένωση να επικρατήσει σε άλλο.

Σχετικά με το άναρχο σύστημα οι ρεαλιστές υποστηρίζουν επίσης ότι υπάρχουν τρεις δομές πολικότητας¹⁵ στην άσκηση της ισχύος: (1) *Το πόλυ-πολικό*. Στο κλασσικό πόλυ-πολικό σύστημα του 19^{ου} αιώνα με κύριους δρώντες Μεγάλη Βρετανία, Αυστρία, Γαλλία, Ρωσία και Πρωσία, και στη βάση της ισορροπίας ισχύος, δημιουργούνται συμμαχίες για συγκεκριμένο σκοπό, έχουν μικρή διάρκεια και εναλλάσσονται με βάση το πλεονέκτημα και όχι την ιδεολογία. Συνήθως δημιουργεί συχνούς πολέμους και ως εκ τούτου θεωρείται λιγότερο σταθερό. (2) *Το δι-πολικό σύστημα*, όπου υπάρχουν δυο κυρίαρχα κράτη ή δύο μεγάλα συμμαχικά μπλοκ, που ανταγωνίζονται όπως την εποχή του Ψυχρού Πολέμου. Χαρακτηρίζεται από μικρής έκτασης πολέμους και είναι σταθερό. (3) *Το μονο-πολικό Σύστημα*, όπου υπάρχει ένα κράτος που διαθέτει την μεγαλύτερη ισχύ και τα υπόλοιπα περιστρέφονται περίξ αυτού. Το κράτος χαρακτηρίζεται ως *ηγεμονία*. *Θεωρείται το πιο σταθερό από τα τρία συστήματα*. Μετά το τέλος του ψυχρού πολέμου και ειδικά μετά το τέλος του πολέμου στον Περσικό Κόλπο το 1991, πολλοί υποστηρίζουν ότι οι Η.Π.Α αποτελούν τον Ηγεμόνα.

Ειδικότερα ως σημείο εκκίνησης του πολιτικού ρεαλισμού είναι η έλλειψη οργανωμένης τάξης στο διεθνές σύστημα κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης των κρατών-εθνών. Σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης, στο διεθνές σύστημα δεν υπάρχει κεντρική εξουσία για να επιβάλλει

¹⁴ Silvio Pons and Robert Service, eds., *A Dictionary of 20th-Century Communism* (Princeton, NJ: Princeton University Press, 2012), p.236–240..

¹⁵ Goldstein and Pevehouse, *International Relations*, 56–57.

την τάξη, άρα το διεθνές σύστημα είναι άναρχο¹⁶. Σε ένα τέτοιο αρχούμενο σύστημα, κυριαρχεί ο ανταγωνισμός των κρατών τόσο σε πολιτικοστρατιωτικό, όσο και σε οικονομικό επίπεδο¹⁷. Συνέπεια της έλλειψης ρυθμιστικής εξουσίας στο διεθνές σύστημα (δηλ. της ύπαρξης διεθνούς αναρχίας), είναι ότι στόχος κάθε κράτους είναι η μεγιστοποίηση της ασφάλειας του και της ανεξαρτησίας του. Όπως επισημαίνει ο Robert Gilpin, « η ασφάλεια ενός κράτους είναι αναγκαία προϋπόθεση της οικονομικής και πολιτικής ευημερίας μέσα σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό κρατικό σύστημα»¹⁸.

Για να μεγιστοποιήσουν την ασφάλεια τους, τα κράτη είναι αναγκασμένα να αναζητήσουν «δύναμη» και «πλούτο»(power and wealth). Αυτά αποτελούν τα μέσα για την επιδίωξη του κεντρικού πολιτικού στόχου, που είναι η αύξηση της ασφάλειας¹⁹. Η σχέση ισχύος και πλούτου στον πολιτικό ρεαλισμό δεν είναι διαζευκτική όπως στις φιλελεύθερες προσεγγίσεις, αλλά συμπληρωματική. Όπως επισημαίνει ο Gilpin, «τα κράτη επιδιώκουν ταυτόχρονα πλούτο και εθνική ισχύ», και εφόσον «οι οικονομικοί πόροι είναι αναγκαίοι για την εθνική ισχύ κάθε σύγκρουση είναι ταυτόχρονα οικονομική και πολιτική». Άρα ο γεωοικονομικός ανταγωνισμός είναι άλλη πλευρά του νομίσματος του γεωπολιτικού ανταγωνισμού. Το κυρίαρχο χαρακτηριστικό στο διεθνές σύστημα είναι ο ανταγωνισμός των κρατών. Ο πολιτικός ρεαλισμός δίνει έμφαση στο ρόλο του κράτους ως κύριου παίχτη στο παιχνίδι της διεθνούς πολιτικής. Απαντώντας στους (νεο)φιλελεύθερους, που ισχυρίζονται ότι το κράτος έχασε πια την πρωτοκαθεδρία του, ο Gilpin επισημαίνει ότι «μολονότι πολλοί έχουν υποστηρίξει ότι οι σύγχρονες οικονομικές και τεχνολογικές εξελίξεις έχουν καταστήσει το εθνικό κράτος έναν αναχρονισμό, φθάσαμε στο τέλος του εικοστού αιώνα και το σύστημα του έθνους-κράτους συνεχίζει να επεκτείνεται»

Οι πολιτικοί ρεαλιστές δεν αρνούνται , βέβαια, ότι υπάρχουν και άλλοι δρώντες που διαδραματίζουν κάποιο ρόλο στη διεθνή πολιτική (όπως πολυεθνικές εταιρείες, μη-κυβερνητικοί οργανισμοί, υπερεθνικές ομάδες και διεθνείς οργανισμοί), αλλά επιμένουν ότι όλες αυτές οι ομάδες ή οργανισμοί σχετίζονται με τα εθνικά κράτη που αποτελούν τους κύριους παίχτες στη διεθνή πολιτική. Οι μη κρατικοί παράγοντες, «αντλούν τη συμπεριφορά τους από τα κράτη ή από το βαθμό στον

¹⁹ Gerald segal, The World Affairs Companion, σελ.200

οποίο επηρεάζουν την πολιτική και τη συμπεριφορά των κρατών». Σύμφωνα με τους πολιτικούς ρεαλιστές, το άναρχο διεθνές σύστημα τιμωρεί όσα κράτη δεν κατορθώνουν να υπερασπιστούν τα ζωτικά τους συμφέροντα ή όσα κράτη επιδιώκουν στόχους που ξεπερνούν τα μέσα που διαθέτουν. Συνεπώς, επειδή τα κράτη είναι «ευαίσθητα στο κόστος», είναι γενικά αναγκασμένα να συμπεριφέρονται με λογικό τρόπο. Αυτό σημαίνει ότι στα σημαντικά για την ασφάλειά τους θέματα, τα κράτη είναι σε θέση να υπολογίσουν τη σχέση κόστους/οφέλους και όταν αντιμετωπίζουν εναλλακτικές επιλογές, είναι σε θέση να διαλέγουν την επιλογή εκείνη που τους μεγιστοποιεί το όφελος.

Το κράτος για τους πολιτικούς ρεαλιστές, όχι μόνο λειτουργεί- σε γενικές γραμμές- ορθολογικά, αλλά και θέτει τους στόχους του (δηλ. το εθνικό συμφέρον) αυτόνομα (δηλ. χωρίς να επηρεάζεται από συγκεκριμένα οικονομικά συμφέροντα). Σύμφωνα με τον Gilpin, « ενώ οι μαρξιστές πιστεύουν ότι το κράτος είναι ο τελικός υπηρέτης της κυρίαρχης οικονομικής τάξης, οι ρεαλιστές βλέπουν το κράτος ως σχετικά αυτόνομη οντότητα, που επιδιώκει την προαγωγή των εθνικών συμφερόντων της που δεν μπορούν να αναχθούν στα επιμέρους συμφέροντα κάθε τάξης». Σε ένα άναρχο και ανταγωνιστικό διεθνές περιβάλλον, όπου τα κράτη προσπαθούν να κατοχυρώσουν τα συμφέροντά τους, η διατήρηση της ειρήνης δεν είναι εύκολη. Σύμφωνα με τους ρεαλιστές, η ειρήνη δεν κατοχυρώνεται από τους διεθνείς οργανισμούς και τα υπάρχοντα υβριδικά καθεστώτα ασφάλειας, αλλά από ένα σύστημα ισορροπίας δυνάμεων(για παράδειγμα όπως η μεταπολεμική ισορροπία δυνάμεων κατοχύρωσε για περίπου μισό αιώνα την ειρήνη)²⁰.

Στο αναρχικό και ανταγωνιστικό διεθνές σύστημα, η διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων αποτελεί μέριμνα των κρατών, δηλαδή αυτά πρέπει από μόνα τους να μεριμνήσουν για την ασφάλεια τους (self-help) και την εξισορρόπηση των αντιπάλων τους. Αυτό μπορεί να γίνει με δύο τρόπους: με την εσωτερική εξισορρόπηση(δηλ. αύξηση της αμυντικής προετοιμασίας) και με την εξωτερική εξισορρόπηση (δηλ. συμμαχίες, εξισορροπητικοί ελιγμοί, άξονες)²¹.

Με βάση την πιο πάνω ανάλυση οι ρεαλιστές αποτυπώνουν μια απαισιόδοξη εικόνα για τον μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα. Το βασικό επιχείρημα των ρεαλιστών είναι ότι το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο και αυτό θα επιφέρει τα

²⁰ John Lewis Gaddis, *the Long Peace: Inquiries Into the History of the Cold War*

²¹ Walz, *Theory of International Relations*. Walt, *the Origins of Alliances*.

γνωστά αποτελέσματα: ανταγωνισμός, συγκρούσεις, πολέμους. Η κατάσταση, μάλιστα, έχει χειροτερεύσει με το τέλος του ψυχρού πολέμου, αφού κατέρρευσε το μεταπολεμικό σύστημα ισορροπίας δυνάμεων. Όπως επισήμανε ο John Mearsheimer , στο κλασικό πια άρθρο του «Επιστροφή στο Μέλλον» («Back to the Future»), το διεθνές σύστημα εισήλθε σε τροχιά αστάθειας και εθνικιστικού παροξυσμού, στοιχεία που παραπέμπουν στις ταραχώδεις εποχές προ του Πρώτου και του Δεύτερου Παγκοσμίου Πολέμου²².

Οι προβλέψεις των ρεαλιστών , όσον αφορά στην αύξηση της στρατηγικής αστάθειας στην περιφέρεια του διεθνούς συστήματος μέχρι στιγμής επαληθεύτηκαν πλήρως. Η κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και το τέλος του διπολισμού διευκόλυναν την έναρξη συγκρούσεων, οι οποίες θα ήταν αδιανόητες κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου όπως: ο πρώτος και ο δεύτερος πόλεμος του Κόλπου, η σύγκρουση στην πρώην Γιουγκοσλαβία, στη Λιβύη και στη Συρία.

2.2 Ο Χένρι Κίσσινγκερ ως εκφραστής του πολιτικού ρεαλισμού

Από τους σπουδαιότερους υποστηρικτές της σχολής του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις είναι ο διπλωμάτης, ακαδημαϊκός, πρώην σύμβουλος εθνικής ασφάλειας αλλά και πρώην υπουργός εξωτερικών των ΗΠΑ Χένρι Κίσσινγκερ . Το 1973 βραβεύτηκε με το Νόμπελ Ειρήνης για τη συνεισφορά του στη διεκπεραίωση των διαπραγματεύσεων για τον τερματισμό του πολέμου στο Βιετνάμ.

Ο Κίσσινγκερ γεννήθηκε στη Γερμανία ως Χάιντς Άλφρεντ Κίσσινγκερ (*Heinz Alfred Kissinger*) από Γερμανοεβραίους γονείς. Ο πατέρας του Λούις Κίσσινγκερ (αγγλ. Louis Kissinger, 1887-1982) ήταν δάσκαλος και η μητέρα του Πάουλα (Στερν) Κίσσινγκερ (1901-1998) νοικοκυρά. Μαζί με τους γονείς του, το 1938 διέφυγαν στις ΗΠΑ, στην Νέα Υόρκη υπό την απειλή του ναζιστικού καθεστώτος. Εκεί φοίτησε στο Λύκειο Τζωρτζ Ουάσινγκτον, όπου μετά τον πρώτο χρόνο παρακολουθούσε νυκτερινά μαθήματα, ενώ την ημέρα εργαζόταν σε εργοστάσιο. Κατόπιν, σπούδασε λογιστικά στο Σίτυ Κόλλετζ Νέας Υόρκης, συνεχίζοντας παράλληλα να εργάζεται.

²² John Mearsheimer, "Back to the Future: Instability in Europe After the Cold War", *International Security*, Summer 1990

Το 1943 οι σπουδές του διακόπηκαν, όταν κλήθηκε να υπηρετήσει στον Αμερικανικό Στρατό. Κατά την ακόλουθη περίοδο συμμετείχε σε επιχειρήσεις του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, μεταξύ των οποίων σε αποστολή στο Κρέφελντ και Ανόβερο της Γερμανίας. Μετά τον πόλεμο, αρχικά ακολούθησε ακαδημαϊκή καριέρα στο Χάρβαρντ, αλλά παράλληλα συμμετείχε σε διάφορες κυβερνητικές υπηρεσίες και επιτροπές που αφορούσαν την εξωτερική πολιτική και ασφάλεια των Ηνωμένων Πολιτειών. Το 1947, επιστρέφοντας στη Νέα Υόρκη, εγκαταλείπει τις σπουδές του στη λογιστική για να ακολουθήσει το νέο του όνειρο: την πολιτική ιστορία. Οι ιδιαίτερες ακαδημαϊκές επιδόσεις του τον φέρνουν στο Χάρβαρντ, όπου ολοκληρώνει το αντίστοιχο προπτυχιακό τμήμα και κατόπιν συνεχίζει σε διδακτορικό επίπεδο, παίρνοντας το πολυπόθητο ντοκτορά το 1954 στην πολιτική ιστορία.

Το Χάρβαρντ του κάνει πρόταση να παραμείνει στις εγκαταστάσεις του ως διδακτικό προσωπικό και ο Κίσινγκερ την αποδέχεται: το σύγγραμμά του για τα πυρηνικά όπλα και την εξωτερική πολιτική του 1957 τον κάνει φίρμα στους ακαδημαϊκούς κύκλους. Ο ίδιος θα παραμείνει στην ακαδημαϊκή αγκαλιά του Χάρβαρντ ως διαπρεπής πανεπιστημιακός από το '54-'69. Παρά τις ακαδημαϊκές του υποχρεώσεις, ο Κίσινγκερ κοιτούσε πάντα με συμπάθεια τη χάραξη πολιτικής που λάμβανε χώρα στην Ουάσιγκτον. Υπέρμετρα φιλόδοξος, λειτούργησε ως ειδικός σύμβουλος σε θέματα εξωτερικής πολιτικής στους προέδρους Κένεντι και Τζόνσον, ακαδημαϊκή αυθεντία καθώς ήταν στον τομέα (1961-1968). Κι έτσι, το 1969 θα εγκαταλείψει οριστικά το Χάρβαρντ για να βρεθεί στο πλευρό του προέδρου Νίξον ως σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας (1969-75) αρχικά και κατόπιν ως υπουργός Εξωτερικών (1973-77), μένοντας στην πολιτική ιστορία των ΗΠΑ ως μια από τις κορυφαίες και αμφιλεγόμενες φυσικά πολιτικές προσωπικότητες της χώρας.

Ακόμη και σήμερα εξακολουθεί, για τους θαυμαστές και κριτικούς, να είναι κάτι περισσότερο από ένας πρώην υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ και πρώην σύμβουλος εθνικής ασφάλειας. Μερικοί τον θεωρούν ως την πεμπτουσία της ανθρώπινης σοφίας της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ. Άλλοι, ως έναν αδιάλλακτο *realpolitiker* ο οποίος ακόμα κινεί τα νήματα της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ και άλλοι, ως ένα αιώνιο φόβητρο. Εντούτοις, ο ίδιος παραμένει μεγαλύτερος από τη ζωή την ίδια. Και ανεξάρτητα από τις ποικίλες απόψεις σχετικά με τον Κίσινγκερ, εξακολουθεί να είναι ένας από τους πιο γνωστούς υποστηρικτές της σχολής του ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις, η οποία υποστηρίζει ότι η εξωτερική πολιτική ενός

κράτους πρέπει να χαράσσεται με αποκλειστικό γνώμονα το εθνικό συμφέρον, αγνοώντας παράγοντες όπως οι ηθικο-φιλοσοφικές πεποιθήσεις της εκάστοτε κυβέρνησης ή τα ανθρώπινα δικαιώματα. Έντονο ενδιαφέρον προκαλεί εκ νέου το 21^ο βιβλίο του, στο οποίο υποστηρίζει ότι η ίδια η έννοια της τάξης -πυλώνας της σύγχρονης εποχής- έχει διασαλευθεί επικίνδυνα.

Ο χαρακτηρισμός του βιβλίου *Παγκόσμια Τάξη*²³ είναι εύστοχος, γιατί αν υπήρχε ένα πράγμα που ο κόσμος λαχταρούσε το 2014, αυτό ήταν τάξη. Σε αυτό το απόσταγμα σκέψης, ο Κίσινγκερ αντλεί μέχρι και από την πηγή της πανεπιστημιακής του σταδιοδρομίας, τη διδακτορική του διατριβή στο Χάρβαρντ πριν από εξήντα χρόνια, με θέμα την Ειρήνη της Βεστφαλίας το 1648, που έδωσε τέλος στον Τριακονταετή Πόλεμο, δημιουργώντας νέα παγκόσμια τάξη.

Ο Κίσινγκερ προειδοποιεί για τους κινδύνους του απομονωτισμού και του εθνοκεντρισμού, ως ανυπέρβλητα προσκόμματα στην ειρηνική συμβίωση μεταξύ κρατών με διαφορετικές προτεραιότητες. Ως αντίδοτο στο επικίνδυνο αυτό φαινόμενο, ο συγγραφέας και παραδοσιακός υπέρμαχος της ρεαλιστικής προσέγγισης στις διεθνείς σχέσεις, υποστηρίζει την άμεση ανάγκη για ενεργή εμπλοκή των ΗΠΑ στην αποκατάσταση της τάξης στον κόσμο. Κάνοντας πολλές ιστορικές αναφορές, από τον καρδινάλιο Ρισελιέ μέχρι τον Μέτερνιχ και τον Βίσμαρκ, ο Κίσινγκερ εξηγεί πώς ο ίδιος πέτυχε να εκμεταλλευθεί το σύστημα αυτό, με μαεστρία που θα εξέπληττε ακόμη και τον ίδιο τον προαναφερθέντα Αυστριακό υπουργό. Αρνούμενος να υποταχθεί σε αξιακές ή ιδεολογικές επιταγές, ο Κίσινγκερ οδήγησε τις ΗΠΑ σε προσέγγιση με την ΕΣΣΔ και την Κίνα, προτού «παίξει» τη μία δύναμη κατά της άλλης, επιτυγχάνοντας την απεμπλοκή της Ουάσιγκτον από το Βιετνάμ.

Η αποτυχία του, όμως, να εντάξει τις αρχές του «αμερικανικού ιδεαλισμού» στις διπλωματικές του πρωτοβουλίες του εξασφάλισε την εχθρότητα της Αριστεράς, αλλά και των φανατικά αντικομμουνιστών νεοσυντηρητικών. Συνειδητοποιώντας την αδυναμία του αυτή, ο Κίσινγκερ προτείνει στο τελευταίο του βιβλίο έναν «ανανεωμένο και σύγχρονο ιδεαλισμό», τον οποίο θεωρεί αναγκαίο για τη διαχείριση των κρίσεων στη Μέση Ανατολή. Για την ευκολία με την οποία οι τζιχαντιστές διέλυσαν το έθνος-κράτος στην προσπάθειά τους να πυροδοτήσουν

²³ Henry Kissinger, *World Order*, 2014.

παγκόσμιο ιερό πόλεμο, οι ΗΠΑ φέρουν σημαντική ευθύνη λόγω της ιδεολογικής εμμονής της κυβέρνησης Μπους για καθεστωτική αλλαγή και επιβολή δυτικών πολιτικών προτύπων σε Ιράκ, Αφγανιστάν και αλλού. «Η επιδίωξη επιβολής αμερικανικών πολιτικών αξιών μέσω στρατιωτικής κατοχής σε μέρη του κόσμου που δεν διέθεταν δημοκρατικές παραδόσεις, προσέδωσε στην αμερικανική αποστολή στο Ιράκ «σισύφειο χαρακτήρα» γράφει ο Κίσινγκερ.

Αναλυτικότερα παρατηρεί ότι στη Μέση Ανατολή, ο συριακός εμφύλιος πόλεμος έχει στοιχίσει τη ζωή σε εκατοντάδες χιλιάδες ανθρώπους και επέτρεψε σε ομάδες τζιχαντιστών να απειλήσουν τη σταθερότητα ολόκληρης της περιοχής. Στην Ασία, η οικονομική αναζωπύρωση της Κίνας έχει γίνει περισσότερο διεκδικητική, τροφοδοτώντας την ανησυχία μεταξύ των γειτόνων της. Στη Δυτική Αφρική, η πανδημία Έμπολα έχει σχεδόν κλείσει αρκετές πολιτείες. Και ακόμη και η Ευρώπη, το πιο κανονιστικό και θεσμοθετημένο μέρος του κόσμου, έχει βιώσει μια άμεση επίθεση στους φιλελεύθερους κανόνες της, όπως ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν ο οποίος χρησιμοποιεί την στρατιωτική επιθετικότητα ως μέσο της κρατικής πολιτικής. Ακόμη πιο δυσοίωνο φαίνεται, πως οι παραδοσιακοί θεματοφύλακες της παγκόσμιας τάξης φαίνεται να διστάζουν να την υπερασπιστούν. Οι μακροχρόνιοι και δαπανηροί πόλεμοι στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, έχουν οδηγήσει τόσο τις Ηνωμένες Πολιτείες όσο και άλλες δυτικές δυνάμεις που υποφέρουν από κόπωση παρέμβασης, στην επικέντρωση στα εσωτερικά τους ζητήματα. Και οι ανερχόμενες δυνάμεις έχουν μέχρι στιγμής αποδειχθεί είτε απρόθυμες ή ανίκανες να διασφαλίσουν τη διεθνή σταθερότητα.

Ο Κίσινγκερ διερευνά τις διαφορετικές ερμηνείες της ιδέας της παγκόσμιας τάξης και των ανταγωνιστικών προσεγγίσεων για την κατασκευή της. Ο Κίσινγκερ ανοίγει το βιβλίο με τον ορισμό της έννοιας «παγκόσμια τάξη» ως «μια αντίληψη που κατέχεται από μια χώρα ή έναν πολιτισμό σχετικά με τη φύση των δίκαιων διευθετήσεων και των συμβιβασμών καθώς και με τη διανομή της ισχύος, κατά τρόπο που θεωρεί η ίδια λειτουργικό, σε ολόκληρο τον κόσμο. Όπως ο ίδιος σπεύδει να επισημάνει, κάθε σύστημα αυτού του είδους βασίζεται σε δύο συνιστώσες: σε ένα σύνολο κοινά αποδεκτών κανόνων που καθορίζουν τα όρια των επιτρεπόμενων δράσεων και στην ισορροπία της δύναμης που επιβάλλει συγκράτηση όταν οι

κανόνες καταρρέουν, αποτρέποντας μία πολιτική οντότητα να υποτάξει όλους τους άλλους .

Όσον αφορά στον κόσμο του Κίσινγκερ, αποδεικνύεται, ότι δεν περιστρέφεται μόνο γύρω απ τη δύναμη που προέρχεται από τον οικονομικό πλούτο και την στρατιωτική δύναμη, αλλά και γύρω από τη δύναμη των ιδεών, αν και για τον ίδιο, οι ιδέες που έχουν μεγαλύτερη σημασία είναι εκείνες των ισχυρών. Κατά την άποψή του, παραδοσιακές έννοιες όπως η εθνική κυριαρχία και η αρχή της μη επέμβασης ακόμα βασιλεύουν, ενισχυόμενες από το διεθνές σύστημα για σχεδόν τέσσερις αιώνες. Σήμερα, αυτό το σύστημα είναι πολύ ρευστό, καθώς, ως ισχυροί παράγοντες προωθούν εναλλακτικούς τρόπους για να επιβάλλουν την τάξη, από τη θεοκρατία ως τον αυταρχικό καπιταλισμό μέχρι και σε ένα σύστημα μετανεωτερικότητας. Αλλά μόνο η υπάρχουσα διάρθρωση, ο Κίσινγκερ υποστηρίζει, πληροί τους δύο κύριους στόχους της παγκόσμιας τάξης: τη νομιμότητα και την ισορροπία των εξουσιών. Μεταξύ των πολλών μηνυμάτων του βιβλίου, στη συνέχεια, ίσως το πιο ξεκάθαρο απ'όλα είναι μια προειδοποίηση: να μην διαλύεται μια οργανωτική αρχή, αν δεν υπάρχει έτοιμη εναλλακτική λύση που υπόσχεται να είναι εξίσου αποτελεσματική.

Για τον Κίσινγκερ, το σημερινό διεθνές σύστημα οφείλει τη συνολική του ανθεκτικότητα στην οξύνια των ευρωπαϊών πολιτικών του δέκατου έβδομου αιώνα. Το σύγχρονο κράτος του συστήματος προέκυψε το 1648 μετά από έναν αιώνα θρησκευτικών συγκρούσεων, όταν ο πικρός Τριακονταετής πόλεμος έφερε σε επαφή εκπροσώπους των ευρωπαϊκών δυνάμεων για να υπογράψουν την Ειρήνη της Βεσφαλίας. Οι συνθήκες που έχουν συναφθεί κωδικοποίησαν την ιδέα των κυρίαρχων κρατών, ως τα δομικά στοιχεία της διεθνούς τάξης. Έναν αιώνα και ένα μισό αργότερα, στο Συνέδριο της Βιέννης, 1814-1815, διπλωμάτες, όπως ο γάλλος απεσταλμένος Ταλλεϋράνδος και ο Αυστριακός υπουργός Εξωτερικών Κλεμενς φον Μέτερνιχ ανέφεραν ρητώς την αρχή της ισορροπίας δυνάμεων ως προς τη διαχείριση του διεθνούς συστήματος. Στην εξιστόρηση των γεγονότων αυτών, ο Κίσινγκερ βρίσκεται σε πάτρια εδάφη του. Αν και μερικοί σύγχρονοι ιστορικοί και πολιτικοί επιστήμονες ενδέχεται να εναντιωθούν στην εξιδανίκευση των θεσμών της Βεσφαλίας, ένα από τα χαρίσματα του Κίσινγκερ είναι η ικανότητα για την αποκάλυψη της συνάφειας των ιστορικών κατασκευών στις σημερινές πολιτικές. Υπάρχουν περιορισμοί για την εν λόγω άσκηση, φυσικά: Δυτικές ιδέες σχετικά με τις καταστάσεις και την πολιτική έχουν ενσωματωθεί σε άλλες περιοχές από την εποχή

της αποικιοκρατίας, και εξακολουθούν να ανταγωνίζονται με άλλα, μεγαλύτερα οράματα της τάξης και της εξουσίας που δεν μπορούν να αγνοηθούν .

Αυτό είναι ιδιαίτερα αληθές στην Μέση Ανατολή. Έτσι, το βιβλίο εξετάζει τη διαρκή επίπτωση του σχίσματος σιτών-σουνιτών στο σύγχρονο μουσουλμανικό κόσμο και την εμφάνιση των κοσμικών μελών μετά την επέκταση του συστήματος της Βεστφαλίας και πέραν της Ευρώπης. Σήμερα, η περιφερειακή τάξη, εξακολουθεί να αποτελείται από ευρωπαϊκού τύπου κράτη-έθνη τα οποία αποτελούνται από το πολιτικό Ισλάμ, με τη μορφή των δύο πολιτικών κινημάτων, όπως η Μουσουλμανική Αδελφότητα και ομάδες τζιχαντιστών, όπως η Αλ Κάιντα και το Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και της Αλ -Sham, ή ISIS. Η άνοδος του τελευταίου παρουσιάζει ένα νέο κίνδυνο, σύμφωνα με τον Κίσινγκερ. Η έρευνα του Κίσινγκερ για την Μέση Ανατολή επικεντρώνεται επίσης στις σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και του Ιράν, μια αντιπαλότητα που στρέφει το υποτιθέμενο θεματοφύλακα της φιλελεύθερης παγκόσμιας τάξης ενάντια σε ένα κράτος που έχει θέσει το ίδιο σκόπιμα εκτός του εν λόγω συστήματος.

Ο Κίσινγκερ ανιχνεύει την παράδοση της ιρανικής κρατικής διαχείρισης πίσω στην περσική αυτοκρατορία, τονίζοντας πως το Ιράν πάντα φιλοδοξούσε να είναι ένα κανονικό κράτος με την έννοια της Βεστφαλίας. Αυτή η παράδοση είχε μεγάλη επιρροή στις πολυμερείς διαπραγματεύσεις για το πυρηνικό πρόγραμμα του Ιράν. Ο Κίσινγκερ δείχνει ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να ενισχύσουν τις σχέσεις συνεργασίας με το Ιράν με βάση την αρχή της μη επέμβασης. Εκεί που η επικοδομητική διπλωματία δεν είναι αρκετή, όμως, οι Ηνωμένες Πολιτείες θα πρέπει να χρησιμοποιούν το ισοζύγιο ισχύος πολιτικής για να πείσουν το Ιράν να συνεργαστεί, χρησιμοποιώντας συμμαχίες με σουνιτικές δυνάμεις της περιοχής ως μοχλό. Το αποτέλεσμα της τρέχουσας προσπάθειας της Ουάσιγκτον για προσέγγιση με την Τεχεράνη θα μπορούσε να καθορίσει αν το Ιράν επιδιώκει την πορεία του επαναστατικού Ισλάμ ή αν ένα μεγάλο έθνος νόμιμα θα ενσωματωθεί στο σύστημα κρατών της Βεστφαλίας . Η Ασία είναι άλλη μια περιοχή όπου οι δυτικές έννοιες της παγκόσμιας τάξης έχουν από καιρό έρθει σε σύγκρουση με τα αυτόχθονα οράματα. Ακόμη και η ίδια η ιδέα της Ασίας είναι Δυτικής εισαγωγής: πριν από την άφιξη των σύγχρονων δυτικών δυνάμεων κατά τον δέκατο πέμπτο αιώνα, καμία από τις πολλές γλώσσες της περιοχής δεν είχαν μια λέξη για την Ασία, και οι ομιλητές τους δεν είχαν κοινή αίσθηση του ανήκειν σε μια ενιαία ήπειρο.

Ο Κίσινγκερ δίνει ιδιαίτερη προσοχή στην Κίνα και κάνει μια μεγάλη ανάλυση προκειμένου να αποστάξει την παραδοσιακή κινεζική κοσμοθεωρία, η οποία έθεσε ευθέως ότι η χώρα δεν ήταν ένα κέντρο εξουσίας μεταξύ πολλών, αλλά η μόνη κυρίαρχη κυβέρνηση του κόσμου, όπου ο κινέζος αυτοκράτορας κυβερνούσε τα πάντα κάτω από τον ουρανό. Σύμφωνα με τον Κίσινγκερ, η άνοδος της Κίνας στον εικοστό πρώτο αιώνα απέχει από αυτές τις παραδοσιακές απόψεις, καθώς το Πεκίνο ψάχνει για μια σύνθεση ανάμεσα στην αρχαία παράδοση της και στον νέο ρόλο της ως μια σύγχρονη μεγάλη δύναμη σύμφωνα με το μοντέλο της Βεστφαλίας. Προειδοποιεί ότι η Κίνα και οι Ηνωμένες Πολιτείες κατέχουν ασυμβίβαστες απόψεις για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αλλά τονίζει ότι οι δύο χώρες μοιράζονται ένα κοινό ενδιαφέρον για την αποφυγή των συγκρούσεων. Πράγματι, η *Παγκόσμια Τάξη* δείχνει ότι οι σχέσεις ΗΠΑ-Κίνας μπορεί να είναι λιγότερο επικίνδυνες από ό, τι σχέσεις της Κίνας με τους ασιάτες γείτονές της. Η Ανατολική Ασία, υπενθυμίζει στους αναγνώστες, είναι μια περιοχή όπου σχεδόν κάθε χώρα θεωρεί τον εαυτό της να αυξάνεται, κάτι που οδηγεί σε μεγάλες αντιπαραθέσεις .

Ο Κίσινγκερ γίνεται πιο ενδιαφέρων, όταν αναλύει την χώρα που ξέρει καλύτερα: τις Ηνωμένες Πολιτείες. Η *Παγκόσμια Τάξη* προσφέρει κάποια αιχμηρά σχόλια για την τρέχουσα συζήτηση στην Ουάσιγκτον για το ρόλο που οι Ηνωμένες Πολιτείες έχουν στον κόσμο. Αλλά ο Κίσινγκερ δεν είναι απλώς αυθεντία, και η ανάλυσή του βασίζεται σε μια βαθιά εξερεύνηση των δύο ανταγωνιστικών σκελών της σκέψης που έχουν ιστορικά διαμορφώσει την εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ: το ρεαλισμό του Προέδρου Ρούσβελτ και του φιλελεύθερου ιδεαλισμού του προέδρου Woodrow Wilson . Παρά το γεγονός ότι ο Κίσινγκερ εκφράζει μερικές φορές τις απόψεις του με αφηρημένους όρους, είναι εύκολο να καταλάβουμε τι σκέφτεται για τους κριτικούς του προέδρου Μπαράκ Ομπάμα, οι οποίοι κατηγορούν τον πρόεδρο ότι δεν ασκεί αποτελεσματική ηγεσία. Επισημαίνοντας μια σειρά πολέμων με εκτεταμένους στόχους τους οποίους οι Ηνωμένες Πολιτείες πρώτα διεξήγαγαν και στη συνέχεια αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν, ο Κίσινγκερ δεν κρύβει τον σκεπτικισμό του για ιδεαλιστικές επιχειρήσεις που αποτυγχάνουν να αναγνωρίσουν τα όρια της ισχύος των ΗΠΑ, που οδηγούν σε απογοητεύσεις, αν όχι σε πλήρεις καταστροφές εξωτερικής πολιτικής. Μάλιστα αναφέρει, πως οι επικριτές θα αποδώσουν αυτά τα εμπόδια στις ελλείψεις, στην ηθική και πνευματική υπόσταση, των ηγετών της Αμερικής. Διατείνεται, πως οι ιστορικοί μάλλον θα καταλήξουν στο συμπέρασμα ότι οι αποτυχίες προέρχονται από την αδυναμία των ηγετών να

αντιμετωπίσουν μια αμφιθυμία για δύναμη και διπλωματία, με ρεαλισμό και ιδεαλισμό, με δύναμη και νομιμότητα .

Ακόμα κι αν ο Κίσινγκερ υποστηρίζει έντονα την πλευρά της συγκράτησης στη συνεχιζόμενη διελκυστίνδα μεταξύ των παρορμήσεων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, ο ίδιος αναγνωρίζει το σημαντικό ρόλο που διαδραματίζουν οι φιλελεύθερες αξίες. Η Αμερική δεν θα είναι πιστή στις αξίες της, εάν εγκαταλείψει αυτό τον ουσιαστικό ιδεαλισμό, ισχυρίζεται. Και παρόλο που ο ίδιος αναγνωρίζει τον ιδιαίτερο ρόλο της Ουάσινγκτον ως υπερασπιστή των δυτικών προτύπων, ο Κίσινγκερ τονίζει επίσης ότι η τάξη στον κόσμο δεν μπορεί να επιτευχθεί με κάθε μία χώρα που ενεργεί μόνη της. Οι ευρωπαϊκές δυνάμεις παραμένουν πιο φυσικοί εταίροι των Ηνωμένων Πολιτειών, και ο Κίσινγκερ τονίζει ότι όλα εξυπηρετούνται καλύτερα όταν καλλιεργούν τη σχέση τους και εργάζονται όχι μόνο για τη μεγιστοποίηση του συνολικού επιπέδου της Δυτικής επιρροής στις παγκόσμιες υποθέσεις, αλλά και για να περιορίσουν τις χειρότερες παρορμήσεις του ενός και του άλλου .

Ο Κίσινγκερ έχει σίγουρα δίκιο να προειδοποιεί σχετικά με την υπερβολική αυτοδικαίωση που οι δημοκρατίες πολλές φορές προσπαθούν να αποδείξουν. Αλλά ίσως είναι πολύ επιφυλακτικοί σε κάποιες πιο πρόσφατες μορφές του φιλελεύθερου διεθνισμού. Υποστηρίζει, για παράδειγμα, ότι το δόγμα «ευθύνη προστασίας», που υποστηρίζει ότι ένα κράτος χάνει το κυριαρχικό του δικαίωμα μη επέμβασης αν αποτύχει να προστατεύσει τον πληθυσμό του από μαζικές θηριωδίες, απαιτώντας από τη διεθνή κοινότητα να δράσει σε αυτό τον πληθυσμό εξ ονόματος του, θα μπορούσε να αποσταθεροποιήσει το διεθνές σύστημα. Αλλά οι φιλελεύθερες κοινωνίες επινόησαν αυτή την αρχή για να αποτρέπουν αδίστακτους ηγέτες από την επίκληση και την γελοιοποίηση των προτύπων της Βεστφαλίας στην προσπάθειά τους να ξεφύγουν από την τιμωρία για την κατάχρηση τους δικούς τους ανθρώπους. Σε γενικές γραμμές, η εφαρμογή του δόγματος με σωστό τρόπο θα κάνει περισσότερα για να προστατεύσει τη φιλελεύθερη τάξη από το να την υπονομεύσει .

Αναγνωρίζει ότι θα γίνεται ολοένα και πιο δύσκολο για τις δυτικές δημοκρατίες να ακολουθήσουν πολιτικές που είναι κατώτερες από τις βασικές δεσμεύσεις τους για φιλελεύθερες αξίες. Και επισημαίνει ότι η μακροπρόθεσμη σταθερότητα που βασίζεται στην καταπίεση είναι μια ψευδαίσθηση, όπως οι αραβικές εξεγέρσεις του 2011 αποδεικνύουν. Επίσης πρεσβεύει ότι, τα έθνη-κράτη εξακολουθούν να είναι οι κύριοι παίκτες στο διεθνές σύστημα. Ούτε ο διεθνείς

θεσμοί, ούτε οι κρατικοί παράγοντες δεν διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στο βιβλίο του. Κατά την άποψη αυτή, δεν έχουν αλλάξει και πολλά από το 1814, όταν οι ευρωπαϊκές δυνάμεις συγκεντρώθηκαν στη Βιέννη για να σφυρηλατήσουν ένα βιώσιμο σύστημα, θέτοντας ήσσοнос σημασίας ξεσπάσματα βίας στην άκρη, και διατηρώντας την ειρήνη στην ήπειρο για έναν αιώνα. Ούτε σήμερα η κατάσταση απέχει πολύ από το 1914, όταν οι μεγάλες δυνάμεις οδήγησαν την Ευρώπη στον γκρεμό, εξαπολύοντας ένα μεγάλο πόλεμο που έγινε η πρώτη πραγματικά παγκόσμια σύρραξη .

Αυτό το μήνυμα είναι ιδιαίτερα σημαντικό για την ΕΕ. Η ΕΕ έχει χωρίς αμφιβολία μεταμορφώσει ριζικά την Ευρώπη: έχει αυξήσει τον ακροδεξιό εθνικισμό. Παρά ταύτα, οι νέοι σε κράτη της ΕΕ τείνουν να ταυτίζονται με τις δύο χώρες προέλευσής τους και την Ένωση στο σύνολό της. Ωστόσο, δεν θα ήταν φρόνιμο και επικίνδυνο να περιμένουμε τον υπόλοιπο κόσμο να ακολουθήσει με ανυπομονησία το παράδειγμα της Ευρώπης. Παρά το γεγονός ότι τα σχέδια περιφερειακής ολοκλήρωσης, το εύρος και το βάθος της ευρωπαϊκής εμπειρίας μπορεί να παραμείνει μοναδικό. Η Ευρώπη, η γενέτειρα του μοντέλου της Βεστφαλίας, μπορεί να είναι έτοιμη να προχωρήσει. Αλλά ο υπόλοιπος κόσμος δεν είναι, και ο Κίσινγκερ υποστηρίζει, ότι είναι για το καλύτερο. Όπως λέει ο ίδιος, οι αρχές της Βεστφαλίας είναι, σε αυτό το μορφή, η μόνη γενικά αναγνωρισμένη βάση του τι σημαίνει παγκόσμια τάξη .

Αλλά ο Κίσινγκερ έχει πλήρη επίγνωση ότι το διεθνές σύστημα επηρεάζεται από άλλους παράγοντες εκτός από την πολιτική των μεγάλων δυνάμεων και ότι υπάρχουν και άλλες ισχυρές πηγές τάξης και αταξίας, κυρίως στην παγκόσμια οικονομία, στο περιβάλλον και στην τεχνολογική αλλαγή. Ωστόσο, ορισμένοι από αυτούς τους παράγοντες θα διαδραματίζουν δευτερεύοντα ρόλο στο έργο του Κίσινγκερ . Η ευρεία προσέγγιση της παγκοσμιοποίησης και ο προκύπτων βαθμός της περίπλοκης αλληλεξάρτησης έρχονται με νέες προκλήσεις. Για παράδειγμα, η εξάπλωση του καπιταλισμού και το ελεύθερο εμπόριο βοήθησαν εκατομμύρια ανθρώπους να βγουν από τη φτώχεια, αλλά δημιούργησαν και μη βιώσιμους βαθμούς της ανισότητας. Και η οικονομική αλληλεξάρτηση που δημιουργεί η παγκοσμιοποίηση λειτουργεί τόσο ως σταθεροποιητική όσο και αποδιοργανωτική

δύναμη, ενθαρρύνει την ανάπτυξη, και επεκτείνει την εμβέλεια των οικονομικών κρίσεων .

Μια τέτοια αλληλεξάρτηση έχει αλλάξει την πολιτική του εξαναγκασμού, καθώς τα Δυτικά κράτη σήμερα συνήθως χρησιμοποιούν την οικονομική τους δύναμη για να αναγκάσουν άλλες χώρες να συμμορφωθούν με τους διεθνείς κανόνες. Αυτή η στρατηγική δεν μπορεί να παράγει πάντα καλά αποτελέσματα, αλλά έφερε το Ιράν πίσω στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων και παραμένει η μόνη επιλογή που η Δύση έχει στη διάθεσή της για να πιέζει τη Ρωσία να αλλάξει πορεία στην Ουκρανία .

Η Παγκόσμια Τάξη θα υπόκειται επίσης στην αλλαγή του κλίματος, ένα φαινόμενο που είναι σε μεγάλο βαθμό τεχνητό, αλλά βρίσκεται εκτός ελέγχου όσον αφορά στη χάραξη πολιτικής. Είναι πολύ αργά για να αποτραπεί η κλιματική αλλαγή που επηρεάζει τις ζωές δισεκατομμυρίων ανθρώπων - ένα γεγονός που μπορεί να δημιουργήσει τεράστια προβλήματα, όταν πρόκειται για την παγκόσμια σταθερότητα. Μια περιβαλλοντική καταστροφή θα μπορούσε να ενώσει τον κόσμο, όπως ακριβώς και η ερήμωση των χωρών μετά τον Β 'Παγκοσμίου Πολέμου σφυρηλάτησε ένα πιο ανθεκτικό διεθνές σύστημα, προκάλεσε την δημιουργία των Ηνωμένων Εθνών, και καθόρισε τα θεσμικά όργανα του Bretton Woods, που λειτούργησαν αρκετά καλά από το 1944. Εναλλακτικά, η κλιματική κρίση θα μπορούσε να μεγεθύνει τις υφιστάμενες εντάσεις, να υπονομεύσει την παγκόσμια διακυβέρνηση, και επιπλέον να διαβρώσει την ικανότητα των αδύναμων κρατών να διαχειρίζονται υπεύθυνα τα δικά τους εδάφη .

Όταν πρόκειται για την τεχνολογική αλλαγή, είναι προφανές ότι ο Κίσινγκερ δεν αισθάνεται εντελώς άνετα σε αυτό το γενναίο νέο κόσμο. Ο ίδιος αναγνωρίζει ότι το Διαδίκτυο έχει βοηθήσει σε πολλά από τα μεγάλα επιτεύγματα της σύγχρονης εποχής, αλλά το σφάλμα του είναι που οδηγεί σε μια λιγότερο ουσιαστική σκέψη, σε έναν πιο συνοπτικό τρόπο σκέψης σχετικά με την αληθινή πολυπλοκότητα του κόσμου. Η γνώση της ιστορίας και της γεωγραφίας δεν είναι απαραίτητες για εκείνους που μπορούν να έχουν τις πληροφορίες που ζητάνε με το πάτημα ενός κουμπιού, γράφει ο Κίσινγκερ. Ο ίδιος παρομοιάζει τους σημερινούς ψηφιακούς αισιόδοξους, εκείνους που πιστεύουν ότι ο κυβερνοχώρος μπορεί να λύσει τα πιο πιεστικά προβλήματα, με τους οι αφελείς ιδεαλιστές του Ουίλσον πριν από έναν αιώνα . Οι νεότεροι αναλυτές τείνουν να έχουν μια διαφορετική άποψη, φυσικά. Και παρόλο που ο σκεπτικισμός του Κίσινγκερ έχει καλές προθέσεις και δεν είναι

αδικαιολόγητος, είναι αναμφισβήτητο ότι οι νέες τεχνολογίες έχουν ήδη αλλάξει ριζικά την πρακτική της διπλωματίας και της πολιτικής. Οι σημερινοί διπλωμάτες πρέπει να είναι έτοιμοι να μιλήσουν σε ένα παγκόσμιο ακροατήριο και να υποστηρίζονται διαρκώς από τα διεθνή μέσα ενημέρωσης. Πρέπει να είναι σκληροί διαπραγματευτές και παγκόσμιοι επικοινωνιολόγοι: πρέπει να είναι έτοιμοι να υπερασπιστούν τα συμφέροντά τους τόσο στον πραγματικό κόσμο όσο και στον εικονικό κόσμο. Πιο συγκεκριμένα, οι πρόσφατες επιθέσεις στον κυβερνοχώρο και έχουν δείξει ότι ο κυβερνοχώρος έχει ήδη γίνει ένα πεδίο μάχης όπου πρέπει να καθοριστούν εκ νέου γνωστές έννοιες, όπως η αποτροπή και ακόμη και η άμυνα .

Κρυφή επιθυμία του Κίσινγκερ θα ήταν να οργανώσει ένα συνέδριο της Βιέννης για τον εικοστό πρώτο αιώνα. Και παρόλο που η παγκόσμια πολιτική περιπλέκεται από μια σειρά από παράγοντες που δεν ταιριάζουν εύκολα στο μοντέλο της Βεσφαλίας για τις διακρατικές ταυτότητες, η διαχείριση των σχέσεων των μεγάλων δυνάμεων παραμένει υψίστης σημασίας.

Πόσο θερμός υποστηρικτής του πολιτικού ρεαλισμού είναι αποδεικνύεται και από τις απόψεις που διατυπώνει στο βιβλίο του «Διπλωματία». Σ' αυτό παρουσιάζονται και εξηγούνται ορισμένες από τις σημαντικές διπλωματικές και πολιτικές έννοιες όπως Κοινωνία των Εθνών, Ισορροπία Δυνάμεων, Δόγμα Μονρόε, *raison d'état*, Ιερή Συμμαχία, Τετραπλή Συμμαχία, *Realpolitik*, Συνθήκη των Βερσαλλιών, Ανάσχεση, Ψυχρός Πόλεμος, Σχέδιο Μάρσαλ, Δόγμα Τρούμαν, Σύμφωνο Βαρσοβίας και άλλες. Ο Χ. Κίσινγκερ διηγείται πολύ σημαντικά γεγονότα της ιστορίας από το 16ο αιώνα έως το τέλος του 20ου, όπως οι πρώτοι πόλεμοι μεταξύ Γάλλων, Βρετανών, Πρώσων, Γερμανών, Αυστριακών και Ρώσων έως τους δυο Παγκόσμιους Πολέμους, τον Πόλεμο της Κορέας, το Πόλεμο στο Βιετνάμ και τους Πολέμους στην Μέση Ανατολή. Σχολιάζει και αναλύει με κατανοητό τρόπο όχι μόνο τα ιστορικά γεγονότα και τις πολιτικές που γράφονται στο βιβλίο αλλά και τα σύγχρονα πολιτικό-ιστορικά συμβάντα. Ούτως ή αλλιώς η *Realpolitik*, της οποίας ο Κίσινγκερ είναι γνώστης, εφαρμοστής και υπέρμαχος, κυριαρχεί και στις μέρες μας.

Αναλυτικότερα αναφέρει ότι η νέα παγκόσμια τάξη πραγμάτων στοχεύει στη διατήρηση ομαλών σχέσεων μεταξύ των κρατών, με παράλληλη αποτροπή συγκρούσεων για την επίλυση προβλημάτων που εμφανίζονται στην παγκόσμια

πολιτική σκηνή. Πρωταγωνιστές σ' αυτή την σκηνή είναι οι εκάστοτε ονομαζόμενες μεγάλες δυνάμεις. Όμως, διάφοροι λόγοι, όπως ιστορικοί, πολιτικοί ή οικονομικοί, δεν επιτρέπουν κάθε φορά σ' αυτές να παίζουν τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Έτσι, μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, και έχοντας ήδη αναδειχθεί ισχυρή δύναμη, οι ΗΠΑ αποφασίζουν να πρωταγωνιστήσουν στην αναμόρφωση του κόσμου, σύμφωνα με τις δικές τους αρχές και αξίες, αν και έως τότε ήταν μια δύναμη, απρόθυμη να αναμειχθεί σε εξωτερικά, γι' αυτήν ζητήματα.

Για τον πόλεμο του Βιετνάμ αναφέρει ότι οι ΗΠΑ πιστεύοντας ότι έχουν την ικανότητα να διαδραματίσουν διεθνή ρόλο και πάντα στα πλαίσια της πολιτικής αναχαίτισης του κομμουνισμού εμπλέκονται στον γεωπολιτικό χώρο της Ινδοκίνας με την είσοδο στον πόλεμο του Βιετνάμ. Στον πόλεμο που ξεσπά ο Αϊζενχάουερ δεν θέλει να εμπλακεί αν και τονίζει την στρατηγική σπουδαιότητα της Ινδοκίνας. Οι κομμουνιστές επικρατούν στο Λάος πυροδοτώντας έτσι την άμεση εμπλοκή τους με στρατιωτική βοήθεια στο Ν. Βιετνάμ. Η κατάσταση κλιμακώνεται επικίνδυνα. Ο Αϊζενχάουερ τονίζει την ανησυχία του για την πτώση του Λάος στον κομμουνισμό, θεωρώντας την ως απαρχή για την κομμουνιστική κατάληψη ολόκληρης της Ν. Ανατολικής Ασίας. Ο Κένεντι δεν διαφοροποιείται με τις θέσεις των προκατόχων του Τρούμαν και Αϊζενχάουερ στο θέμα του Βιετνάμ. Η στρατηγική του αποβλέπει στο να δώσει έμφαση για την δημιουργία ενός έθνους στο Ν. Βιετνάμ. Θέλει να αποτρέψει την δράση των κομμουνιστών αλλά τα πράγματα για τις ΗΠΑ δεν είναι εύκολα. Οι Βιετναμέζοι ήταν αδιάλλακτος αντίπαλος. Ήταν ένας λαός που είχε εθιστεί στη Γαλλική τυραννία και σε δεκαετίες ανταρτοπόλεμου. Έρχονται αντιμέτωποι με τον αρχηγό του Ν. Βιετνάμ, Ντιέμ και ενισχύουν την ανατροπή του. Το πραξικόπημα στο Βιετνάμ συμπίπτει με τη δολοφονία του Κένεντι. Ο διάδοχός του, Τζόνσον είναι παγιδευμένος μέσα στα εδάφη του Βιετνάμ. Η απεμπλοκή της Αμερικής γίνεται ακόμη πιο δύσκολη, καθώς ο νέος πρόεδρος δεν μπορεί να πάρει δυναμικές αποφάσεις στην εξωτερική πολιτική. Επιπλέον δεν μπορεί και να αποκλιμακώσει την κατάσταση και ανακοινώνει ότι δεν θα είναι υποψήφιος στη διεκδίκηση της αμερικανικής προεδρίας, μεταφέροντας ουσιαστικά το πρόβλημα στην επόμενη κυβέρνηση.

Η κυβέρνηση Νίξον επωμίζεται το δύσκολο έργο της απεμπλοκής των ΗΠΑ από τον ανεπιτυχή πόλεμο στην Ινδοκίνα. Ο Νίξον ήθελε να διαπραγματευτεί μία αξιοπρεπή απεμπλοκή, που να μην χαρακτηριζόταν αυτή η πολιτική σαν

εγκατάλειψη εκ μέρους του των εκατομμυρίων ανθρώπων, που είχαν βασιστεί στην Αμερική, στα χέρια των Βορειοβιετναμέζων κομμουνιστών. Υπόσχεται να διεξαγάγει διαπραγματεύσεις, όμως οι εχθροί εμμένουν στην άνευ όρων αποχώρηση των στρατευμάτων από το Βιετνάμ. Οι διαπραγματευτικές συζητήσεις που ξεκινούν από το 1970 και διαρκούν 2 χρόνια. Η Αμερική επιζητούσε συμβιβασμό, ενώ το Ανόι ζητούσε μια αμετάκλητη ημερομηνία αποχώρησης των Αμερικανών σε συνδυασμό με την αμερικανική δέσμευση, ότι θα ανέτρεπαν τη νοτιοβιετναμέζικη κυβέρνηση, καθώς θα έφευγαν. Παράλληλα ο Νίξον αντιμετώπιζε σοβαρές εσωτερικές αναταραχές, καθώς ο λαός ζητά τον τερματισμό του πολέμου άνευ όρων και οργανώνει ένα κίνημα ειρήνης ζητώντας την επιστροφή των αιχμαλώτων. Οι ΗΠΑ υποτίμησαν τα εμπόδια που θα αντιμετώπιζε στην εφαρμογή των δικών της αξιών για τον εκδημοκρατισμό μιας κοινωνίας πλασμένης από τον κομμουνισμό και ενός λαού που πάσχιζε να αποκτήσει μια πολιτική οντότητα, ενώ δεχόταν την επίθεση ξένων δυνάμεων. Ήταν λάθος άποψη ότι η κοινωνία του Βιετνάμ θα μπορούσε εύκολα να μεταμορφωθεί σε μια δημοκρατία αμερικανικής υφής.

Ο πρώην σύμβουλος ασφάλειας των ΗΠΑ δεν παραλείπει να αναφερθεί και στην τριγωνική διπλωματία που εφαρμόστηκε επί προεδρίας Νίξον στην οποία και ο ίδιος συνέβαλλε τα μέγιστα. Ο Νίξον προσπάθησε να απεμπλέξει την χώρα του από το Βιετνάμ διατηρώντας παράλληλα την παγκόσμια θέση της. Όπως αναφέρει ο Κίσινγκερ για τον προϊστάμενο του, αν και δεν ήταν μελετητής της ιστορίας, είχε το ταλέντο να διαισθάνεται την πολιτική δυναμική μιας χώρας και να αντιλαμβάνεται τις γεωπολιτικές με γνώμονα το συμφέρον της Αμερικής. Η πολιτική του βασιζόταν στην ισορροπία δυνάμεων, και θεωρούσε το ρόλο μίας ισχυρής Αμερικής, ουσιαστικό για την παγκόσμια ισορροπία. Παράλληλα στηριζόταν τόσο στις αξίες του Ουίλσον, ο οποίος έκανε λόγο για αλτρουισμό και για μία Αμερική που επιζητούσε την παγκόσμια ειρήνη, χωρίς να εποφθαλμιά ξένα εδάφη, όσο και στο εθνικό συμφέρον της χώρας του συνδύαζε τόσο τον αλτρουιστικό χαρακτήρα (Ουίλσονισμός), όσο και το εθνικό συμφέρον της χώρας του. Όταν ανέλαβε την εξουσία επικρατούσε το πολιτικό δόγμα της “ανάσχεσης”, που δεν δίνει λύση στην κούρσα των εξοπλισμών ανάμεσα στις δύο υπερδυνάμεις και η στρατηγική θεωρία για έλεγχο των όπλων δεν προσφέρει λύση στην πολιτική σύγκρουση. Έτσι επιδίωξε την διατήρηση της ισορροπίας δυνάμεων και συγκεκριμένα την διατήρηση των τριών πόλων ΗΠΑ – ΕΣΣΔ – ΚΙΝΑ, κάνοντας πολιτικό άνοιγμα προς την τελευταία. Η θητεία του Νίξον κατάφερε να οδηγήσει την Αμερική σε μια κυρίαρχη

θέση παρά την αποτυχία στο Βιετνάμ. Υπήρξε όμως ταραχώδης λόγω της εσωτερικής διαμάχης σχετικά με τον ρόλο των ΗΠΑ στον κόσμο και κυρίως έναντι του κομμουνισμού.

Με το τέλος του Πολέμου στο Βιετνάμ διαπιστώνει ότι παρατηρείται ύφεση στα προβλήματα μεταξύ ανατολής και δύσης. Η συμφωνία για εγγύηση της πρόσβασης στο διχотоμημένο Βερολίνο, μία εντυπωσιακή μείωση της σοβιετικής επιρροής στη Μ. Ανατολή, η έναρξη διαδικασιών μεταξύ Αράβων και Ισραηλινών και η Διάσκεψη Ευρωπαϊκής Ασφάλειας. Όλα τα παραπάνω γεγονότα αφορούν το τρίγωνο ΗΠΑ – ΕΣΣΔ – ΚΙΝΑ. Ο Μπράντ προβάλλει την άποψη ότι η ενοποίηση της Γερμανίας θα έπρεπε να αναζητηθεί στην αποκατάσταση των Γερμανικών σχέσεων με τον κομμουνιστικό νόμο. Ζήτησε από την χώρα του, να αναγνωρίσει τον ανατολικογερμανικό δορυφόρο, να αποδεχτεί τα σύνορα της Πολωνίας και να βελτιώσει τις σχέσεις της με τη Σοβιετική Ένωση. Αρχικά η κυβέρνηση Νίξον είχε πολλές επιφυλάξεις γι αυτό που ο Μπράντ ονόμαζε Ostpolitik και κυρίως φοβόταν για την ενότητα τη δύσης, καθώς ο Ντε Γκολ είχε σπάσει το ενωμένο μέτωπο της δύσης με το να βγάλει τη Γαλλία από το ΝΑΤΟ και τώρα η Δ. Γερμανία ήθελε να πάρει την τύχη στα χέρια της. Στην Μ. Ανατολή η κυβέρνηση Νίξον χρησιμοποιούσε την πολιτική της ύφεσης για να περιορίσει την πολιτική επιρροή της Σοβ. Ένωσης. Η πολιτική ύφεσης δίνει καρπούς αφού επιτυγχάνεται η αποσόβηση της κρίσης στη Μ. Ανατολή το 1970 – 1972 και υπογράφεται η συμφωνία SALT τον Μάιο του 1972 με στόχο την μείωση των πυρηνικών και πυραύλων ΗΠΑ- Σοβ. Ενώσεως.

Στο τέλος του 20ου αιώνα επικρατεί η άποψη ότι έχουν αντιμετωπιστεί επιτυχώς τόσο οι κομμουνιστικές ιδεολογικές, όσο και οι σοβιετικές γεωπολιτικές προκλήσεις. Η νέα διαμορφούμενη παγκόσμια τάξη παρουσιάζεται με τις ΗΠΑ από την μια πλευρά ως η μοναδική παγκόσμια υπερδύναμη και από την άλλη πλευρά η Ευρωπαϊκή Ένωση αλλά και η Ρωσία. Παραμένει ως μοναδικός σκοπός η διατήρηση της πολιτικής ισορροπίας στην Ευρώπη όπου γίνεται αγώνας για μία κοινή πορεία ενώ στην Ασία η κατάσταση παραμένει ρευστή. Εκεί η συλλογική ασφάλεια και η συνεργασία μεταξύ των λαών βρίσκονται στο περιθώριο. Μοναδικό κυρίαρχο στοιχείο στην διαμόρφωση εξωτερικής πολιτικής των χωρών στην περιοχή είναι το εθνικό συμφέρον κάθε χώρας.

Εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ και πόλεμος του Βιετνάμ

3.1 Το χρονικό του πολέμου

Ο πόλεμος του Βιετνάμ ήταν ένας παρατεταμένος πόλεμος μεταξύ εθνικιστικών δυνάμεων που προσπαθούσαν να ενοποιήσουν τη χώρα του Βιετνάμ κάτω από μια κομμουνιστική κυβέρνηση και των Ηνωμένων Πολιτειών (με τη βοήθεια του Νοτίου Βιετνάμ) που προσπαθούσε να εμποδίσει την εξάπλωση του κομμουνισμού. Αφότου ενεπλάκησαν σε έναν πόλεμο τον οποίο με κανέναν τρόπο δεν μπορούσαν να κερδίσουν, οι ηγέτες των ΗΠΑ έχασαν την υποστήριξη της αμερικανικής κοινής γνώμης για τον πόλεμο. Το Βιετνάμ βρισκόταν υπό τον γαλλικό αποικιακό ζυγό για σχεδόν έξι δεκαετίες, όταν η Ιαπωνία κατέλαβε τμήματα του το 1940. Ενώ η χώρα κατεχόταν από δύο ξένες δυνάμεις επέστρεψε σε αυτήν το 1941 ο ηγέτης του Κομμουνιστικού Επαναστατικού Βιετνάμ Χο Τσι Μινχ, αφού πέρασε τριάντα χρόνια ταξιδεύοντας ανά τον κόσμο. Ο Χο αμέσως ίδρυσε στο Βόρειο Βιετνάμ το Βιετμίνχ, στόχος του οποίου ήταν να απαλλαχθεί το Βιετνάμ τόσο από τους Γάλλους όσο και από τους Ιάπωνες κατακτητές. Έχοντας κερδίσει την υποστήριξη για τον αγώνα του στο Βόρειο Βιετνάμ, το Βιετμίνχ ανακοίνωσε την ίδρυση ενός ανεξάρτητου Βιετνάμ με μια νέα κυβέρνηση με την ονομασία Λαϊκή Δημοκρατία του Βιετνάμ στις 2 Σεπτεμβρίου, 1945. Οι Γάλλοι, ωστόσο, δεν ήταν διατεθειμένοι να εγκαταλείψουν την αποικία τους, έτσι εύκολα και αγωνίστηκαν σθεναρά.

Για χρόνια, ο Χο Τσι Μινχ προσπαθούσε να πείσει τις Ηνωμένες Πολιτείες να τον στηρίξουν εναντίον των Γάλλων, συμπεριλαμβανομένης της παροχής στις ΗΠΑ στρατιωτικών πληροφοριών σχετικά με τους Ιάπωνες κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου. Παρά την ενίσχυση αυτή, οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν πλήρως αφιερωμένες στην εξωτερική πολιτική περιορισμού του Ψυχρού Πολέμου, που σήμαινε την πρόληψη της εξάπλωσης του κομμουνισμού.

Αυτός ο φόβος της εξάπλωσης του κομμουνισμού εντάθηκε από τη «θεωρία του ντόμινο» των ΗΠΑ η οποία δήλωνε ότι, αν μια χώρα στη Νοτιοανατολική Ασία έπεφτε στον κομμουνισμό τότε οι γειτονικές χώρες θα έπεφταν σύντομα επίσης. Για

να βοηθήσουν στην πρόληψη του Βιετνάμ από το να γίνει μια κομμουνιστική χώρα, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να βοηθήσουν τη Γαλλία να νικήσουν τον Χο και τους επαναστάτες του με την αποστολή στρατιωτικής βοήθειας το 1950. Το 1954, μετά από μια αποφασιστική ήττα στο Ντιέν Μπιέν Φου, η Γαλλία αποφάσισε να αποχωρήσει από το Βιετνάμ. Στη διάσκεψη της Γενεύης του 1954, μια σειρά από χώρες συναντήθηκαν για να καθορίσουν τον τρόπο με τον οποίο οι γάλλοι μπορούσαν ειρηνικά να αποσυρθούν. Η συμφωνία που προέκυψε από το συνέδριο ορίζει κατάπαυση του πυρός για την ειρηνική αποχώρηση των γαλλικών δυνάμεων και την προσωρινή κατανομή του Βιετνάμ κατά μήκος του 17ου παραλλήλου. Επιπλέον, γενικές δημοκρατικές εκλογές επρόκειτο να πραγματοποιηθούν το 1956, οι οποίες θα επανένωναν τη χώρα κάτω από μια κυβέρνηση.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες αρνήθηκαν να συμφωνήσουν με τις εκλογές, φοβούμενες ότι οι κομμουνιστές θα μπορούσαν να κερδίσουν. Με βοήθεια από τις Ηνωμένες Πολιτείες, το Νότιο Βιετνάμ διεξήγαγε εκλογές μόνο στο Νότιο Βιετνάμ και όχι σε εθνικό επίπεδο. Μετά την εξάλειψη της πλειοψηφίας των αντιπάλων του, εξελέγη ο Ντιν Ντιέμ. Η ηγεσία του, ωστόσο, αποδείχθηκε τόσο φρικτή που σκοτώθηκε το 1963 κατά τη διάρκεια ενός πραξικοπήματος που υποστηρίχθηκε από τις Ηνωμένες Πολιτείες. Λόγω του ότι ο Ντιέμ είχε αποξενώσει πολλούς από το Νότιο Βιετνάμ κατά τη διάρκεια της θητείας του, κομμουνιστικοί συμπαθούντες στο Νότιο Βιετνάμ ίδρυσαν το Εθνικό Απελευθερωτικό Μέτωπο, επίσης γνωστό ως Βιετκόνγκ, το 1960, προκειμένου να ξεκινήσουν ανταρτοπόλεμο εναντίον του Νοτίου Βιετνάμ. Καθώς οι μάχες μεταξύ των Βιετκόνγκ και του Νοτίου Βιετνάμ συνέχιζαν, οι ΗΠΑ συνέχισαν να στέλνουν επιπλέον συμβούλους στον Νότιο Βιετνάμ. Στα τέλη του 1964 έλαβε χώρα το επεισόδιο του Κόλπου Τονκίνου, που μέσα σε μερικές ημέρες άλλαξε δραματικά το σκηνικό: σκάφη του Βόρειου Βιετνάμ άνοιξαν πυρ εναντίον του αμερικανικού καταδρομικού «Μάντοξ» που έπλεε σε διεθνή ύδατα²⁴. Ο τορπιλισμός ενός αμερικανικού πολεμικού πλοίου συντάραξε την αμερικανική κοινή γνώμη. Ο Λίντον Τζόνσον ζήτησε και έλαβε σχεδόν ομόφωνα την εξουσιοδότηση του Κογκρέσου ώστε να προβεί σε πολεμικές ενέργειες αν το κρίνει απαραίτητο, χωρίς να προηγηθεί απόφαση από τη Βουλή και τη Γερουσία για την κήρυξη του πολέμου. Το ψήφισμα αυτό έδωσε στον Πρόεδρο την εξουσία να κλιμακώσει την εμπλοκή των ΗΠΑ στο Βιετνάμ. Ο Πρόεδρος Λίντον Τζόνσον χρησιμοποίησε την εξουσία αυτή στέλνοντας τα πρώτα χερσαία στρατεύματα των ΗΠΑ στο Βιετνάμ τον Μάρτιο του

²⁴ Ο Κίσινγκερ αμφισβητεί την εγκυρότητα του επεισοδίου

1965. Στόχος του προέδρου Τζόνσον για τη συμμετοχή των ΗΠΑ στο Βιετνάμ δεν ήταν να κερδίσουν οι ΗΠΑ τον πόλεμο, αλλά τα αμερικανικά στρατεύματα να ενισχύσουν την άμυνα του Νότιου Βιετνάμ, μέχρι το Νότιο Βιετνάμ να ήταν σε θέση να αναλάβει τα ηνία.

«Ο εφιάλτης του Βιετνάμ δεν οφείλονταν στον τρόπο με τον οποίο μπήκε η Αμερική στον πόλεμο, αλλά στο γιατί το έκανε χωρίς να υπολογίσει προσεκτικότερα το πιθανό κόστος και τη δυνητική του έκβαση.»²⁵

Οι ΗΠΑ από το 1965 πραγματοποιούσαν στην περιοχή την επιχείρηση «Operation Rolling Thunder»,²⁶ η οποία διήρκεσε τρία χρόνια και κατά τη διάρκεια της έριξαν περισσότερες βόμβες από εκείνες που χρησιμοποιήθηκαν κατά τη διάρκεια του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου.²⁷ Ωστόσο, όπως παραδέχτηκε και ο Μακναμάρα σε έκθεση του προς τον πρόεδρο Τζόνσον τον Οκτώβριο του 1966, παρά τους βομβαρδισμούς το Ανόι άντεχε και ήταν ακόμη σε θέση να παρέχει βοήθεια στους Βιετκόνγκ. Με την άποψη αυτή συγκαταλέχθηκε και η CIA ένα χρόνο αργότερα.²⁸

Ο Πρόεδρος και οι βετεράνοι της Κρίσης της Κούβας του 1962 φοβήθηκαν μια επικείμενη επέμβαση Κίνας και ΕΣΣΔ, αν και η Κίνα είχε δηλώσει ότι δε σκοπεύει να επέμβει αν οι ΗΠΑ δεν εισβάλλουν στο Βόρειο Βιετνάμ, στη χώρα τους και δε βομβαρδίσουν τα βόρεια αναχώματα του Κόκκινου Ποταμού.²⁹ Συνεπώς, η Κίνα θα απείχε εφόσον δεν ετίθετο ζήτημα επιβίωσης.

Η πιθανότητα χρήσης πυρηνικών στο Βιετνάμ δεν ήταν σενάριο επιστημονικής φαντασίας. Η μεταφορά ήταν δύσκολη, ωστόσο υπήρχαν πυρηνικές κεφαλές φορτωμένες σε μεταγωγικά αεροπλάνα στην περιοχή του Ειρηνικού. Άλλωστε, ήδη στο Βιετνάμ είχαν όπλα ικανά να εκτοξεύσουν πυρηνικές κεφαλές.³⁰ Ειδικότερα υπήρχαν οι κατάλληλες υποδομές για να πραγματοποιηθεί μία τέτοια επίθεση. Λιμένες, χώροι αποβίβασης έδιναν τη δυνατότητα μεταφοράς και χρήσης πυρηνικών, και εύκολα γέφυρες, σιδηροδρομικές γραμμές και αεροδρόμια θα μπορούσαν όλα να χτυπηθούν αποφασιστικά με τη χρήση όπλων χαμηλής απόδοσης.

²⁵ Kissinger, Diplomacy, σ.736

²⁶ Wiest, 2006,193

²⁷ Tannewald, 2006, 676

²⁸ Harold Ford, Thoughts Engendered by Robert McNamara's In Retrospect- Revisiting Vietnam, Βλέπε στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <https://www.cia.gov/library/center-for-the-study-of-intelligence/csi-publications/csi-studies/studies/96unclass/ford.htm>

²⁹ Tannewald, 2006, 687

³⁰ Tannewald, 2006, 679

Όπως δήλωσε ο ΜακΤζώρτζ Μπάντι, σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας των προέδρων Κένεντι και Τζόνσον, τέτοιοι στόχοι θα μπορούσαν να έχουν πληγεί με πυρηνικά όπλα προκαλώντας πολύ πιθανόν μικρότερες καταστροφές συγκριτικά με εκείνες που προκάλεσε ο ίδιος ο πόλεμος τελικά, όπως συνεχίστηκε με συμβατικά μέσα..³¹

Από την περίοδο αυτή και έπειτα πολλές επιθέσεις του Βορείου Βιετνάμ στο Νότιο έλαβαν χώρα, άλλες μικρότερης και άλλες μεγαλύτερης έκτασης. Λόγου χάρι, στις 7 Φλεβάρη του 1965, βομβαρδίστηκαν οι εγκαταστάσεις των ΗΠΑ στην περιοχή Pleiku στα κεντρικά υψίπεδα του Νοτίου Βιετνάμ με αποτέλεσμα να σκοτωθούν οχτώ Αμερικανοί, να τραυματιστούν πολλοί περισσότεροι και καταστραφούν αμερικανικά αεροπλάνα.

Στις 21 Ιανουαρίου του 1968 συνέβη ένα περιστατικό που οδήγησε σε μια από τις πιο αιματηρές μάχες του πολέμου του Βιετνάμ η οποία διήρκεσε 77 μέρες. Ο Λαϊκός Στρατός του Βορείου Βιετνάμ, (PAVN), πραγματοποίησε μαζικό βομβαρδισμό και επίθεση κατά της ναυτικής βάσης των ΗΠΑ στην πόλη Khe Sahn, που βρίσκεται στο βορειοδυτικό νότιο Βιετνάμ, κοντά στα σύνορα με το Λάος. Οι ΗΠΑ ήταν προετοιμασμένες για ένα τέτοιο χτύπημα στην περιοχή και οι απώλειες του Βορείου Βιετνάμ ήταν πολλαπλάσιες συγκριτικά με τις δικές τους. Ενώ, οι Αμερικανοί πεζοναύτες και σύμμαχοι τους στο Νότιο Βιετνάμ έστρεψαν την προσοχή τους στη μάχη αυτή, στις 31 Ιανουαρίου 1968, στην πόλη Tet, κατά τη διάρκεια των εορτασμών για το νέο σεληνιακό έτος, οπότε και σταματούσαν όλες οι εχθροπραξίες, ο Λαϊκός Στρατός επιτέθηκε σε εκατό περίπου κωμοπόλεις και χωριά. Σκοτώθηκαν πολλοί Αμερικανοί και Βιετναμέζοι στην επίθεση της Tet, η οποία αιφνιδίασε τους Αμερικάνους και οδήγησε τον Τζόνσον σε αλλαγή τακτικής. Ουσιαστικά, η μάχη της Khe Sahn λειτούργησε ως αντιπερισπασμός για την Επίθεση της Tet.

Ο στρατηγός Ουίλιαμ Ουεστμόρλαντ, ο οποίος επρόκειτο να διατελέσει αρχηγός του Γενικού Επιτελείου Στρατού των ΗΠΑ από το 1968 έως το 1972, πήρε ενεργό μέρος στις επιχειρήσεις του Βιετνάμ και ήταν υπέρ της χρήσης πυρηνικών στο περιστατικό που ως άνω περιγράφηκε. Υποστήριζε ότι η χρήση των πυρηνικών σε μικρή κλίμακα και σε μια αραιοκατοικημένη περιοχή, όπως η Khe Sanh, ή ακόμη και η απειλή χρήσης αυτών θα μπορούσε να οδηγήσει γρήγορα στο τέλος του πολέμου αυτού. Την ίδια χρονική περίοδο η χρήση πυρηνικών όπλων ήταν ζήτημα επί τάπητος διότι δεν υπήρχε εναλλακτικός τρόπος αντίδρασης σε περίπτωση που οι

³¹ Tannenwald, 2006, 676

Βορειοβιετναμέζοι υπερίσχυαν. Ο αναπληρωτής σύμβουλος ασφαλείας, Walt Rostow, υποστηρικτής της ανάμειξης των ΗΠΑ στο Βιετνάμ, σε μήνυμά του στον στρατηγό Wheeler, πρότεινε την χρήση πυρηνικών στη Khe Shan, η οποία, όμως, ήταν επιτακτικό να μείνει κρυφή, γιατί σε αντίθετη περίπτωση η κοινή γνώμη θα ξεσηκωνόταν.

Η επίθεση στην πόλη της Tet είχε κινητοποιήσει μεγάλη μερίδα της αμερικανικής κοινής γνώμης και ιδίως τη νεολαία ενάντια στον πρόεδρο Τζόνσον, με αποτέλεσμα να τον αναγκάσει να περιορίσει τους βομβαρδισμούς, να αρχίσει διαπραγματεύσεις για το τερματισμό του πολέμου και να ανακοινώσει ότι δε θα λάβει μέρος στις επόμενες εκλογές. Με το περιστατικό της Tet είχαν ξεκινήσει στις ΗΠΑ οι πρώτες δημόσιες συζητήσεις για αποκλιμάκωση της κρίσης, αλλά όχι πριν από το αίτημα των αμερικανών στρατηγών για την αποστολή περισσότερων στρατιωτών στο Βιετνάμ με στόχο την επίτευξη της γρηγορότερης λήξης του πολέμου και της ειρήνευσης μεταξύ των εμπολέμων, καθώς πίστευαν πως οι ΗΠΑ ήταν σε θέση να κερδίσουν το πόλεμο. Ο πρόεδρος Τζόνσον ανακοίνωσε ότι δεν θα πραγματοποιούνταν βομβαρδισμοί στο έδαφος του Βορείου Βιετνάμ πέρα από τον 20ο παράλληλο και προσπάθησε να θέσει ένα όριο όσον αφορά τα στρατεύματα των ΗΠΑ στο νότιο Βιετνάμ. Ο Τζόνσον προσπάθησε επίσης να επιτύχει την γρηγορότερη έναρξη των ειρηνευτικών συνομιλιών ανάμεσα στους εμπολέμους. Εντός των Ηνωμένων Πολιτειών, εντάθηκαν οι διαμαρτυρίες για τη συμμετοχή στο Βιετνάμ. Στις 31 Μαρτίου 1968, ο πρόεδρος Johnson ανακοίνωσε ότι δεν θα επιδίωκε μια δεύτερη θητεία ως Πρόεδρος.

Ο νέος πρόεδρος των ΗΠΑ Νίξον (Richard M. Nixon) άρχισε προσπάθειες βιετναμοποίησης του πολέμου, δηλαδή απομάκρυνσης των ΗΠΑ από το Βιετνάμ, όχι όμως από την αρχή της θητείας του. Ο Νίξον αρχικά ήταν υπέρ της χρήσης πυρηνικών και της στρατιωτικής επέμβασης στο Βιετνάμ. Αρχέτυπο αντικομμουνιστή, ονειρευόταν να τερματίσει τον πόλεμο βγάζοντας τον αντίπαλο νοκ-άουτ με ένα ξαφνικό πυρηνικό χτύπημα. Ήθελε να οδηγήσει τον πόλεμο στα άκρα και να βγει νικητής, καθώς πίστευε στην αποτελεσματικότητα χρήσης των πυρηνικών αλλά και στην αποτελεσματικότητα επίκλησης της απειλής τους. Η τελευταία, δηλαδή η απειλή χρήσης πυρηνικών για εκφοβισμό συνιστούσε τη «θεωρία του τρελού». Εν τέλει, ο Νίξον, επιθυμούσε τη χρήση πυρηνικών αλλά, όπως ο ίδιος επισήμανε, δεν άφηνε την καρδιά να υπερισχύσει της λογικής.

Το 1968 άρχισαν μυστικές συναντήσεις στο Παρίσι, με τη συμμετοχή του συμβούλου εθνικής ασφάλειας της νέας κυβέρνησης των ΗΠΑ Henry Kissinger, για την απεμπλοκή από τον πόλεμο και την διαπραγμάτευση της ειρήνης. Ωστόσο, στις αρχές του 1969 οι Nixon, Kissinger, ο στρατηγός Wheeler και ο υπουργός Άμυνας Mervin Laird εξέταζαν την περίπτωση χρήσης επιθετικότερων μεθόδων εναντίον του Βορείου Βιετνάμ με σκοπό να ήταν πιο προβλέψιμοι και πιθανόν συγκαταβατικοί στις διαπραγματεύσεις που λάμβαναν χώρα. Το καλοκαίρι του ίδιου έτους οι ΗΠΑ σχεδίασαν την επιχείρηση «Duck Hook», η οποία περιλάμβανε βομβαρδισμούς σε καίρια σημεία του Βορείου Βιετνάμ για άσκηση πίεσης χωρίς να αποκλείεται η χρήση πυρηνικών όπλων. Ο Kissinger δεν πίστευε ότι μια τόσο μικρή χώρα, όπως το Βόρειο Βιετνάμ, δεν έχει ένα τρωτό σημείο το οποίο θα μπορούσαν να εκμεταλλευτούν. Για το λόγο αυτό συστάθηκε μια ομάδα γνωστή ως «Ομάδα του Σεπτέμβρη». Ο Kissinger σε ερώτημα που του απευθύνθηκε από ένα μέλος της ομάδας σχετικά με τη χρήση πυρηνικών, απάντησε ότι η χρήση τους αποκλείεται, ωστόσο δεν αποκλείεται η χρήση «πυρηνικού μηχανήματος» για να πληγεί συγκεκριμένος στόχος, όπως για παράδειγμα ένας σιδηρόδρομος που οδηγούσε στη Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας, εφόσον αυτός ήταν ο μόνος τρόπος. Όμως, ο Nixon αρχές Οκτώβρη ακύρωσε την επιχείρηση αυτή γιατί άρχισε να έχει αμφιβολίες για την αποτελεσματικότητά της και την αντίδραση της κοινής γνώμης.

Οι απειλές του προέδρου για κλιμάκωση του πολέμου εντάθηκαν κατά τον Οκτώβριο του 1969. Δεν ήθελε η ακύρωση της επιχείρησης «Duck Hook» να γίνει αντιληπτή από την ΕΣΣΔ ως αδυναμία των ΗΠΑ. Για το λόγο αυτό, μια άσκηση ετοιμότητας για κλιμάκωση του πολέμου που κράτησε περίπου τρεις εβδομάδες διεξήχθη τον Οκτώβριο κρυφά για να μην προκαλέσει την αντίδραση της κοινής γνώμης. Ωστόσο, η μυστικότητά της δεν ήταν τέτοια ώστε να μη γίνει αντιληπτή από τον «αντίπαλο». Σκοπός της άσκησης αυτής ήταν να εξεταστεί η ετοιμότητα των ΗΠΑ στη χρήση πυρηνικών και ταυτόχρονα η δοκιμή της «θεωρίας του τρελού», ώστε η ΕΣΣΔ να επηρεάσει το Ανόι με αποτέλεσμα αυτό να κρατήσει μια πιο θετική στάση κατά τις διαπραγματεύσεις του Παρισιού.³² Στις 30 Οκτωβρίου δόθηκε εντολή για τερματισμό των επιχειρήσεων και το πυρηνικό σενάριο δεν πραγματοποιήθηκε ποτέ. Η ΕΣΣΔ και το Βόρειο Βιετνάμ δεν επηρεάστηκαν από τον παραπάνω

³² Nixon's Nuclear Ploy: The Vietnam Negotiations and the Joint Chiefs of Staff Readiness Test, October 1969, National Security Archive Electronic Briefing Book No. 81, βλέπε στην ηλεκτρονική διεύθυνση: <http://www2.gwu.edu/~nsarchiv/NSAEBB/NSAEBB81/index.htm>

συναγερμό, σε αντίθεση με την Κίνα, που βρισκόταν σε επιφυλακή για αντιμετώπιση πιθανού χτυπήματος.

Το Δεκέμβριο του 1969 στις ΗΠΑ έγινε η μεγαλύτερη διαμαρτυρία κατά του πολέμου. Η κοινή γνώμη ξεσηκώθηκε. Ζωές χάνονταν και ο πόλεμος συνεχίζονταν. Έπρεπε οι ΗΠΑ να απεμπλακούν. Η συμμετοχή τους στον πόλεμο αυτό είχε αρνητικές συνέπειες, τόσο οικονομικές όσο και στο επίπεδο διατήρησης της συνενοχής του λαού, ο οποίος δεν επιθυμούσε άλλο τον πόλεμο, διότι μεγάλωνε ολοένα ο αριθμός των οικογενειών που θρηνούσαν θύματα. Μέχρι το 1972 οι ΗΠΑ συνέχισαν τους βομβαρδισμούς κατά του Βορείου Βιετνάμ. Οι βομβαρδισμοί αυτοί αποτέλεσαν το τελευταίο σημάδι στρατιωτικής παρουσίας των ΗΠΑ στην περιοχή πριν την τελική τους αποχώρηση.³³ Ωστόσο, ακόμα και την άνοιξη του έτους αυτού ο Nixon εξέταζε προοπτικές κλιμάκωσης που θα ξεπερνούσαν τους ήδη υφιστάμενους βομβαρδισμούς. Και στην περίπτωση αυτή οι ηθικοί φραγμοί είναι το κλειδί. Ο πρόεδρος των ΗΠΑ δεν ενδιαφερόταν για τους απλούς πολίτες, δεν έδινε δεκάρα, όπως χαρακτηριστικά επισήμανε στον Kissinger. Ο τελευταίος, όμως, ήθελε να διατηρήσει «άμεμπτο» τον Nixon και να αποτρέψει τον χαρακτηρισμό του ως «χασάπη» και την κινητοποίηση του κόσμου.

Τελικά, τον Ιανουάριο του 1973 οι διαπραγματεύσεις ολοκληρώθηκαν. Η επακόλουθη ανακωχή δεν αποτελούσε νίκη για τις ΗΠΑ καθώς η συμφωνία προέβλεπε οι υφιστάμενες δυνάμεις του Βορρά που βρίσκονταν στο Νότιο Βιετνάμ να παραμείνουν εκεί. Αν οι ΗΠΑ δεν είχαν υποστεί τεράστια εσωτερική φθορά και κόπωση σε μια γεωπολιτικά ασήμαντη εμπλοκή, θα μπορούσαν άνετα να είχαν απαιτήσει καλύτερους όρους.

³³ Calvocoressi, 2010, 733

3.2 Η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του πολέμου

Για να κατανοήσουμε τον πόλεμο του Βιετνάμ, τρία προδικαστικά ερωτήματα πρέπει να εξεταστούν. Γιατί οι Ηνωμένες Πολιτείες επένδυσαν τόσο πολύ στρατό και κεφάλαια σε μια περιοχή τόσο απομακρυσμένη όπως το Βιετνάμ και με τόση λίγη προφανή σημασία; Γιατί, παρά την τεράστια δύναμή τους, ήταν οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν επρόκειτο να επιτύχουν τους στόχους τους; Ποιες ήταν οι συνέπειες του πολέμου για τους Αμερικανούς, και για το Βιετνάμ;

Το ζήτημα της αιτιώδους συνάφειας στον πόλεμο είναι πάντα πολύπλοκο, και με το Βιετνάμ είναι ιδιαίτερα έτσι. Η άμεση εμπλοκή της Αμερικής εκεί κάλυψε το ένα τέταρτο του αιώνα ως απόρροια της απόφασης του Φλεβάρη 1950 να βοηθήσει τη Γαλλία στην καταστολή της επανάστασης Vietminh ως και την πτώση της Σαϊγκόν, τον Απρίλιο του 1975. Η δέσμευση επεκτάθηκε σταδιακά, από μια οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς τη Γαλλία κατά τη διάρκεια του πρώτου πολέμου της Ινδοκίνας, στην υποστήριξη για ένα ανεξάρτητο Νότιο Βιετνάμ, μετά το συνέδριο της Γενεύης το 1954, με τη δέσμευση μάχιμων δυνάμεων των ΗΠΑ το 1965. Η Αμερική έτσι πήγε σε αυτό τον πόλεμο όχι από μία μόνο σημαντική απόφαση, αλλά από μια σειρά ξεχωριστών, φαινομενικά μικρών αποφάσεων σε μια περίοδο δεκαπέντε ετών. Εν μέσω αυτής της πολυπλοκότητας, είναι απαραίτητο να αποσαφηνιστούν τα κοινά νοήματα, και ο τρόπος σκέψης που καθόρισαν την μοιραία πορεία που επιλέχθηκε. Με την ευρύτερη έννοια, η επέμβαση των ΗΠΑ στο Βιετνάμ προέκυψε από την αλληλεπίδραση δύο σημαντικών φαινομένων της μετά τον Β Παγκόσμιο Πόλεμο εποχής: τη διάλυση των αποικιακών αυτοκρατοριών και την έναρξη του Ψυχρού Πολέμου. Η άνοδος του εθνικισμού και η αδυναμία των ευρωπαϊκών δυνάμεων σε συνδυασμό με το τέλος του Β Παγκοσμίου Πολέμου διέλυσαν ένα αποικιακό σύστημα που ήταν καθιερωμένο χαρακτηριστικό της παγκόσμιας πολιτικής για αιώνες. Αλλαγές αυτού του μεγέθους δεν εμφανίζονται εύκολα, και φυσικά, και σε αυτή την περίπτωση έφεραν αναταραχή και σύγκρουση. Στη Νότια και τη Νοτιοανατολική Ασία, οι Βρετανοί και οι Ολλανδοί χορηγούσαν

απρόθυμα ανεξαρτησία στις αποικίες τους. Οι Γάλλοι, από την άλλη πλευρά, προσπάθησαν να ανακτήσουν τον έλεγχο της Ινδοκίνας και να θέσουν το Βιετνάμ υπό την αυτοκρατορία τους δια της βίας, πυροδοτώντας έναν πόλεμο που εκκίνησε το 1946 και έληξε το 1975 .

Αυτό που ήταν μοναδικό, και από την αμερικανική άποψη, πιο σημαντικό αναφορικά με τη σύγκρουση στο Βιετνάμ ήταν ότι το επαναστατικό κίνημα, το Vietminh, καθοδηγούταν από τους κομμουνιστές. Ο Χο Τσι Μινχ, ο χαρισματικός πατέρας της επανάστασης, ήταν ένας ενεργός κομμουνιστής, και παρόλο που ο ίδιος και οι υπασπιστές του ίδρυσαν εκ προθέσεως ένα ευρέως εθνικιστικό ενιαίο επαναστατικό μέτωπο, δύσκολα κρατούσαν τον έλεγχο. Καλά οργανωμένοι και καλά πειθαρχημένοι, πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν κάθε μέσο για να πετύχουν το σκοπό τους, εκμεταλλεύτηκαν τον κατακερματισμό των άλλων εθνικιστικών ομάδων για τη δημιουργία της υπεροχής τους. Κατά τη διάρκεια του Β 'Παγκοσμίου Πολέμου εκμεταλλεύτηκαν τη λαϊκή αντίθεση με τις γαλλικές και ιαπωνικές κατοχικές δυνάμεις, και εκμεταλλεύτηκαν την κατάσταση, όταν οι Ιάπωνες παραδόθηκαν τον Αύγουστο του 1945. Κατά τη διάρκεια του πολέμου με τη Γαλλία, σταθεροποίησαν την ύπαρξή τους φορώντας το μανδύα του εθνικισμού. Ανάμεσα σε όλες τις πρώην ευρωπαϊκές αποικίες της Ασίας, μόνο στο Βιετνάμ οι κομμουνιστές κατεύθυναν το εθνικιστικό κίνημα. Αυτό είχε τεράστιες επιπτώσεις σε μεγάλες αποστάσεις, μετατρέποντας αυτό που ξεκίνησε ως μια πάλη ενάντια στη γαλλική αποικιοκρατία σε μια μεγάλη διεθνή σύγκρουση .Την ίδια στιγμή που η κομμουνιστική ηγεσία του Vietminh είχε εμπλακεί σε έναν αιματηρό αγώνα με τη Γαλλία, ο Ψυχρός Πόλεμος είχε λάβει παγκόσμιες διαστάσεις, και οι Ηνωμένες Πολιτείες αντιλαμβάνονταν τον πόλεμο στο Βιετνάμ σε μεγάλο βαθμό από την άποψη της σύγκρουσης με τη Σοβιετική Ένωση. Από την αρχή οι Αμερικανοί αξιωματούχοι είδαν τον Χο και τους Vietminh ως όργανα της Σοβιετικής κίνησης για την παγκόσμια κυριαρχία, σε σκηνοθεσία και έλεγχο από το Κρεμλίνο, μια άποψη που δεν αμφισβητήθηκε σοβαρά μέχρι οι Ηνωμένες Πολιτείες να εμπλακούν σε πόλεμο πλήρους κλίμακας στο Βιετνάμ.

Η πραγματικότητα ήταν πολύ πιο περίπλοκη. Ο Χο και οι κορυφαίοι συνεργάτες του ήταν κομμουνιστές, βαθύτατα προσηλωμένοι στην εγκαθίδρυση στο Βιετνάμ με την πρώτη ευκαιρία ένα κράτους βασισμένου στο μαρξιστικό-λενινιστικό δόγμα. Επιπλέον, μετά το 1949, η Λαϊκή Δημοκρατία της Κίνας και η Σοβιετική

Ένωση βοήθησαν την Vietminh και αργότερα και το Βόρειο Βιετνάμ με πολλούς σημαντικούς τρόπους. Από την άλλη πλευρά, είναι εξίσου σαφές ότι ο Χο ξεκίνησε την επανάσταση, χωρίς τη ρητή κατεύθυνση από τη Μόσχα και την ενθάρρυνε μέχρι το 1949 χωρίς εξωτερική υποστήριξη. Η επανάσταση αυξήθηκε σε ισχύ, διότι ήταν σε θέση να συμπλεύσει με τον εθνικισμό του Βιετνάμ, και είχε μια δική της δυναμική πέρα από τον διεθνή κομμουνισμό. Επιπλέον, η υποστήριξη που παρεχόταν από τη Σοβιετική Ένωση και την Κίνα δεν ήταν απεριόριστη, χωρίς όρους ούτε μονοσήμαντη, και υπάρχουν άφθονα στοιχεία ότι σε πολλά κρίσιμα σημεία στο πόλεμο τα τρία έθνη δεν μοιράζονταν κάτι που να προσέγγιζε την ομοφωνία ενός σκοπού. Όλα αυτά έγιναν πολύ σαφέστερα εκ των υστέρων από ό, τι ήταν την εποχή εκείνη, και για σχεδόν είκοσι χρόνια οι Αμερικανοί πολιτικοί έβλεπαν την σύγκρουση στο Βιετνάμ, ως αναπόσπαστο μέρος του ευρύτερου αγώνα τους ενάντια στον κομμουνισμό. Από αυτό απέρρευε μια ακόμη βασική παραδοχή, ότι η «απώλεια» του Βιετνάμ θα απειλούσε συμφέροντα ζωτικής σημασίας. Αυτό βέβαια ακούγεται ειρωνικό καθώς τουλάχιστον μέχρι το 1940 το Βιετνάμ ήταν άνευ σημασίας για τις Ηνωμένες Πολιτείες, μια θέση στην οποία επανήλθε γρήγορα μετά το τέλος του πολέμου.

Για να κατανοήσουμε αυτή την αλλαγή, είναι απαραίτητο να εξετάσουμε τον αναπροσανατολισμό της εξωτερικής πολιτικής των ΗΠΑ μετά την πτώση της Κίνας για τους κομμουνιστές το 1949 και την ανάδυση μιας οικουμενικής θεώρησης του κόσμου η οποία εκφράστηκε ρητά σε ένα έγγραφο του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Συντάχθηκε στις αρχές του 1950 ως απάντηση στην πτώση της Κίνας και των κομμουνιστών του Μάο Τσε Τουνγκ και τη Σοβιετική έκρηξη μιας ατομικής βόμβας. Το έγγραφο NSC-68 έθετε ως θεμελιώδη αρχή ότι η ΕΣΣΔ, διαπνεόταν από μια νέα φανατική πίστη και ότι σκόπευε να επιβάλλει την απόλυτη εξουσία της για τον υπόλοιπο κόσμο. Στο ξέφρενο περιβάλλον των αρχών του 1950, οι αμερικάνοι πολιτικοί κατέληξαν στο συμπέρασμα ότι η Σοβιετική επέκταση είχε φτάσει σε ένα σημείο πέρα από το οποίο δεν έπρεπε να πάει. Στο πλαίσιο αυτό, ο κόσμος χωρίστηκε σε δύο εχθρικά στρατόπεδα, σε μια εύθραυστη ισορροπία δυνάμεων, σε ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος στο οποίο οποιοδήποτε κέρδος για τον κομμουνισμό ήταν αυτόματα μια απώλεια για τις Ηνωμένες Πολιτείες. Μάλιστα, περιοχές οι οποίες προηγουμένως δεν είχαν καμία γεωστρατηγική σημασία για τις ΗΠΑ ξαφνικά απέκτησαν μεγάλη βαρύτητα. Η έναρξη του Πολέμου της Κορέας τον Ιούνιο του 1950 φαίνεται να επιβεβαίωσε τις υποθέσεις του NSC-68 και επιπλέον έδειξε ότι οι

κομμουνιστές ήταν πρόθυμοι να χρησιμοποιήσουν στρατιωτική δύναμη για να επιτύχουν τους στόχους τους. Έτσι, το 1950 η κυβέρνηση Truman άρχισε να εφαρμόζει στην Ανατολική Ασία μια πολιτική συγκράτησης που αρχικά είχε εφαρμοστεί στην Ευρώπη. Η πρώτη αμερικανική δέσμευση στο Βιετνάμ, η δέσμευση να βοηθήσει τους γάλλους να καταστείλουν την επανάσταση Vietminh, ήταν μέρος αυτής της ευρύτερης προσπάθειας να αποτραπεί η κομμουνιστική επέκταση στην Ασία .

Υπήρχαν βέβαια, πιο συγκεκριμένοι λόγοι για τους οποίους οι Αμερικανοί πολιτικοί παράγοντες συνδέθηκαν τόσο σοβαρά στο Βιετνάμ μετά το 1950. Κατ'αρχάς, η «θεωρία του ντόμινο» έκρινε ότι η πτώση του Βιετνάμ θα μπορούσε να προκαλέσει την απώλεια όλης της Ινδοκίνας και στη συνέχεια του υπόλοιπου της Νοτιοανατολικής Ασίας, με επιπτώσεις που εκτείνονταν πολύ πέρα από τις προβλεπόμενες. Οι κομμουνιστές είχαν μόλις αναλάβει στην Κίνα. Η Ινδοκίνα, η Βιρμανία και η Μαλαισία είχαν παρασυρθεί από την επανάσταση, και η νέα ανεξάρτητη κυβέρνηση της Ινδονησίας φαινόταν ευάλωτη. Λόγω της θέσης του στα νότια σύνορα της Κίνας και επειδή παρουσίαζε τον πιο άμεσο κίνδυνο, το Βιετνάμ θεωρείτο κρίσιμο. Αν έπεφτε, όλη η Νοτιοανατολική Ασία μπορούσε να χαθεί, στερώντας στις Ηνωμένες Πολιτείες πρόσβαση σε σημαντικές πρώτες ύλες και στρατηγικές οδούς. Η απειλή για τη Νοτιοανατολική Ασία είχε ιδιαίτερη συνέπειες για την Ιαπωνία. Ο κίνδυνος της ιαπωνικής κατάκτησης της περιοχής το 1940 ήταν μείζονος σημασίας για τους Αμερικανούς ώστε να αποδώσουν στρατηγική σημασία στην Ινδοκίνα. Το 1950, κατά ειρωνεία της τύχης, οι Αμερικανοί προσπάθησαν να κρατήσουν τη Νοτιοανατολική Ασία ανοικτή στην ιαπωνική διείσδυση, φοβούμενοι ότι η απώλεια των πρώτων υλών και των αγορών θα μπορούσαν να υπονομεύσουν την οικονομική ανάκαμψη της Ιαπωνίας και να αναγκάσουν ένα σημαντικό σύμμαχο να έρθει σε συμφωνία με τον κομμουνισμό. Για τους λόγους αυτούς, οι Ηνωμένες Πολιτείες αύξησαν σταθερά τη βοήθειά τους προς τη Γαλλία και, όταν η Γαλλία ηττήθηκε το 1954, ανέλαβαν να εγκαθιδρύσουν στο νότιο Βιετνάμ μια ανεξάρτητη μη κομμουνιστική κυβέρνηση ως προπύργιο ενάντια σε περαιτέρω κομμουνιστικά κέρδη στην περιοχή.

Στην εποχή των Κένεντι-Τζόνσον η θεωρία του ντόμινο αντικαταστάθηκε από την έννοια της αξιοπιστίας, την ιδέα δηλαδή ότι οι Ηνωμένες Πολιτείες πρέπει να επιδείξουν αποφασιστικότητα στο Βιετνάμ για να αποδείξουν την αποφασιστικότητά

τους να υπερασπιστούν τα ζωτικά συμφέροντα τους σε όλο τον κόσμο. Κατά τη διάρκεια αυτής της πιο έντονης και επικίνδυνης περιόδου του Ψυχρού Πολέμου, οι Αμερικανοί πολιτικοί είχαν τη βεβαιότητα ότι αν έδειχναν σκληρότητα σε μια περιοχή, θα προκαλούσαν τον αντίπαλο, αν έδειχναν αδυναμία, ο αντίπαλος θα έμπαινε στον πειρασμό να λάβει μέτρα που θα οδηγούσαν τελικά σε πυρηνικό πόλεμο. Η λεγόμενη Manchurian ή αναλογία του Μόναχο, τα διδάγματα της δεκαετίας του 1930, ενίσχυσαν την ιδέα της αξιοπιστίας, με το προφανές συμπέρασμα ότι μια αυστηρή στάση πρέπει να λαμβάνεται από την αρχή. Ακόμη και μετά την σινο-σοβιετική διάσπαση η οποία μετέβαλε δραστικά τα γνωστά περιγράμματα του Ψυχρού Πολέμου στη δεκαετία του 1960, η έννοια της αξιοπιστίας ακόμα φάνηκε να υπερισχύει. Η Κίνα φαινόταν να είναι πιο μαχητική και επιθετική από τη Σοβιετική Ένωση, πιο βαθιά προσηλωμένη στην παγκόσμια επανάσταση, και είχε την υποστήριξη του Βόρειου Βιετνάμ. Έτσι, το Βόρειο Βιετνάμ έπρεπε να αποθαρρύνεται και να αποτρέψει την κινεζική επέκταση στην Ασία.

Στην αναζήτηση για τα βαθύτερα αίτια της αμερικανικής δέσμευσης στο Βιετνάμ, ένας άλλος παράγοντας αξίζει προσοχής: η από κοινού υπόθεση των διοικήσεων του Harry S. Truman και του Lyndon B. Johnson ότι η πτώση του Βιετνάμ στον κομμουνισμό θα είχε καταστροφικές πολιτικές συνέπειες στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Η παραδοχή αυτή προήλθε επίσης από τα διδάγματα της ιστορίας: τη θερμότερη και διχαστική συζήτηση μετά την «απώλεια» της Κίνας το 1949 και η ρεπουμπλικανική εκμετάλλευση του θέματος στις κάλπες το 1952. Το συμπέρασμα, και πάλι προφανές, ήταν ότι καμία αμερικάνικη διοίκηση, ειδικά μια δημοκρατική διοίκηση, δεν θα μπορούσε να επιβιώσει από την απώλεια του Βιετνάμ. Ο Λίντον Τζόνσον κατ'επανάληψη επιβεβαίωνε ότι δεν θα ήταν ο πρόεδρος που θα έβλεπε το Βιετνάμ να ακολουθεί το παράδειγμα της Κίνας. Η εφαρμογή της πολιτικής συγκράτησης στο Βιετνάμ φαίνεται εκ των υστέρων λανθασμένη. Το λεγόμενο κομμουνιστικό μπλοκ σπαραζόταν από εθνικιστικές διαιρέσεις από την αρχή. Και η διεθνής κατάσταση δεν ήταν ποτέ ένα παιχνίδι μηδενικού αθροίσματος. Αυτό που φαινόταν να είναι μια σημαντική νίκη για τη Σοβιετική Ένωση στην Κίνα το 1949, για παράδειγμα, αποδείχθηκε ότι ήταν κάτι εντελώς διαφορετικό. Οι Ηνωμένες Πολιτείες πιθανότατα υπερέβαλλαν αναφορικά με τις συνέπειες της μη επέμβασης και με τη διακήρυξη του Βιετνάμ ως μιας δοκιμής της αξιοπιστίας τους, και με αυτό τον τρόπο μπορεί να κατέστησαν τις συνέπειες της πτώσης τους πολύ μεγαλύτερες από ό, τι θα ήταν διαφορετικά. Κατά την εφαρμογή του περιορισμού στο Βιετνάμ, οι

Αμερικανοί αξιωματούχοι υποτίμησαν δραστικά την εσωτερική δυναμική της σύγκρουσης εκεί.

Υπήρξε η πεποίθηση μεταξύ πολλών Αμερικανών ότι η ήττα του έθνους στο Βιετνάμ αυτοπροκλήθηκε. Οι Ηνωμένες Πολιτείες απέτυχαν, ισχυρίζονται, γιατί δεν χρησιμοποίησαν την εξουσία τους με σύνεση ή αποφασιστικά. Επιπλέον, ορισμένοι υποστηρίζουν, ότι τα εχθρικά και υπερκριτικά μέσα ενημέρωσης και σχεδόν ένα προδοτικό αντιπολεμικό κίνημα έστρεψε την κοινή γνώμη ενάντια στον πόλεμο, αναγκάζοντας τους Προέδρους Τζόνσον και Νίξον να περιορίσουν τη συμμετοχή των ΗΠΑ. Αυτή η ρεβιζιονιστική άποψη του πολέμου είναι διαβλητή. Δέχεται ως δεδομένο αυτό που δεν μπορεί ποτέ να είναι κάτι περισσότερο από απλή εικασία. Δεν υπάρχει τρόπος να γνωρίζουμε αν ο πόλεμος θα μπορούσε να είχε κερδηθεί αν είχε διεξαχθεί με διαφορετικό τρόπο. Πιο σημαντικό, το να αποδοθεί στις ΗΠΑ η αποτυχία λόγω μιας αποτυχημένης στρατηγικής και έλλειψης βούλησης υπεραπλουστεύει ένα πολύ σύνθετο πρόβλημα και παρέχει στην καλύτερη περίπτωση μια μερική εξήγηση.

Η στρατηγική που εφαρμόστηκε από τον Πρόεδρο Τζόνσον και τον γραμματέα άμυνας, Robert McNamara, ήταν χωρίς αμφιβολία καταδικασμένη σε αποτυχία. Η θεωρία ήταν ότι αν οι Ηνωμένες Πολιτείες αύξαναν σταδιακά το επίπεδο του στρατιωτικού πλήγματος θα έφταναν σε ένα σημείο όπου οι Βιετναμέζοι κομμουνιστές θα αποφάσιζαν ότι το κόστος ήταν μεγαλύτερο από το δυνητικό κέρδος. Η θεωρία αποδείχθηκε ότι ήταν λάθος. Το επίπεδο του πόνου που οι βιετναμέζοι ήταν διατεθειμένοι να υπομείνουν ήταν μεγαλύτερο από ό, τι η Ουάσιγκτον θα μπορούσε να προκαλέσει.

Το να βγάλουμε συμπέρασμα, ωστόσο, ότι η απεριόριστη χρήση της αμερικανικής ισχύος θα μπορούσε να επιφέρει νίκη στο Βιετνάμ με αποδεκτό κόστος, εγείρει ανησυχητικά ερωτήματα. Δεν μπορούμε ποτέ να ξέρουμε αν μια εκστρατεία βομβαρδισμών του είδους που υποστηρίζεται από το Αμερικανικό Γενικό Επιτελείο Στρατού του Βιετνάμ, και πράγματι εφαρμόστηκε στον πόλεμο του Κόλπου, θα ανάγκαζε το Ανόι να δεχτεί μια λύση συμβατή με την αμερικανική άποψη. Η τεχνολογία του 1991 δεν ήταν διαθέσιμη το 1965, και εν πάση περιπτώσει, το Βόρειο Βιετνάμ δεν ήταν ευάλωτο στον αέρα. Η ικανότητα των αεροπορικών δυνάμεων να ακρωτηριάσουν μια προβιομηχανική κοινωνία ήταν στην πραγματικότητα αρκετά

περιορισμένη. Ακόμα κι αν οι Ηνωμένες Πολιτείες κατέστρεφαν τις πόλεις και τις βιομηχανίες του Βορείου Βιετνάμ, υπάρχουν σημαντικές ενδείξεις ότι οι Βιετναμέζοι ήταν έτοιμοι να πολεμήσουν υπογείως εάν αυτό ήταν απαραίτητο.

Από την άποψη της κοινής γνώμης, δεν υπάρχει καμία αμφιβολία ότι μετά το 1967 η απογοήτευση για τον πόλεμο δημιούργησε μεγάλους περιορισμούς στη χάραξη πολιτικής, και το αντιπολεμικό κίνημα και τα αμερικανικά μέσα ενημέρωσης έπαιξαν ρόλο σε αυτό. Οι επικριτές του πολέμου αναφέρονταν σε σφάλματα και σε εξαπάτηση σε επίσημες δηλώσεις, τόνωσαν την δημόσια αμφιβολία σχετικά με την αξιοπιστία και τη σοφία της κυβέρνησης και των ηγετών της. Οι αντιπολεμικές διαδηλώσεις επηρέασαν επίσης την κοινή γνώμη έμμεσα, συμβάλλοντας στην αύξηση της εσωτερικής διαμάχης η οποία με τη σειρά της τόνωσε τις πιέσεις για την αποκλιμάκωση και την απόσυρση. Όσο για τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, η πληροφόρηση αναφορικά με τον πόλεμο ήταν μερικές φορές εντυπωσιακή και συχνά ανιστόρητη και εθνοκεντρική.

Πρέπει επίσης να εξεταστούν οι λόγοι για τους οποίους ο Πρόεδρος Τζόνσον αρνήθηκε να επεκτείνει τον πόλεμο. Φοβόταν ότι αν οι Ηνωμένες Πολιτείες οδηγούσαν το Βόρειο Βιετνάμ στα πρόθυρα της ήττας, η Σοβιετική Ένωση, η Κίνα ή και οι δύο χώρες μπορεί να παρέμβαιναν, διευρύνοντας τη σύγκρουση η οποία και θα λάμβανε επικίνδυνες διαστάσεις, ίσως ακόμη και σε επίπεδο πυρηνικής αντιπαράθεσης. Το εάν οι φόβοι του Τζόνσον ήταν δικαιολογημένοι δεν είναι γνωστό, βέβαια, αλλά θα ήταν ανόητο το 1965-1967 να έχουν απορριφθεί. Η καταστροφή του Βόρειου Βιετνάμ θα ήταν αντιπαραγωγική όσον αφορά στον μεγαλύτερο στόχο των ΗΠΑ που ήταν η Κίνα. Εν πάση περιπτώσει, δεν υπήρχε λόγος για τον Johnson να ωθήσει τον πόλεμο στο χείλος μιας πυρηνικής αντιπαράθεσης όσο υπέθετε ότι οι αμερικάνικοι στόχοι θα μπορούσαν να επιτευχθούν με λιγότερο κίνδυνο. Και ακόμα κι αν οι Ηνωμένες Πολιτείες ήταν σε θέση να υποτάξουν στρατιωτικά το Βόρειο Βιετνάμ χωρίς να προκαλέσουν εξωτερική επέμβαση, θα εξακολουθούσαν να έχουν να αντιμετωπίσουν το επικίνδυνο και δαπανηρό έργο του να καταλάβουν ένα εχθρικό έθνος κατά μήκος των νότιων συνόρων της Κίνας, καταστέλλοντας ταυτόχρονα την εξέγερση στο Νότιο Βιετνάμ.

Μια προσεκτική μελέτη δημοσκοπήσεων που έλαβαν χώρα εκείνη την περίοδο αναφορικά με τον πόλεμο στο Βιετνάμ δείχνουν ότι μέχρι πολύ αργά η

πλειοψηφία των Αμερικανών θεωρούσε το αντιπολεμικό κίνημα πιο αντιπαθητικό από τον πόλεμο. Έτσι, με ένα διεστραμμένο τρόπο, και μέχρι κάποιο σημείο, οι αντιπολεμικές διαδηλώσεις μπορεί και να παρείχαν μια ενισχυμένη υποστήριξη για τον πόλεμο. Δεν υπάρχει καμία πειστική απόδειξη ότι ήταν το μέσο που έστρεψε την κοινή γνώμη ενάντια στον πόλεμο. Σε κάθε περίπτωση, το αντιπολεμικό κίνημα και τα μέσα ενημέρωσης, είχαν πολύ μικρότερη επίδραση στην κοινή γνώμη από το αυξανόμενο κόστος του πολέμου σε ανθρώπινες ζωές που χάνονταν και σε φόρους που καταβάλλονταν. Στο πλαίσιο αυτό είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι οι τάσεις στην λαϊκή υποστήριξη για τον πόλεμο του Βιετνάμ ακολουθούσαν σχεδόν ακριβώς εκείνες του πολέμου της Κορέας, όπου δεν υπήρχε αντιπολεμικό κίνημα και η κάλυψη από τα ΜΜΕ ήταν γενικά άκριτη.

Το πρόβλημα με όλες αυτές τις εξηγήσεις είναι ότι είναι πάρα πολύ εθνοκεντρικές. Αντανακλούν την εμμονή της ψευδαίσθησης της αμερικανικής παντοδυναμίας. Σε περίπτωση βλάβης θα πρέπει να είναι δικό μας λάθος, και αναζητούμε αποδιοπομπαίους τράγους ανάμεσά μας: η κακή κρίση των ηγετών μας, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης, το αντιπολεμικό κίνημα. Το ελάττωμα σε αυτή την προσέγγιση είναι ότι αγνοεί την άλλη πλευρά της εικόνας. Οι πηγές της απογοήτευσης και η τελική αποτυχία της Αμερικής πρέπει επίσης να βρεθούν στις τοπικές συνθήκες του πολέμου: η φύση της σύγκρουσης, η αδυναμία του συμμάχου των ΗΠΑ και η δύναμη του αντιπάλου του.

Ο πόλεμος του Βιετνάμ έθεσε εξαιρετικά δύσκολες προκλήσεις για τους Αμερικανούς. Αγωνίζονταν σε ένα κλίμα και σε ένα έδαφος που ήταν αφιλόξενο: πυκνές ζούγκλες, βάλτοι και ορυζώνες, άγρια βουνά, αφόρητη ζέστη και υγρασία. Το κλίμα και το έδαφος εξουδετέρωναν την τεχνολογική υπεροχή και τον έλεγχο του αέρα της Αμερικής. Περιττό να πούμε ότι εκείνοι που είχαν εργαστεί στη γη για αιώνες είχαν ένα σαφές πλεονέκτημα έναντι των τρίτων, ιδίως όταν οι τελευταίοι προέρχονταν από ένα πολύ πιο βιομηχανοποιημένο και αστικοποιημένο περιβάλλον. Στην αρχή, τουλάχιστον, ήταν ένας πόλεμος ανθρώπων, όπου οι άνθρωποι και όχι το έδαφος ήταν ο πρωταρχικός στόχος. Ωστόσο, οι Αμερικανοί ως άτομα και ως έθνος δεν θα μπορούσαν να γεφυρώσουν πραγματικά το τεράστιο πολιτιστικό χάσμα που τους χώριζε από όλους τους Βιετναμέζους. Μη γνωρίζοντας τη γλώσσα και τον πολιτισμό, είχαν δυσκολία μερικές φορές να διακρίνουν ακόμα φίλους και εχθρούς. Η αποστολή τους ήταν, στην καλύτερη περίπτωση ηθικά αμφιλεγόμενη και, οι

Αμερικανοί βρίσκονταν συχνά στη λάθος πλευρά του εθνικισμού του Βιετνάμ. Στο πλαίσιο αυτό η έντονη και ακόμα απερίσκεπτη χρήση των Αμερικανικών εναέριων δυνάμεων και δύναμης πυρός ήταν αντιπαραγωγική, καταστρέφοντας, την ίδια την κοινωνία των Ηνωμένων Πολιτειών.

Πιο σημαντική ίσως ήταν η άμορφη, αλλά θανατηφόρα, φύση του πολέμου στο Βιετνάμ, ένας πόλεμος χωρίς καθορισμένους στόχους, όπου υπήρχαν θολές παραδοσιακές έννοιες της νίκης και της ήττας. Αυτό το είδος του πολέμου ήταν ιδιαίτερα δύσκολο για τους Αμερικανούς η οποίοι είχαν εκπαιδευτεί στο συμβατικό πόλεμο του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και της Κορέας. Ακόμη πιο σημαντικό για να εξηγηθεί η αποτυχία των ΗΠΑ ήταν η άνιση κατανομή των δυνάμεων που κληρονόμησε στο Βιετνάμ. Στο Νότιο Βιετνάμ, οι Αμερικανοί προσπάθησαν μια πραγματικά τρομερή επιχείρηση σε ένα πολύ αδύναμο κράτος. Η χώρα στην οποία δεσμεύτηκαν το 1954 δεν είχε πολλά από τα απαραίτητα συστατικά για την εθνότητα. Πράγματι, δεν υπήρχε λιγότερο ελπιδοφόρο μέρος στον κόσμο για να πραγματοποιηθεί ένα πείραμα οικοδόμησης έθνους. Η οικονομία του Βιετνάμ είχε καταστραφεί από τον πρώτο πόλεμο της Ινδοκίνας. Οι Γάλλοι είχαν καταστρέψει την παραδοσιακή πολιτική τάξη, και η αναχώρησή τους άφησε ένα ανοιχτό κενό χωρίς πολιτικά όργανα πρόθυμα να συνεργαστούν με τις Ηνωμένες Πολιτείες και να επιτρέψουν την άσκηση αποτελεσματικής ηγεσίας. Το Νότιο Βιετνάμ ήταν ένα πλήθος αντικρουόμενων εθνοτικών, θρησκευτικών και πολιτικών δυνάμεων.

Η αμερικανική αντίδραση στον επαναστατικό ανταρτοπόλεμο θα παραμείνει για πάντα συνδεδεμένη με το Βιετνάμ και την εμπειρία μιας οδυνηρής ήττας. Η επιτυχημένη προσπάθεια των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής στη στήριξη της κυβέρνησης των Φιλιππίνων κατά των ανταρτών Χουκ είχε δημιουργήσει στους Αμερικάνους πολιτικούς και στρατιωτικούς ηγέτες ένα αίσθημα αυτοπεποίθησης που τους έκανε να πιστεύουν πως μπορούσαν να κερδίσουν σε τέτοιους πολέμους με τη σωστή στάση και τακτική. Όπως απεδείχθη, η αμερικανική αυτοπεποίθηση ήταν εσφαλμένη. Ούτε το αμερικανικό υπουργείο εξωτερικών, ούτε οι διάφορες υπηρεσίες (USOM, JUSPAO, CORDS και άλλες) έδειξαν την απαιτούμενη ικανότητα να διαχειριστούν θεμελιώδη πολιτικά προβλήματα. Οι Αμερικάνοι δεν διέθεταν πολιτική οργάνωση ικανή να συγκριθεί με τις βρετανικές και γαλλικές αποικιακές υπηρεσίες και πολύ περισσότερο με το πειθαρχημένο πρωτοπόρο Κομμουνιστικό Κόμμα του Βιετνάμ. Οι Αμερικάνοι μη στρατιωτικοί συγκέντρωναν πληροφορίες και

υπέβαλλαν εκθέσεις, αλλά δεν είχαν ούτε την απαιτούμενη εκπαίδευση ούτε την απαιτούμενη πείρα για να ενεργήσουν άμεσα εναντίον ενός επαναστατικού κινήματος. Υπ' αυτήν την έννοια η αμερικανική «αντιεξεγερτική» προσπάθεια ήταν ανίκανη να ανταποκριθεί στις μαοϊκές απαιτήσεις πως κάθε επιχείρηση πρέπει να βασίζεται σε βαθιά αιτιολογημένη πολιτική και οικονομική ανάλυση.³⁴

Η βιετναμέζικη τραγωδία οφειλόταν στην καταστροφική σύγχυση αντι-κομμουνισμού, εθνικισμού, Ψυχρού Πολέμου και νεο-αποικιοκρατίας και στη χρήση βίας για την επιβολή ενός νέου νεο-αποικιοκρατικού ελέγχου με πρόσχημα την πάλη ενάντια στον κομμουνισμό. Έτσι, ενώ για τους Αμερικάνους ήταν ένας αγώνας για την ελευθερία και ενάντια στον κομμουνισμό, για τους περισσότερους Βιετναμέζους ήταν ένας αγώνας ανεξαρτησίας ενάντια στην αποικιοκρατία, αρχικά γαλλική και στη συνέχεια αμερικανική με ένα ενδιάμεσο ιαπωνικό διάλειμμα.³⁵

Για σχεδόν είκοσι χρόνια, οι Αμερικανοί αγωνίζονταν να δημιουργήσουν ένα βιώσιμο έθνος στο πρόσωπο της εσωτερικής εξέγερσης και της εξωτερικής εισβολής, αλλά η ταχεία κατάρρευση του Νοτίου Βιετνάμ μετά την αμερικανική στρατιωτική αποχώρηση το 1973 δείχνει πόσο λίγο πραγματικά είχε επιτευχθεί. Οι Ηνωμένες Πολιτείες δεν θα μπορούσαν να βρουν ηγέτες ικανούς να κινητοποιήσουν τον ανομοιογενή πληθυσμό του Νότιου Βιετνάμ και το γεγονός ότι έπρεπε να ψάξουν δείχνει το μέγεθος του προβλήματος. Η Ουάσιγκτον ξεκίνησε μια μεγάλη σειρά από φιλόδοξα και ακριβά προγράμματα για την προώθηση της χρηστής διακυβέρνησης, προκειμένου να κερδίσει τις καρδιές και τα μυαλά των ανθρώπων, και να νικήσει τους αντάρτες. Όταν το πελατειακό κράτος ήταν στα πρόθυρα της κατάρρευσης το 1965 οι Ηνωμένες Πολιτείες γέμισαν το κενό με δικές τους δυνάμεις για την καταπολέμηση του. Κατά ειρωνικό τρόπο, και με τραγικό τρόπο, όσο πιο πολλά έκανε, τόσο περισσότερο προκαλούσε την εξάρτηση μεταξύ εκείνων που προσπαθούσε να βοηθήσει. Κατά συνέπεια, μέχρι την πτώση της Σαϊγκόν το 1975, η ελίτ του Νοτίου Βιετνάμ ανέμενε από τις ΗΠΑ να επιστρέψουν και να τους σώσουν από την ήττα.

³⁴ Makers of Modern Strategy, Princeton University Press, 1986

³⁵ Καίριδης Δ. , Η Αμερικανική Εξωτερική Πολιτική και η Συντηρητική Αντεπανάσταση.

Ο συγκερασμός ιδεαλισμού και ρεαλισμού στις διεθνείς σχέσεις ετίθεντο σε χωρικά πλαίσια μέσω της γεωπολιτικής και προσπαθούσε να δώσει νέα προοπτική στη στρατηγική της ανάσχεσης και του ρόλου των ΗΠΑ, ως εγγυητή της παγκόσμιας σταθερότητας. Μπορεί η επιβίωση της ανθρωπότητας, όπως αναφέρει ο Kissinger, να εξαρτιόταν τελικά από τις σχέσεις των δύο υπερδυνάμεων, αλλά η ειρήνη του κόσμου εξαρτιόταν από το αν η Αμερική θα μπορούσε να διαχωρίσει τις ευθύνες στις οποίες ο ρόλος της ήταν απλώς βοηθητικός από εκείνες όπου ήταν απαραίτητος. Όλα αυτά προσπάθησαν να κωδικοποιηθούν στο Δόγμα Nixon, το οποίο είχε να κάνει με το παράδοξο γεγονός ότι οι δυο μεταπολεμικές στρατιωτικές επιχειρήσεις της Αμερικής μέχρι τότε, στην Κορέα και στο Βιετνάμ, είχαν πραγματοποιηθεί για λογαριασμό χωρών έναντι των οποίων δεν υπήρχε επίσημη αμερικανική δέσμευση και σε περιοχές που τυπικά δεν καλυπτόταν από συμμαχίες.

Σε ότι αφορούσε αυτές τις περιοχές, το Δόγμα Nixon επιχειρούσε να ελιχθεί κάπου μεταξύ υπερεπέκτασης και αποφυγής ευθυνών καθιερώνοντας τρία κριτήρια αμερικανικής εμπλοκής:

1. Οι ΗΠΑ θα τηρούσαν τις δεσμεύσεις που απέρρεαν από συνθήκες
2. Οι ΗΠΑ θα παρείχαν μια «αμυντική ασπίδα σε περίπτωση που μια πυρηνική δύναμη απειλήσει ένα συμμαχικό μας έθνος ή ένα έθνος την επιβίωση του οποίου θεωρούμε ζωτική για την ασφάλειά μας
3. Σε περιπτώσεις μη πυρηνικής επίθεσης, οι ΗΠΑ θα περίμεναν από το «άμεσα απειλούμενο έθνος να αναλάβει τη βασική ευθύνη για την εξεύρεση ανθρώπινου δυναμικού ικανού να καλύψει τις αμυντικές του ανάγκες»

Το δόγμα Nixon συνδυάστηκε από το 1970 με την εισαγωγή της έννοιας του εθνικού συμφέροντος, μακριά από τις καθιερωμένες «θεολογικές», «ψυχολογικές» ή ριζοσπαστικές αντιλήψεις του παρελθόντος. Το εθνικό συμφέρον έγινε τώρα το βασικό κριτήριο για τη μακροπρόθεσμη αμερικανική εξωτερική πολιτική. Οι ΗΠΑ θα εστίαζε πλέον την προσοχή της στην ανάλυση αυτών των εθνικών συμφερόντων και θα εμπλεκόταν σε οποιαδήποτε υπόθεση περισσότερο για πολιτικούς λόγους παρά για την επικύρωση νομικών αρχών. Με άλλα λόγια τα συμφέροντα των ΗΠΑ θα ήταν αυτά που θα καθόριζαν τις διεθνείς δεσμεύσεις τους και όχι το αντίθετο.

Στο πλαίσιο αυτό επανεξετάστηκε και η αντιμετώπιση της ΕΣΣΔ. Αναγνωριζόταν στην Σοβιετική Ένωση, το δικαίωμα να προστατεύει και αυτή το όποιο εθνικό συμφέρον της, όπως αυτή το αντιλαμβανόταν και πλέον δεν θα κρίνονταν η ΕΣΣΔ ως κρατική ή ιδεολογική υπόσταση παρά μόνο στη βάση των ενεργειών της. Οι σχέσεις με όλες τις χώρες, συμπεριλαμβανομένης της Σοβιετικής Ένωσης θα ορίζονταν από τη διεθνή συμπεριφορά της. Η προσέγγιση με την ΕΣΣΔ ήταν στα σχέδια του Νίxon, αφού πίστευε ότι η διαδικασία των διαπραγματεύσεων και μια μεγάλη περίοδος ειρηνικού ανταγωνισμού θα επιτάχυναν το μετασχηματισμό του σοβιετικού συστήματος και θα δυνάμωναν τις δημοκρατίες. Εξάλλου ήταν κοινή πεποίθηση στην αμερικανική κυβέρνηση ότι όσο καθυστερούσε η σοβιετική αναμέτρηση με τη Δύση, τόσο πιο δύσκολη θα γινόταν η επιβίωση της σοβιετικής αυτοκρατορίας, ιδίως όταν τα πολιτικά της προβλήματα πολλαπλασιαζόταν εξαιτίας της οικονομικής στασιμότητας.

Ο χρόνος ήταν με το μέρος των ΗΠΑ. Η προσέγγιση με την ΕΣΣΔ παρουσίαζε όμως πολλά προβλήματα, ιδιαίτερα λόγω των πυρηνικών. Ο φόβος μιας αιφνιδιαστικής επίθεσης και τα σχεδόν απόλυτα καταστροφικά αποτελέσματα που προεξοφλούταν με την χρήση πυρηνικών όπλων δεν άφηναν πολύ χώρο για περιορισμό του οπλοστασίου σε «ασφαλή» επίπεδα. Οριστική απάντηση και λύση στο πρόβλημα δεν μπορούσε να δοθεί ούτε μέσω του πολιτικού δόγματος της ανάσχεσης, αλλά ούτε και από την στρατηγική θεωρία ελέγχου των όπλων. Η ανάσχεση ήταν αντιμέτωπη με την κούρσα των εξοπλισμών και η στρατηγική ήταν δέσμια της πολιτικής σύγκρουσης.

Όλα αυτά ήρθε να ανατρέψει το άνοιγμα των ΗΠΑ προς την Κίνα. Η ΕΣΣΔ ήδη είχε ένα συγκρουσιακό μέτωπο με τις ΗΠΑ στην Ευρώπη. Οι σχέσεις με την Κίνα δεν ήταν ιδιαίτερα καλές. Μια σύμπραξη έστω και περιορισμένη μεταξύ ΗΠΑ και Κίνας θα έφερνε την ΕΣΣΔ σε δυσχερή θέση, αφού θα έπρεπε να αντιμετωπίσει ταυτόχρονα δυο ξεχωριστούς αντιπάλους κοντά στα σύνορα της, σε απόσταση χιλιάδων χιλιομέτρων μεταξύ τους. Κάτι τέτοιο εκτιμούνταν ότι θα επέφερε βελτιωμένες σχέσεις με τη Δύση ή τουλάχιστον μια αποστροφή στην μέχρι τότε αδιαλλαξία των σοβιετικών. Ως τη διακυβέρνηση Νίxon, οι σοβιετικοί δεν είχαν λόγο να ανησυχούν για κάτι τέτοιο γιατί οι σχέσεις Κίνας-ΗΠΑ ήταν ανύπαρκτες.

Από το τέλος της δεκαετίας του 1960 άρχισε μια σχετική φιλολογία στις ΗΠΑ, που ήθελε μια τριγωνική διπλωματία ΗΠΑ-ΕΣΣΔ-Κίνας, η οποία στα μάτια

των αμερικάνων θα βελτίωνε τις δυνατότητες συνεννόησης, ενώ ταυτόχρονα θα αύξανε τις επιλογές των ΗΠΑ έναντι των άλλων δύο κρατών. Οι αψιμαχίες του 1969 μεταξύ ΕΣΣΔ και Κίνας επιτάχυναν την όλη διαδικασία, κάτω από τον φόβο των αμερικανών μιας επιτυχούς σοβιετικής εισβολής στην Κίνα, με δραστικά γεωπολιτικά αποτελέσματα στην ισορροπία ισχύος σε βάρος τους. Έτσι, εν απουσία ουσιαστικής διπλωματικής επικοινωνίας με το Πεκίνο, ο Nixon αποφάσισε να δράσει μονομερώς και ούτε λίγο ούτε πολύ να εγγυηθεί την ανεξαρτησία της Κίνας, αδιαφορώντας για την άμεση στάση της απέναντι στις ΗΠΑ. Έγινε έτσι σαφές ότι οι ΗΠΑ θεωρούσαν την Κίνα απαραίτητη για την παγκόσμια ισορροπία και την διπλωματική επαφή μαζί της επιβεβλημένη για την ευελιξία της αμερικανικής διπλωματίας.

Ταυτόχρονα, γινόταν εμφανές με τον πιο ευδιάκριτο τρόπο ότι η αμερικανική εξωτερική πολιτική εδράζονταν στην προσεκτική ανάλυση του εθνικού της συμφέροντος. Η Κίνα όπως αποδείχτηκε ήταν διατεθειμένη να συνεργαστεί στο επίπεδο αυτό με τις ΗΠΑ για να ματαιωθεί η σοβιετική γεωπολιτική επιθετικότητα. Οι δυο χώρες άφησαν στην άκρη μικροπολιτικές σκοπιμότητες και εστίασαν στην γεωστρατηγική σταθερότητα δίνοντας έμφαση στο μόνιμο αντί του προσωρινού. Οι κινέζοι ηγέτες αντιπροσώπευαν μια κοινωνία με πολύ μεγαλύτερη συναισθηματική ασφάλεια, απ' ότι οι σοβιετικοί που διαχρονικά κατέχονταν από την ανάγκη πολιτικής νομιμοποίησης της αυταρχικής εξουσίας τους. Αυτό που ενδιέφερε τους Κινέζους ήταν η δημιουργία μιας αμοιβαίας εμπιστοσύνης με τους Αμερικανούς και όχι τα ψιλά γράμματα.

Η όλη διαδικασία επισημοποιήθηκε αρχικά με το Ανακοινωθέν της Σαγκάης το 1972 και ολοκληρώθηκε το 1973 με ένα ανακοινωθέν, όπου Κίνα και ΗΠΑ συμφώνησαν «να αντισταθούν από κοινού στην απόπειρα οποιασδήποτε χώρας να κυριαρχήσει στον κόσμο». Η αμερικανική εξωτερική πολιτική αξιοποιώντας την απειλή που δέχονταν η Κίνα από την ΕΣΣΔ, κατάφερε να εδραιώσει ένα πλαίσιο που αντικατόπτριζε την προθυμία αλληλοϋποστήριξης ΗΠΑ -Κίνας εκεί όπου συνέκλιναν τα εθνικά τους συμφέροντα. Το αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης ήταν όπως αναμένονταν, οι Σοβιετικοί να εγκαταλείψουν τις προσπάθειες να αποσπάσουν μονομερείς αμερικανικές παραχωρήσεις και να αρχίσουν επιταχυνόμενες διαπραγματεύσεις με τις ΗΠΑ για την επίλυση των διαφορών τους.

Η διακυβέρνηση Nixon αξιοποίησε την γεωπολιτική στην χάραξη και εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων των ΗΠΑ. Οι γεωπολιτικοί συσχετισμοί και

τα καινούργια αυτά γεωγραφικά εργαλεία άσκησης πολιτικής και κατανομής ισχύος ήταν ουσιαστικά καινούργια στην άσκηση της αμερικανικής πολιτικής. Μέχρι τότε η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ υπαγορευόταν κυρίως από το δόγμα της ανύψωσης που είχε μετατραπεί σε γενική και πολυεπίπεδη αντιπαράθεση με κάθε τι το σοβιετικό.

Σκοπός ήταν η ανατροπή των Σοβιετικών, που θεωρούταν αδιάλλακτοι και ότι επιθυμούσαν την παγκόσμια κυριαρχία. Η ανασφαλής και στείρα αυτή προσέγγιση δεν έδινε χώρο στα δυνητικά οφέλη της γεωπολιτικής ανάλυσης. Από την άλλη, υπήρχε και η άποψη ότι οι ΗΠΑ δεν χρειάζονταν να αναλάβουν ενεργητικά πρωτοβουλίες στην εξωτερική πολιτική για να αναχαιτίσουν την ΕΣΣΔ, είτε γιατί το τέλος του κομμουνισμού θα ερχόταν από μόνο του, είτε γιατί θα αναδυόταν από το εσωτερικό της σοβιετικής κοινωνίας ένα ειρηνόφιλο κομμάτι στην εξουσία. Ο κομμουνισμός μπορεί μέχρι τότε να επεκτείνονταν, αλλά αυτό δεν ήταν πρόβλημα γιατί στο τέλος η υπερεπέκταση θα σήμαινε το τέλος του. Οι προσεγγίσεις αυτές αδυνατούσαν να αποδώσουν τη δυναμική του χώρου και της επιρροής της γεωγραφίας στην μεταβολή της κατανομής της ισχύος και των κοινωνιών. Ταυτόχρονα καταδεικνύουν την χρησιμότητα της γεωπολιτικής ως εργαλείο στην εξωτερική πολιτική και πως μια τέτοια ανάλυση μπορεί να επιφέρει καταλυτικά αποτελέσματα στις σχέσεις των κρατών.

4.1 Η συνεισφορά του Henry Kissinger στις διεθνείς σχέσεις και στη διπλωματία

« Η διπλωματία είναι η τέχνη για να δαμάζεις τη δύναμη »

Χένρι Κίσινγκερ

Αμφιλεγόμενος και κυνικός ο Χένρι Κίσινγκερ εξακολουθεί να αποτελεί μια προσωπικότητα που απασχολεί ακόμα και σήμερα με τις δηλώσεις του την επικαιρότητα. Σενάρια στρατηγικής που θυμίζουν τη σκέψη του επανήλθαν πρόσφατα, με αφορμή τη συνεργασία ΗΠΑ-Ρωσίας για τα χημικά όπλα της Συρίας,

καθώς υπήρξαν έντονες φήμες ότι η ιδέα αυτής της προσέγγισης ανήκε στον Κίσινγκερ. Πολλοί μίλησαν για «νεο-κισινγκερισμό» στο Λευκό Οίκο, κάποιοι άλλοι αντέκρουσαν την άποψη, θέλοντας να υποστηρίξουν τη διαφοροποίηση της πολιτικής του Μπάρακ Ομπάμα. Αν και είναι εξαιρετικά δύσκολο να αποδείξει κανείς το αν και κατά πόσο ο Κίσινγκερ επηρεάζει την αμερικανική εξωτερική πολιτική σήμερα, το βέβαιο είναι πως η διπλωματία που άσκησε από το 1969, επί προεδρίας Ρίτσαρντ Νίξον μέχρι και το 1977, επί προεδρίας Τζέραλντ Φόρντ, αποτέλεσε ορόσημο στην «Πολιτική της Ύφεσης»(détente) η οποία ακολούθησε την κυρίαρχη τότε «Πολιτική της Ανάσχεσης» (χωρίς όμως και να τερματίσει την τελευταία) ενώ η διπλωματική του σκέψη επηρέασε την «αρχιτεκτονική» της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, παγιώνοντας την ηγεμονική υπεροχή των Ηνωμένων Πολιτειών για τις επόμενες δεκαετίες.

Η πολιτική των ΗΠΑ κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα πέρασε από τον απομονωτισμό του 19^{ου} αιώνα στον παρεμβατισμό, ο οποίος συχνά χαρακτηρίζεται ακραίος. Κατά τη διάρκεια της μεταπολεμικής και ψυχροπολεμικής περιόδου, επικράτησε στην αμερικανική εξωτερική πολιτική, η πολιτική της «ανάσχεσης». Η πολιτική της «ανάσχεσης» εκφράστηκε μέσα από διάφορες πολεμικές συγκρούσεις σε ολόκληρη την υφήλιο, όπως ο ελληνικός εμφύλιος (1946-1949), ο πόλεμος στην Κορέα (1950-1953), η κρίση στην Κούβα (1962), ο Πόλεμος των Έξι Ημερών (1967), ο πόλεμος του Γιομ Κιπούρ (1973) και ο πόλεμος στο Βιετνάμ (1965-1973). Κύριος στόχος των παραπάνω συγκρούσεων από πλευράς ΗΠΑ υπήρξε η ανάσχεση της σοβιετικής επιρροής σε χώρους που κρίνονταν ζωτικοί για την εξυπηρέτηση των συμφερόντων της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής.

Μέσα στο ίδιο πλαίσιο, το πραξικόπημα της Τσεχοσλοβακίας, ο αποκλεισμός του Βερολίνου, η δοκιμή μιας σοβιετικής ατομικής βόμβας, η κομμουνιστική νίκη στην Κίνα και η κομμουνιστική επίθεση στη Νότια Κορέα, τοποθετήθηκαν όλα μαζί σε μια και μόνη παγκόσμια αντιπαλότητα. Η μη εμπλοκή των ΗΠΑ στις κρίσεις αυτές θα σήμαινε την απώλεια της Νοτιοανατολικής Κίνας και με βάση τη «θεωρία του ντόμινο», θα ετίθετο σε κίνδυνο η αμερικανική ασφάλεια στον Ειρηνικό. Η φανατικά αντικομμουνιστική σταυροφορία των προέδρων Τρούμαν και αργότερα Αϊζενχάουερ και Ντάλες, προκειμένου να αποτραπεί η επέκταση της σοβιετικής επιρροής, οδηγούν την αμερικανική εξωτερική πολιτική σε ένα τέλμα. Την ίδια αδιέξοδη πορεία ακολουθούν και οι πολιτικές των Κέννεντυ και Τζόνσον.

Θιασώτης της Realpolitik και ανελέητα φιλόδοξος, ο Χένρι Κίσινγκερ μαζί με τον Ρίτσαρντ Νίξον, θέτουν σε εφαρμογή το σχέδιο απεμπλοκής των ΗΠΑ από το Βιετνάμ. Ο Κίσινγκερ, διαθέτοντας αντιλήψεις για τη διεθνή πολιτική που ανήκαν περισσότερο στην ευρωπαϊκή, παρά στην αμερικανική παράδοση, που θυμίζει τις μορφές των Μέττερνιχ και Μπίσμαρκ, εκμεταλλεύεται τη σύγκρουση της Σοβιετικής Ένωσης με την Κίνα και μέσα από διαδοχικά ταξίδια αντίστοιχα, στα πλαίσια της λεγόμενης «Τριγωνικής Διπλωματίας», εισάγει την «Πολιτική της Ύφεσης» (détente). Μ' αυτόν τον τρόπο, προετοιμάζει σταδιακά την απόσυρση των αμερικανικών χερσαίων δυνάμεων από το Βιετνάμ.

Συν τοις άλλοις, όταν ο Νίξον ανέλαβε την προεδρία (37^{ος} Πρόεδρος: 1969-1974), στο εσωτερικό των ΗΠΑ το κλίμα ήταν εκρηκτικό με αντιπολεμικές διαδηλώσεις για την αιματηρή ανάμειξη των ΗΠΑ στο Βιετνάμ και γενικότερα το οικοδόμημα της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, βασισμένο στην πολιτική της «ανάσχεσης» είχε αρχίσει να καταρρέει. Από την άλλη πλευρά, όσο οι ΗΠΑ ήταν απορροφημένες στο Βιετνάμ, η Σοβιετική Ένωση, μέσω μεγάλων αμυντικών προγραμμάτων κατάφερε για πρώτη φορά, αναφορικά με τους πυρηνικούς εξοπλισμούς, να αποκτήσει στρατηγική ισότητα με τις ΗΠΑ. Επίσης, η αμερικανική οικονομία είχε πάψει να δεσπόζει στο παγκόσμιο σύστημα, εξαιτίας της ανόδου και άλλων ανταγωνιστικών οικονομιών, όπως της Γερμανίας και της Ιαπωνίας, ενώ στην περιοχή της Μέσης Ανατολής, ήδη από τη δεκαετία του '60, η Σοβιετική Ένωση, σύμφωνα με τον ίδιο τον Κίσινγκερ, είχε γίνει κύριος προμηθευτής όπλων στη Συρία και την Αίγυπτο αλλά και οργανωτής και τεχνικός υποστηρικτής ριζοσπαστικών αραβικών ομάδων.

Η γεωπολιτική και γεωοικονομική σημασία της ευρύτερης περιοχής της Μέσης Ανατολής προσέλκυε και προσελκύει το ενδιαφέρον κάθε ηγεμονικής δύναμης και όπως ήταν αναμενόμενο, προσείλκυσε το ενδιαφέρον της Ουάσιγκτον, μια και στην περιοχή αυτή διακυβεύονταν σημαντικά αμερικανικά συμφέροντα. Το ενδιαφέρον των ΗΠΑ για τη Μέση Ανατολή εκδηλώθηκε ήδη από τη δεκαετία του '50, οπότε με το δόγμα Αϊζενχάουερ το 1957, ο Κόλπος κηρύσσεται περιοχή ζωτικών αμερικανικών συμφερόντων. Στόχοι της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής, συνεχίζουν να είναι η αναχαίτιση και η εξουδετέρωση της σοβιετικής επιρροής, η απόκτηση στρατιωτικών βάσεων για τη θωράκιση της νοτιοανατολικής πτέρυγας του ΝΑΤΟ, η προβολή της αμερικανικής στρατιωτικής ισχύος, η ομαλή διακίνηση των

ενεργειακών πόρων από τον Κόλπο στη Δύση μέσω της διώρυγας του Σουέζ και της Μεσογείου και η εγκαθίδρυση φιλικών καθεστώτων.

Με την «Πολιτική της Ύφεσης» (détente) και την «τριγωνική σχέση» μεταξύ ΗΠΑ, Σοβιετικής Ένωσης και Κίνας, η αμερικανική εξωτερική πολιτική δεν πέτυχε μόνο τον τερματισμό του πολέμου στο Βιετνάμ, αν και με τρομακτικές απώλειες, χωρίς –φαινομενικά- να θιγεί το αμερικανικό γόητρο αλλά και μια συμφωνία που εγγυούταν την πρόσβαση στο διχοτομημένο Βερολίνο και την άμβλυνση του ανταγωνισμού των δύο υπερδυνάμεων στο πεδίο της Μέσης Ανατολής. Μετά την απεμπλοκή από το Βιετνάμ, ο Κίσινγκερ θα επικεντρωθεί στο υποσύστημα της Μέσης Ανατολής, όπου αξιοποιώντας την «Πολιτική της Ύφεσης» θα προσπαθήσει να συμβάλει στην έναρξη των διαδικασιών για την ειρήνη στην αραβοϊσραηλινή διένεξη με στόχο την εδραίωση της περιφερειακής ισορροπίας, την προστασία του Ισραήλ και την αναχαίτιση της σοβιετικής, και πάλι, απειλής στην περιοχή.

Ήδη, από τη δεκαετία του 1960 και καθ' όλη τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου, η διάκριση των αραβικών κρατών σε «προοδευτικά» και «συντηρητικά», η ανάδυση του αραβικού εθνικισμού με κύριο εκφραστή τον Αιγύπτιο πρόεδρο Νάσσερ, η συνεργασία του με τους Σοβιετικούς και οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί από την Τσεχοσλοβακία, η συνεργασία του Συριακού Μπάαθ με τον Νάσσερ και την ίδρυση της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας (ΗΑΔ) το 1958, το μπααθικό πραξικόπημα το 1966 και η αναρρίχηση στην εξουσία του Χαφέζ αλ Άσαντ και των «νεο-μπααθικών» το 1970, μετατοπίζουν το ενδιαφέρον της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής στη Μέση Ανατολή, στο πλαίσιο μιας πολιτικής της «ανάσχεσης» που ποτέ τελικά δεν έπαψε να υφίσταται. Κυρίως, μετά τον πόλεμο του Γιόμ Κιπούρ, το 1973, ο Κίσινγκερ, επιδίδεται σε μια διπλωματική αποστολή με διαρκή ταξίδια (diplomatic shuttles) σε Αίγυπτο και Συρία με Προσωρινές Συμφωνίες Ειρήνης (1974). Το 1975, το Ισραήλ και η Αίγυπτος υπό τον πρόεδρο Σαντάτ, ολοκληρώνουν τη δεύτερη Συμφωνία προσπάθειας απαγκίστρωσης από τη διένεξη. Το 1979, Ισραήλ και Αίγυπτος υπέγραψαν επίσημη Συνθήκη Ειρήνης, υπό την αιγίδα του προέδρου Carter (και έχοντας προηγηθεί η Συνάντηση στο Camp David το 1978), με τη Χερσόνησο του Σινά να επιστρέφει στην Αίγυπτο, ενώ η Λωρίδα της Γάζας παρέμεινε υπό ισραηλινή κατοχή, με προοπτική να συμπεριληφθεί στα εδάφη που θα ανήκαν στο παλαιστινιακό κράτος, όποτε αυτό δημιουργείτο.

Ο Κίσινγκερ, για να κερδίσει την υποστήριξη του Νίξον και του Πενταγώνου, παρουσίαζε το Ισραήλ ως στρατηγικό πλεονέκτημα (strategic asset) για τις ΗΠΑ στον παγκόσμιο ανταγωνισμό με τη Σοβιετική Ένωση. Μέχρι το 1967 οι ΗΠΑ πάσχιζαν να φαίνονται ισομερείς στην αραβοϊσραηλινή σύγκρουση, εφαρμόζοντας (φαινομενικά) μια πολιτική ίσων αποστάσεων. Όμως, στον πόλεμο του 1967, («Πόλεμος των Έξι Ημερών», κατά τη διάρκεια του οποίου οι συνεντρίβησαν οι αραβικές δυνάμεις) οι ΗΠΑ υποστήριξαν φανερά το Ισραήλ. Η συνεργασία τους ενισχύθηκε κατά τη διάρκεια της κρίσης στην Ιορδανία (Μάυρος Σεπτέμβρης) το 1970 και αναπτύχθηκε διπλωματικά την περίοδο 1970-73 με τους Νίξον και Κίσινγκερ. Μετά το 1973 το Ισραήλ εθεωρείτο ο πλέον αξιόπιστος σύμμαχος των ΗΠΑ στην περιοχή. Τη δεκαετία του 1980 η αμερικανική πολιτική έγινε ακόμα πιο φιλοϊσραηλινή, παρά τις μικροδιαφωνίες που προέκυψαν κυρίως την περίοδο της ισραηλινής εισβολής στο Λίβανο το 1982.

Το Ισραήλ, σε πάρα πολλές γεωπολιτικές αφηγήσεις χαρακτηρίζεται ως κράτος «φιλικό» και κράτος «κλειδί» για την προώθηση των αμερικανικών συμφερόντων στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και τον έλεγχο των χωρών, υπό τον έλεγχο των οποίων βρίσκονται τα 2/3 των παγκόσμιων αποθεμάτων πετρελαίου. Η δέσμευση των ΗΠΑ για την ασφάλεια του Ισραήλ περιγράφεται συχνά ως «ακλόνητη» και επιβεβαιώνεται τακτικά και αδιαλείπτως από τον Λευκό Οίκο, όταν κάνει λόγο για την «εξασφάλιση» ευημερίας και σταθερότητας για το συγκεκριμένο κράτος. Επίσης, το Ισραήλ, εξαρτάται σε πολύ μεγάλο βαθμό οικονομικά και στρατιωτικά από τις ΗΠΑ. Τα έτη 1968, 1969 και 1970 το εβραϊκό κράτος έλαβε αμερικανική βοήθεια αξίας \$25 εκατομμυρίων, \$85 εκατομμυρίων και \$30 εκατομμυρίων αντίστοιχα. Μετά την κρίση στην Ιορδανία το Σεπτέμβριο του 1970 το ποσό αυξήθηκε κατακόρυφα: για τα έτη 1971, 1972 και 1973 έλαβε βοήθεια αξίας \$545 εκατομμυρίων, \$300 εκατομμυρίων και \$307,5 εκατομμυρίων αντίστοιχα. Το 1972 οι ΗΠΑ κάλυπταν οικονομικά το 28% των αμυντικών δαπανών του Ισραήλ. Το 1973 το ποσοστό έφτασε το 42% και τα επόμενα χρόνια πλησίασε το 50%. Συνολικά, κατά την περίοδο 1949-2008 η οικονομική βοήθεια στο Ισραήλ ανήλθε σε σχεδόν 15 δισεκατομμύρια δολάρια. Σε δήλωσή του ο ίδιος ο πρόεδρος Carter το 2002 δήλωσε ότι η οικονομική βοήθεια προς το Ισραήλ ανερχόταν σε \$10 εκατομμύρια δολ. την ημέρα.³⁶

³⁶ Carter Jimmy, Palestine: Peace Not Apartheid, Simon and Schuster, November 2006

Παρά τις όποιες επαφές και Συμφωνίες Ειρήνης για την άμβλυνση της αραβοϊσραηλινής διένεξης, ο Κίσινγκερ, ποτέ δεν εξέφρασε τη βούληση επίλυσης με την αναγνώριση της απόφασης 242 του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (ΣΑ ΟΗΕ 242/1967) και την αναγνώριση παλαιστινιακού κράτους. Εκμεταλλευόμενος την «πολιτική της Ύφεσης», μετά το Βιετνάμ, ακολουθεί μια διπλοπρόσωπη διπλωματία, στα πλαίσια της οποίας, από τη μια ενθάρρυνε τους Άραβες να προσβλέπουν στις ΗΠΑ για ένα διακανονισμό και σ' αυτόν προσωπικά ως τον άνθρωπο που μπορούσε να τον πραγματοποιήσει, από την άλλη όμως, η επανάκτηση των κατεχομένων και η αυτοδιάθεση των Παλαιστινίων, ήταν έξω από την ατζέντα του Αμερικανού διπλωμάτη, πριν ακόμα αυτός ξεκινήσει τα περίφημα διπλωματικά του ταξίδια στη Μέση Ανατολή. Αναφορικά με την Αίγυπτο και τις συμφωνίες με τον τότε πρόεδρο Σαντάτ, ο Χένρι Κίσινγκερ κατάφερε να πετύχει την απομάκρυνση της χώρας από τη σοβιετική επιρροή, καθιστώντας τη κομβικό κράτος στην εδραίωση μιας μελλοντικής «αρχιτεκτονικής» της αμερικανικής εξωτερικής πολιτικής που στηρίχθηκε σε δύο τρίγωνα συνεργασίας, για πάρα πολλές δεκαετίες, (ΗΠΑ-Ισραήλ-Τουρκία) και (ΗΠΑ-Ισραήλ-Αίγυπτος), μέχρι και το 2010, δηλαδή πριν τις αραβικές εξεγέρσεις και τη διπλωματική κρίση μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ του ιδίου έτους.

Σύμφωνα με τον Robert Dallek³⁷, ο Νίξον και ο Κίσινγκερ για την προώθηση των πολιτικών τους, δεν είχαν πρόβλημα να συνεργαστούν ακόμα και με τον διάβολο. Ο Νίξον εξαπατούσε τον εαυτό του, το Κογκρέσο, τα δικαστήρια, τον Τύπο, και την κοινή γνώμη. Ο Κίσινγκερ ενέκρινε ή συναινούσε σε πολλές προεδρικές πράξεις εξαπάτησης καθώς πολλές από αυτές ήταν και δικής του εμπνεύσεως. Δεν αποτελεί έκπληξη λοιπόν ότι και η σχέση τους εν μέρει βασίστηκε στην εξαπάτηση και την εχθρότητα. Ο Νίξον ήταν ταυτόχρονα ευτυχής να βασίζεται στον Κίσινγκερ λόγω των ικανοτήτων του στη διπλωματία και στην χάραξη πολιτικής, ενώ κρυφά ανησυχούσε πως ως Πρόεδρος βρίσκεται στη σκιά ενός απλού συμβούλου ασφαλείας.

Επίσης η επίμονη ανάγκη του Χένρι Κίσινγκερ για προσοχή και έλεγχο της εξωτερικής πολιτικής οδηγούσε πολλές φορές τον Νίξον σε σκέψεις περί απόλυσης του. Αλλά η επιδεξιότητα του Κίσινγκερ στις δημόσιες σχέσεις και η αποτελεσματικότητά του στις σχέσεις με τους Κινέζους, τους Ρώσους, τους Βιετναμέζους, και τους Άραβες τον καθιστούσαν αναγκαίο για τον Πρόεδρο. Το

³⁷ Nixon and Kissinger: Partners in Power

σκάνδαλο του Watergate κατέστησε αδύνατη κάθε σκέψη του Νίξον περί απομάκρυνσης του Κίσινγκερ καθώς η εξωτερική πολιτική αποτελούσε ένα από τα όπλα του Προέδρου απέναντι στην απειλή της καθαίρεσης του από το αξίωμα. Από την άλλη μεριά και ο Κίσινγκερ όπως φαίνεται από τις απομαγνητοφωνήσεις των συνομιλιών του ήταν ενοχλημένος από τον ίδιο τον Πρόεδρο καθώς και από τους συνεργάτες του στον Λευκό Οίκο. Παρότι ήταν ευγνώμων στον Νίξον για την μεγάλη ευκαιρία με το αξίωμα που του έδωσε, τον θεωρούσε πνευματικά κατώτερο και ένιωθε απέχθεια για την διαρκή κολακεία με την οποία ήταν υποχρεωμένος να περιβάλλει τον Νίξον. Η διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής από το δίδυμο Νίξον-Κίσινγκερ βρισκόταν σε συνάρτηση με την κατάσταση στο εσωτερικό των ΗΠΑ. Χαρακτηριστική είναι μια συνομιλία των δύο το 1972 όπου ο Πρόεδρος Νίξον συμβουλευτήκε τον Κίσινγκερ για το ενδεχόμενο ρίψης ατομικής βόμβας στο Βιετνάμ. Κίσινγκερ κράτησε αρνητική στάση λόγω της δυσμενούς εικόνας που θα διαμορφωνόταν για τον Νίξον τόσο στο εσωτερικό όσο και διεθνώς³⁸.

Ίσως είναι πολλές οι οπτικές μέσα από τις οποίες μπορεί να προσεγγίσει κανείς μια αξιολόγηση της στρατηγικής του Κίσινγκερ και του Νίξον. Σύμφωνα με τον βρετανό ιστορικό Christopher Andrew, «ο συνδυασμός Νίξον-Κίσινγκερ» ήταν μάλλον ο πιο ταλαντούχος που χειρίστηκε ποτέ την αμερικανική εξωτερική και αμυντική πολιτική». Αν και η άποψη αυτή εκτιμάται υπερβολικά θετική, κανείς δεν θα μπορούσε να διαφωνήσει ότι το δίδυμο Νίξον-Κίσινγκερ, απαλλαγμένο από ιδεολογικούς περιορισμούς αναπροσάρμοσε την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Αφήνοντας πίσω τους τα φιλελεύθερα αξιώματα του Wilson (Φιλελεύθερος Ιδεαλισμός ή Ουίλσονισμός), έβλεπαν σε μια ρεαλιστική βάση, τον κόσμο χωρισμένο σε φίλους και ανταγωνιστές, σε χώρους συνεργασίας και χώρους συγκρουόμενων συμφερόντων. Είναι αντιπροσωπευτικές οι δηλώσεις του Νίξον σε μια συνέντευξή του στο περιοδικό TIME, την 3η Ιανουαρίου του 1972: «Δεν πρέπει να ξεχνάμε ότι μοναδικές φορές στην παγκόσμια ιστορία που είχαμε κάποιες εκτεταμένες περιόδους ειρήνης ήταν, όταν υπήρχε ισορροπία δυνάμεων. Ο κίνδυνος του πολέμου προκύπτει, όταν ένα έθνος γίνεται απείρως ισχυρότερο σε σχέση με τον δυνητικό ανταγωνιστή του. Τότε είναι που δημιουργείται ο κίνδυνος πολέμου. Επομένως, πιστεύω σε έναν κόσμο στον οποίο οι ΗΠΑ θα είναι ισχυρές. Θεωρώ ότι θα είναι ένας ασφαλέστερος

³⁸ <http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2002/02/28/nixon-tapes.htm>

κόσμος και ένας καλύτερος κόσμος, αν έχουμε ισχυρές, υγιείς ΗΠΑ, Ευρώπη, Σοβιετική Ένωση, Κίνα, Ιαπωνία, η καθεμία να αντισταθμίζει την άλλη, σε μια εύρυθμη ισορροπία».

Ο Κίσινγκερ στο τελευταίο του βιβλίο, όσον αφορά στον πόλεμο του Βιετνάμ, αντανακλά το πόσο προβληματίζεται σχετικά με τον πόλεμο του Βιετνάμ και τις επικρίσεις του ρόλου του σε αυτό, αρχικά ως σύμβουλος εθνικής ασφαλείας του Νίξον και στη συνέχεια υπό την διακυβέρνηση του Gerald Ford. Φαινομενικά το βιβλίο συνιστά την εξιστόρηση των προσπαθειών της κυβέρνησης Νίξον να σταματήσει τον πόλεμο, και είναι γραμμένο με κάποια αγανάκτηση. Όσον αφορά στις σοβαρές κατηγορίες που έχουν κατατεθεί εναντίον και εναντίον του Νίξον για τον πόλεμο στο Βιετνάμ, αναφέρει, πως τίποτα δεν θα μπορούσε να απέχει περισσότερο από την αλήθεια.

Ο Κίσινγκερ συνειδητοποιώντας το αδιέξοδο και εφαρμόζοντας τη Realpolitik και τη θεωρία της ισορροπίας δυνάμεων, έθεσε το ερώτημα, αν πράγματι το Βιετνάμ ήταν τόσο σημαντικό για την παγκόσμια ισορροπία. Σε τι θα εξυπηρετούσε τις ΗΠΑ να συνεχίσουν έναν πόλεμο 20.000 χλμ. μακριά; Στην Ευρώπη, η βασική απειλή προερχόταν από τη Σοβιετική υπερδύναμη. Στη νοτιοανατολική Ασία, η φύση της απειλής είχε πολλές διαστάσεις. Έτσι, σύμφωνα με τον Κίσινγκερ, στην Ασία, η απειλή κατά των αμερικανικών συμφερόντων ερχόταν από δευτερεύουσες δυνάμεις, οι οποίες στην καλύτερη περίπτωση, ήταν υποκατάστατα της Σοβιετικής Ένωσης και ο έλεγχος που ασκούσαν πάνω τους οι Σοβιετικοί ήταν αμφίβολος. «Όσο προχωρούσε ο πόλεμος στο Βιετνάμ, τόσο περισσότερο γινόταν αντιληπτό, ότι οι ΗΠΑ πολεμούσαν υποκατάστατα υποκατάστατων, το καθένα από τα οποία δεν είχε καμιά εμπιστοσύνη σ' αυτό που υποκαθιστούσε. Σύμφωνα με την αμερικανική ανάλυση λοιπόν, η παγκόσμια ισορροπία δεχόταν την επίθεση του Βόρειου Βιετνάμ, το οποίο υποτίθεται ότι ελεγχόταν από το Πεκίνο, που με τη σειρά του ελεγχόταν από τη Μόσχα».

Κι όταν ο πόλεμος Ισραήλ-Αιγύπτου τον Οκτώβριο του 1973 απείλησε να τινάξει τις εύθραυστες ισορροπίες στον αέρα, ο ρόλος του Κίσινγκερ και πάλι θα αποδεικνυόταν επιτελικός για την αποκλιμάκωση της έντασης και την αποτροπή παγκόσμιων γεγονότων: οι διπλωματικοί του χειρισμοί εκτόνωσαν τις ψυχροπολεμικές εντάσεις Αμερικής-Σοβιετικής Ένωσης (σύμμαχοι Ισραήλ-Αιγύπτου

αντίστοιχα), με τον ίδιο να αποσύρεται από υπουργός Εξωτερικών στο τέλος της διακυβέρνησης Φορντ, το 1977. Η Ιστορία δεν έχει αποτιμήσει ακόμα τα αμφιλεγόμενα πεπραγμένα του κορυφαίου αμερικανού πολιτικού και διπλωμάτη των τελών του 20ού αιώνα. Από τη μία, με τις διαπραγματευτικές του ικανότητες, την ακαδημαϊκή του κατάρτιση και τις διπλωματικές δάφνες του, κατάφερε να δώσει ένα τέλος στον Πόλεμο του Βιετνάμ και να βελτιώσει τις ψυχροπολεμικές σχέσεις της Αμερικής με τις δύο κορυφαίες «κόκκινες» αντιπάλους της, Σοβιετική Ένωση και Κίνα. Από την άλλη βέβαια, ο αδίστακτος πραγματισμός του και οι συχνά μακιαβελικές τακτικές του, με τον ίδιο να βάζει πάντα πάνω από όλα το απόλυτο συμφέρον της Αμερικής, θα του φέρουν αμείλικτες κριτικές που θα τον χαρακτηρίσουν ακόμα και εγκληματία πολέμου: ο ρόλος του στον εκτεταμένο βομβαρδισμό Βιετνάμ και Καμπότζης, η έγκρισή του για την ινδονησιακή κατοχή του Ανατολικού Τιμόρ, η ενορχήστρωση της ανατροπής του χιλιανού προέδρου Σαλβαδόρ Αλιέντε, οι σκοτεινές του δράσεις στο δικό μας Κυπριακό δεν μπορούν να περάσουν στα «ψιλά» της Ιστορίας.

Αν και το διεθνές περιβάλλον στις μέρες μας έχει αλλάξει, η μορφή του Κίσινγκερ και η διπλωματική-στρατηγική του σκέψη, που καθόρισε την αμερικανική εξωτερική πολιτική για δεκαετίες, θα συνεχίζει και να επηρεάζει τη διεθνή έκβαση των εξελίξεων στις διακρατικές σχέσεις αλλά και να προκαλεί θετικά συναισθήματα, στους θιασώτες του ρεαλισμού αλλά και συναισθήματα αποστροφής στους επικριτές του και, κυρίως, στους λαούς που επλήγησαν από την πολιτική του.

Συμπεράσματα

Ουσιαστικά ο πόλεμος του Βιετνάμ,, ήταν ένας ανταρτοπόλεμος σοβιετο-κινεζικής εμπνεύσεως όσον αφορά την τακτική και τις μεθόδους διεξαγωγής του εκ μέρους των Βιετκόνγκ. Από μέρος των αμερικανικών στρατευμάτων, καθώς και των κυβερνητικών, η αντιμετώπιση του πολέμου υπήρξε ιδιαίτερα δύσκολη και ανεπιτυχής. Οι παραπάνω είχαν μεγάλες απώλειες σε έμψυχο και άψυχο υλικό, καθώς δεν είχαν την κατάλληλη δομή ώστε να αντιμετωπίσουν τους αντάρτες. Οι ΗΠΑ υιοθέτησαν αμυντική στρατηγική που περιόριζε τις χερσαίες επιχειρήσεις στο χώρο

του Ν. Βιετνάμ και επέτρεπε αεροπορικούς βομβαρδισμούς στο χώρο του Β. Βιετνάμ. Η στρατηγική αυτή, καθορίστηκε από τον πρόεδρο των ΗΠΑ Τζόνσον και απέβλεπε έμμεσα στην αποφυγή κλιμακώσεως του πολέμου στην νοτιοανατολική Ασία, με την εμπλοκή σε αυτόν και της κομμουνιστικής Κίνας.

Η αποτυχία της στρατιωτικής εμπλοκής των ΗΠΑ στο Βιετνάμ αποδεικνύει περίτρανα ότι στην διεθνή πολιτική οι υλικοί συντελεστές ισχύος (ΑΕΠ, ένοπλες δυνάμεις) δεν αποτελούν πάντοτε νομοτελειακά τον καθοριστικό παράγοντα των διεθνών εξελίξεων. Στην περίπτωση του Βιετνάμ η συντριπτική ασυμμετρία υπέρ των ΗΠΑ σε υλικούς συντελεστές ισχύος υπεραντισταθμίστηκε από δύο διαφορετικές ασυμμετρίες.

- 1) Υπήρχε ασυμμετρία στο τι διακυβευόταν. Το Βόρειο Βιετνάμ πολέμούσε για την εθνική ενοποίησή του. Στην εποχή του έθνους-κράτους ο εθνικός πατριωτισμός είναι η υπέρτατη πολιτική αξία, που αποτελεί την πλέον νομιμοποιημένη αιτία για τις θυσίες του πολέμου όσο μαζικές κι αν είναι – όπως γνώρισε η Ευρώπη στο πρώτο μισό του 20^{ου} αιώνα. Οι ΗΠΑ, απεναντίας, πολέμούσαν για μια άκρως ιδεολογική και παγκοσμιοποιημένη εκδοχή της στρατηγικής της ανάσχεσης, σύμφωνα με την οποία απαραίτητη για την διαφύλαξη της αποτρεπτικής αξιοπιστίας της ήταν η αντίσταση σε κάθε τοπικό κομμουνιστικό κίνημα ακόμα και στις πιο γεωπολιτικά ασήμαντες περιοχές του πλανήτη. Με την συσσώρευση των θυσιών της και χωρίς ορατή προοπτική μιας νικηφόρας έκβασης στον πόλεμο η αμερικανική κοινωνία κατέληξε – ορθά – στο συμπέρασμα πως δεν διακυβεύονταν σημαντικά αμερικανικά εθνικά συμφέροντα ικανά να δικαιολογήσουν τις απώλειές της.
- 2) Υπήρχε ασυμμετρία στην αποτελεσματικότητα της στρατηγικής των δύο αντιπάλων. Το Βόρειο Βιετνάμ τελειοποίησε τις μεθόδους του ανταρτοπόλεμου, που κατείχε από την εποχή του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα ενάντια στην γαλλική αποικιοκρατία. Οι ΗΠΑ δεν κατόρθωσαν να αναπτύξουν στρατηγική ικανή να πλήξει το κέντρο βάρους του αντιπάλου ή να αποδιοργανώσει την δική του στρατηγική. Αντίθετα, κατέληξαν να χρησιμοποιούν τα άφθονα υλικά μέσα τους με εξαιρετικά αναποτελεσματικό ή και αντιπαραγωγικό τρόπο στα πλαίσια τη απλοϊκής στρατηγικής της φθοράς, που πρόδιδε έλλειμμα στρατηγικής σκέψης.

Η κατασπατάληση και η υπερβολή στη χρήση της αμερικανικής υπεροπλίας χωρίς αποφασιστικό στρατηγικό αποτέλεσμα ήταν εκπληκτική και συνάμα βαθιά τραγική. Στην τριετία 1965-7 η αμερικανική αεροπορία έριξε περισσότερες βόμβες στο Βιετνάμ από όσες είχε ρίξει σε όλα τα θέατρα των επιχειρήσεων κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το 1970 το σωρευτικό σύνολο των τόνων εκρηκτικής ύλης των αμερικανικών αεροπορικών βομβαρδισμών στο Βιετνάμ ξεπέρασε το άθροισμα όλων των προηγούμενων πολέμων στην ιστορία της ανθρωπότητας. Οι βομβαρδισμοί σε συνδυασμό με τη χρήση χημικών όπλων για την αποφύλλωση τμημάτων της ζούγκλας επέφεραν την καταστροφή των μισών δασών του Νότιου Βιετνάμ. Το πόσο στρατηγικά αναποτελεσματική ήταν οι αμερικανικοί βομβαρδισμοί διαφαίνεται από μελέτη του Υπουργείου Άμυνας των ΗΠΑ, που υπολόγισε για το 1966 ότι το 65% των βομβών έπεσαν σε μη εμφανείς στόχους(ζούγκλα), ότι το μέρος αυτό των βομβαρδισμών προκάλεσε μάλλον μονάχα 100 εχθρικές απώλειες, ότι με βάση στατιστικούς υπολογισμούς παρείχε στον αντίπαλο 27.000 τόνους εκρηκτικής ύλης λόγω των βομβών που δεν έσκασαν και ότι η εκρηκτική αυτή ύλη μπορούσε να αξιοποιηθεί από τον αντίπαλο για την κατασκευή εκρηκτικών παγίδων. Το 1966 οι εκρηκτικές παγίδες προκάλεσαν 1000 αμερικανικές απώλειες.

Το κόστος του Βιετνάμ για τις ΗΠΑ ήταν μεγάλο. Οι αμερικανικές απώλειες στο σύνολο του πολέμου συμπεριλαμβανόμενης της πρώτης τετραετίας του Νίξον ανήλθαν στους 58.000 νεκρούς. Πάνω από 8.000 αμερικανικά αεροσκάφη καταρρίφθηκαν από την αεράμυνα των αντιπάλων τους. Το οικονομικό βάρος του πολέμου προκάλεσε μεγάλα ελλείμματα στον ομοσπονδιακό προϋπολογισμό πυροδοτώντας τον πληθωρισμό και τερματίζοντας την περίοδο της μεγάλης μεταπολεμικής οικονομικής ανάπτυξης των ΗΠΑ – ακολούθησε ο στασιμοπληθωρισμός της δεκαετίας του 70. Ο πόλεμος οδήγησε στην αύξηση του αντιαμερικανισμού παγκοσμίως. Επιπλέον επέτρεψε στην Σοβιετική Ένωση να υλοποιήσει φιλόδοξα προγράμματα ανάπτυξης των πυρηνικών της εξοπλισμών, ενόσω οι ΗΠΑ ήταν απορροφημένες στο Βιετνάμ, με αποτέλεσμα να φτάσει την πυρηνική ισοπαλία στα τέλη της δεκαετίας του 60. Το Βιετνάμ συνέβαλε επίσης στην κρίση της αμερικανικής εσωτερικής πολιτικής, που ξέσπασε στα μέσα της δεκαετίας του 60 και αποκορυφώθηκε στο πολυτάραχο έτος 1968.³⁹

³⁹ Παπασωτηρίου Χαράλαμπος. Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα 1945-2002,σελ. 242-243

Αν οι ΗΠΑ δεν είχαν υποστεί τεράστια εσωτερική φθορά και κόπωση σε μία γεωπολιτικά ασήμαντη εμπλοκή, θα μπορούσαν άνετα να είχαν απαιτήσει καλύτερους όρους. Ο Νίξον ωστόσο είχε λόγους να φοβάται την εξέγερση του Κογκρέσου εφόσον δεν τερμάτιζε τον πόλεμο αμέσως. Ως εκ τούτου άδραξε την ευκαιρία και συμφώνησε στην ανακωχή, ελπίζοντας να μπορέσει να στηρίξει το Νότιο Βιετνάμ μέσω οικονομικής και στρατιωτικής βοήθειας χωρίς άμεση στρατιωτική εμπλοκή, στη μάλλον πιθανή περίπτωση που το Βόρειο Βιετνάμ θα ξεκινούσε νέο ένοπλο αγώνα. Παρά τη ρητορική του περί «έντιμης ειρήνης» στο τέλος του πιο μακροχρόνιου πολέμου στην αμερικανική ιστορία η ανακωχή του Ιανουαρίου του 1973 δεν αποτελούσε οριστικό κλείσιμο της υπόθεσης Βιετνάμ. Η κυριότερη επιτυχία του Νίξον στο Βιετνάμ ήταν ότι απέμπλεξε τις ΗΠΑ χωρίς δεξιά εξέγερση μακαρθικού τύπου στο εσωτερικό του.⁴⁰

Όσον αφορά τους διπλωματικούς χειρισμούς του Κίσινγκερ στον πόλεμο του Βιετνάμ συμπερασματικά μπορούμε να πούμε ότι ο πόλεμος αυτός ήταν το πεδίο που δοκίμασε την Realpolitik του, ο ακρογωνιαίος λίθος της πολιτικής του καριέρας. Όταν έγινε σύμβουλος Εθνικής Ασφαλείας το 1969, ο πόλεμος μόνο καλά δεν πήγαινε για την Αμερική: είχε γίνει πολυδάπανος, τόσο οικονομικά όσο και σε κόστος ανθρώπινων ζωών, αντιδημοφιλής και φονικός. Επιδιώκοντας λοιπόν να πετύχει αυτό που ο ίδιος ονόμαζε «ειρήνη με τιμή», ο Κίσινγκερ συνδύασε διπλωματικές πρωτοβουλίες και μερική απόσυρση δυνάμεων με ταυτόχρονους και εκτεταμένους βομβαρδισμούς στο Βόρειο Βιετνάμ, με σκοπό να βελτιώσει τα διαπραγματευτικά χαρτιά των Αμερικανών αλλά και να διατηρήσει την αξιοπιστία της χώρας στους διεθνείς της συμμάχους και εχθρούς. Κι έτσι, στις 27 Ιανουαρίου 1973, ο Κίσινγκερ και ο Βορειοβιετναμέζος διαπραγματευτικός εταίρος του Le Duc Tho υπέγραψαν την πολυπόθητη κατάπαυση του πυρός, που σήμαινε το τέλος της - ευθείας τουλάχιστον- αμερικανικής εμπλοκής στα τεκταινόμενα της χώρας. Και οι δύο άντρες τιμήθηκαν για τον ειρηνευτικό τους ρόλο με το Νόμπελ Ειρήνης το 1973, αν και ο Duc αρνήθηκε να το παραλάβει, αφήνοντας τον Κίσινγκερ να απολαύσει μόνος την τιμή. Οι τακτικισμοί και οι αιματοβαμμένες βομβαρδιστικές εκστρατείες του στο Βιετνάμ περιέσωσαν το γόητρο της Αμερικής και έστειλαν τον ίδιο στην κορυφή του διπλωματικού σώματος. Οι ενέργειές του ωστόσο στο Βιετνάμ παραμένουν εν πολλοίς αμφιλεγόμενες: η «ειρήνη με τιμή» που σκαρφίστηκε επιμήκυναν τον φονικό πόλεμο για τέσσερα ακόμα χρόνια, από το 1969-73, στη

⁴⁰ Stephen Ambrose, Nixon: Ruin and Recovery, 1973-1990, σελ. 57

διάρκεια των οποίων 22.000 αμερικανοί στρατιώτες και αναρίθμητοι πραγματικά Βιετναμέζοι έχασαν τη ζωή τους. Ταυτοχρόνως, αυτός ήταν που εγκαινίασε τους μυστικούς βομβαρδισμούς στην Καμπότζη, οι οποίοι έφεραν τον όλεθρο στη χώρα και συνέβαλαν στην ανάληψη της γενοκτονικής εξουσίας των Ερυθρών Χμερ. Η συμβολή του στη λήξη του Πολέμου του Βιετνάμ συνοδεύτηκε από μια σειρά ακόμα διπλωματικών επιτυχιών: ήταν το 1971 όταν έκανε δύο μυστικές επισκέψεις στην κομμουνιστική Κίνα, ανοίγοντας έτσι τον δρόμο για την ιστορική επίσκεψη του προέδρου Νίξον την επόμενη χρονιά, γεγονός που θα οδηγούσε προοδευτικά στην εξομάλυνση των αμερικανο-κινεζικών σχέσεων μέχρι το 1979. Επιπλέον, ο ρόλος του ήταν καθοριστικός και στο τεταμένο ψυχροπολεμικό κλίμα Αμερικής-Σοβιετικής Ένωσης, με τις δικές του παρασκηνιακές ενέργειες να καταλήγουν στη μερική εκτόνωση της έντασης στις αρχές της δεκαετίας του '70. Κι έτσι, το 1972 διαπραγματεύτηκε τη συνθήκη για τον περιορισμό των πυρηνικών όπλων αλλά και των αντιβαλλιστικών πυραύλων, κάτι που έκανε τις σφοδρές αντιπαραθέσεις των δύο υπερδυνάμεων να κατευναστούν.

Όπως ο ίδιος ο Κίσινγκερ αναφέρει, η Αμερική θα συνέλθει από το Βιετνάμ μόνο όταν αρχίσει να αντλεί κάποια διδάγματα από εκείνη την τραυματική εμπειρία.

Πρώτον πριν εμπλακούν οι ΗΠΑ σε έναν πόλεμο θα πρέπει να έχουν σχηματίσει μια καθαρή εικόνα της φύσης της απειλής που θα αντιμετωπίσουν και των αντικειμενικών σκοπών που μπορούν ρεαλιστικά να επιδιώξουν. Πρέπει να έχουν μια σαφή πολεμική στρατηγική και ένα σαφή ορισμό της επιτυχούς πολιτικής έκβασης.

Δεύτερον, όταν η Αμερική αναλαμβάνει τη δέσμευση στρατιωτικής δράσης δεν θα πρέπει να έχει άλλη λύση από τη νίκη, όπως είπε ο στρατηγός Ντάγκλας Μακάρθουρ. Οι φόβοι δεν μπορούν να εξαλειφθούν με διστακτικές ενέργειες. Η παρατεταμένη στασιμότητα θα εξαντλήσει την αντοχή και, κατά προέκταση, την θέληση του αμερικανικού λαού. Γι αυτό απαιτείται μια προσεκτική ανάλυση πολιτών στόχων και της πολεμικής στρατηγικής για την επίτευξή τους προτού ληφθεί η απόφαση εμπλοκής σε έναν πόλεμο.

Τρίτον, μια δημοκρατία δεν μπορεί να εφαρμόσει σοβαρή εξωτερική πολιτική αν οι εσωτερικές αντίπαλες παρατάξεις δεν επιδείξουν ένα μίνιμουμ συγκράτησης η μία έναντι της άλλης. Από τη στιγμή που αποκλειστικός αντικειμενικός σκοπός μιας πολιτικής γίνεται η νίκη των εσωτερικών αντιπάλων, παύει να υπάρχει συνοχή. Ο

Νίξον είχε τη βεβαιότητα ότι υπέρτατη ευθύνη ενός προέδρου ήταν η προστασία των εθνικών συμφερόντων έστω κι αν αυτά συγκρούονταν με τους φανατικούς αντιφρονούντες στην ίδια του την χώρα. Ωστόσο το Βιετνάμ απέδειξε ότι οι Πρόεδροι δεν μπορούν να διεξάγουν έναν πόλεμο μέσω μιας εκτελεστικής εξουσιοδότησης. Αντιμέτωπος με βίαιες διαδηλώσεις, αποφάσεις του Κογκρέσου που έτειναν προοδευτικά προς μια μονομερή αποχώρηση και την εχθρότητα των μέσων μαζικής ενημέρωσης, ο Νίξον θα έπρεπε να είχε πάει στο Κογκρέσο από τις αρχές της θητείας του, να τους εξηγήσει την στρατηγική του και να απαιτήσει μια σαφή έγκριση της πολιτικής του. Αν δεν μπορούσε να την επιτύχει, θα έπρεπε να ζητήσει ένα ψήφισμα για τον τερματισμό του πολέμου κάνοντας το Κογκρέσο να αναλάβει την ευθύνη. Ο Νίξον δεν δεχόταν τέτοιες συμβουλές επειδή πίστευε ότι η ιστορία δεν θα συγχωρούσε ποτέ τις τραγικές συνέπειες αυτού που εκείνος θεωρούσε αποφυγή εκτελεστικών ευθυνών. Ήταν μια έντιμη, πολύ ηθική μάλιστα, και πνευματικά ορθή απόφαση. Στο αμερικανικό σύστημα ελέγχου και ισορροπιών το φορτίο που επωμίστηκε ο Νίξον ήταν πολύ βαρύ.

Η εμπειρία παραμένει βαθιά χαραγμένη στην αμερικανική ψυχή, ενώ η ιστορία έχει φαινομενικά τουλάχιστον διατηρήσει για τον εαυτό της ορισμένα από τα κυριότερα διδαγματα της. Μετά από την ενδοσκόπησή της η Αμερική ξαναβρήκε την αυτοπεποίθησή της και η Σοβιετική Ένωση παρά την μονολιθική της εμφάνιση, τιμωρήθηκε με μία θανάσιμη ποινή για την ηθική, πολιτική και οικονομική υπερεπέκτασή της. Μετά από ένα ξέσπασμα επεκτατισμού, η Σοβιετική Ένωση βρέθηκε παγιδευμένη σε ένα τέλμα αντιφάσεων και τελικά κατέρρευσε. Οι ΗΠΑ πήγαν στο Βιετνάμ για να σταματήσουν αυτό που θεωρούσαν μια κεντρικά κατευθυνόμενη κομμουνιστική συνωμοσία και απέτυχαν. Από την αποτυχία της Αμερικής η Μόσχα έβγαλε το συμπέρασμα που τόσο πολύ φοβούνταν οι υποστηρικτές της θεωρίας ντόμινο – ότι ο ιστορικός συσχετισμός δυνάμεων είχε κλείνει προς το μέρος της. Αποτέλεσμα ήταν ότι προσπάθησε να επεκταθεί στην Υεμένη, την Αγκόλα, την Αιθιοπία και τέλος στο Αφγανιστάν. Στο διάστημα αυτό, όμως διαπίστωσε ότι η γεωπολιτική πραγματικότητα ίσχυε το ίδιο για τις κομμουνιστικές κοινωνίες όπως και για τις καπιταλιστικές. Επειδή μάλιστα δεν ήταν τόσο εύκαμπτη, η σοβιετική υπερεπέκταση δεν έφερε την κάθαρση όπως στην Αμερική αλλά την αποσύνθεση.

Η οδύνη που προξένησε το Βιετνάμ στην Αμερική ήταν μια ιδιόμορφη διαθήκη για τις ηθικές αναστολές της, κάτι που από μόνο του είναι μια καλή απάντηση σε όλα τα ερωτήματα για την ηθική σημαντικότητα αυτής της αμερικανικής εμπειρίας. Μετά από ένα σχετικά σύντομο χρονικό διάστημα, η Αμερική μπόρεσε να επαναπροσανατολιστεί, τη δεκαετία του 80. Στη δεκαετία του 90 όλοι σχεδόν οι ελεύθεροι λαοί του κόσμου περίμεναν ξανά από την Αμερική να τους καθοδηγήσει στη δημιουργία μιας καινούριας παγκόσμιας τάξης. Κι ο μεγαλύτερος φόβος τους δεν ήταν η ολοένα και ευρύτερη ανάμειξη της Αμερικής στον υπόλοιπο κόσμο αλλά, για άλλη μια φορά, η απόσυρσή της. Γι αυτό οι μελαγχολικές αναμνήσεις της Ινδοκίνας θα πρέπει να μας θυμίζουν ότι η αμερικανική ενότητα δεν είναι μόνο καθήκον αλλά και ελπίδα του κόσμου.⁴¹

⁴¹ Kissinger, *Diplomacy* , σελ. 780-782

Βιβλιογραφία

Ξενόγλωση

Agnew, J. A. 1998. *Geopolitics: Re-Visioning World Politics*. Routledge.

Balibar, E. 2008. What's in a War? (Politics as War, War as Politics). *Ratio Juris* 21 (3):365-386.

Bandyopadhyaya, J. 1993. *A General Theory of International Relations*. South Asia Books.

Barry, R. 1980. Just War Theory and the Logic of Reconciliation. *The New Scholasticism* 54 (2):129-152.

Begby E. A Role for Coercive Force in the Theory of Global Justice? In Thom Brooks (ed.), *New Waves in Global Justice*. Palgrave-MacMillan.

Belliotti R. 1995. Are All Modern Wars Morally Wrong? *Journal of Social Philosophy* 26 (2):17-31.

Benbaji Y. 2010. Dehumanization, Lesser Evil and the Supreme Emergency Exemption. *Diametros* 23:5-21.

Bergoffen D. 2008. The Just War Tradition: Translating the Ethics of Human Dignity Into Political Practices. *Hypatia* 23 (2):pp. 72-94.

Besser-Jones E. 2005. Just War Theory, Legitimate Authority, and the "War" on Terror. In Timothy Shanahan (ed.), *Philosophy 9/11*:

Blair J. 2013. Self-Defense, Proportionality, and Defensive War Against Mitigated Agression. *International Journal of Applied Philosophy*.

Booth, K. and S. Smith, eds. 1995. International Relations Theory Today. University Park PA: Pennsylvania State University Press.

Brekke T. (ed.) 2006. The Ethics of War in Asian Civilizations: A Comparative Perspective. Routledge.

Brown, C. 1993. International Relations Theory: New Normative Approaches. New York NY: Columbia University Press.

Brown, S. 1996. International Relations in a Changing Global System: Toward a Theory of World Polity. Boulder CO: Westview Press.

Buchanan A. 2006. Institutionalizing the Just War. *Philosophy and Public Affairs* 34 (1):2–38.

Bull, H. 1995. The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics. New York NY: Columbia University Press.

Burchill, S. and A. Linklater, eds. 1996. Theories of International Relations. New York: St. Martin's.

Cady D. 1994. In Defense of Active Pacifists. *Journal of Social Philosophy* 25 (2):89-91.

. Chan D. 2012. Beyond Just War: A Virtue Ethics Approach. Palgrave Macmillan.

Chiu Y. 2011. Liberal Lustration. *Journal of Political Philosophy* 19 (4):440-464.

Clark, I., I. B. Neumann. 1999. *Classical Theories in International Relations*. New York: St. Martin's Press.

Cox, W. S. and C. T. Sjolander. 1994. *Beyond Positivism: Critical Reflections on International Relations*. Boulder: Lynne Rienner.

Czempiel, E. O. and J. N. Rosenau. 1989. *Global Changes and Theoretical Challenges :*

Approaches to World Politics for the 1990's. Lexington MA: Lexington Books.

Dallek Robert, *Nixon and Kissinger: Partners in Power*, 2007

Der Derian, J. 1995. *International Theory: Critical Investigations*. New York NY: New York University Press.

Donelan, M. 1990. *Elements of International Political Theory*. Oxford UK: Clarendon.

Dosse, F. 1999. *Empire of Meaning: The Humanization of the Social Sciences*. Minneapolis MN: University of Minnesota Press.

Doyle, M. W. 1997. *Ways of War and Peace: Realism, Liberalism, and Socialism*. W. W. Norton.

Doyle, M. W., G. J. Ikenberry, eds. 1997. *New Thinking in International Relations Theory*. Boulder CO: Westview Press.

Ferguson, Y. H. *The Elusive Quest: Theory and International Politics*.

Garnett, J. 1984. *Commonsense and the Theory of International Politics*. Albany NY: SUNY Press.

George, J. 1994. Discourses of Global Politics: A Critical (Re)introduction to International Relations. Boulder CO: Lynne Rienner.

Gerson, M. 1998. The Neoconservative Vision: From the Cold War to Culture Wars. Madison Books.

Graham, K. ed. 1999. The Planetary Interest: A New Concept for the Global Age. Rutgers University Press.

Groom, A.J.R. and M. Light. 1994. Contemporary International Relations : A Guide to Theory. London UK: F. Pinter.

Helmut David Baer & Joseph E. Capizzi. 2005. Just War Theories Reconsidered: Problems with Prima Facie Duties and the Need for a Political Ethic. *Journal of Religious Ethics* 33 (1):119-137.

Hollis, M. and S. Smith. 1990. Explaining and Understanding International Relations. Oxford UK: Clarendon.

Holsti, K.J. 1991. Change in the International System: Essays on the Theory and Practice of International Relations. Aldershot UK: E. Elgar.

Holsti, K. J. 1996. The State, War, and the State of War. Cambridge University Press.

Kauppi, M. 1995. Development of International Relations Theory. Lexington Books.

Kegley, C., ed. 1995. Controversies in International Relations Theory: Realism and the Neoliberal Challenge. New York, NY: St. Martin's Press.

Knutsen, T. L. 1997. A History of International Relations Theory. Manchester University Press.

Kubalkova, V., N. G. Onuf, and P. Kowert, eds. 1998. *International Relations in a Constructed World*. M. E. Sharpe.

Lahusen, T., and E. Dobrenko, eds. 1997. *Socialist Realism Without Shores*. Durham NC: Duke University Press.

Lapid, Y. ed. 1995. *The Return of Culture and Identity in IR Theory*. Boulder CO: Lynne Rienner.

Linklater, A. 1990. *Beyond Realism and Marxism: Critical Theory and International Relations*. New York NY: St. Martin's.

Mansbach, R. W. and J. A. Vasquez. 1981. *In Search of theory: A New Paradigm for Global Politics*. New York NY: Columbia University Press.

Neufeld, M. A. 1996. *The Restructuring of International Relations Theory*. Cambridge University Press.

Neumann, I. B. and Waever, O., eds. 1996. *Twelve International Relations Theorists*

Reassessed: Masters in the Making? London, UK: Routledge.

Neumann, I. B. and I. Clard, eds. 1996. *Classical Theories in International Relations*. New York NY: St. Martin's Press.

Neustadt, R. and E. R. May. 1988. *Thinking in Time*. Free Press.

Nicholson, M. 1996. *Causes and Consequences in International Relations: A Conceptual Study*. London UK: F. Pinter.

Norman, R. 1995. *Ethics, Killing and War*. Cambridge University Press.

Nye, J. S. 1999. *Understanding International Conflicts: An Introduction to Theory and History*. Longman Publishing.

Paskins, B. 2007. *Realism and the Just War*. Department of War Studies , King's College London , UK.

Reichberg, G. 2010. Just War or Perpetual Peace? *Journal of Military Ethics*, 1:1, 16-35.

Romonet, I. 1998. *The Geopolitics of Chaos*. Algora.

Rosenau, J. N. and M. Durfee. 1995. *Thinking Theory Thoroughly: Coherent Approaches to an Incoherent World*. Boulder CO: Westview.

Rothstein, Robert L., ed. 1991. *The Evolution of Theory in International Relations : Essays in Honor of William T.R. Fox*. Columbia SC: University of South Carolina Press.

Sjolander, C. T. and W. S. Cox. 1994. *Beyond Positivism: Critical Reflections on International Relations*. Boulder CO: Lynne Rienner.

Spegele, R. D. 1996. *Political Realism in International Theory*. Cambridge University Press.

Suganami, H. 1996. *On the Causes of War*. New York NY: Oxford University Press.

Taylor, T. 1978. *Approaches and Theory in International Relations*. New York NY: Longman.

Vasquez, J. A., ed. 1986. *Classics of International Relations*. Englewood Cliffs NJ: Prentice Hall.

Calvocoressi, Peter. *Η Διεθνής Πολιτική μετά το 1945-2000*.(δίοτομο).

Εκδόσεις Τουρίκης, Αθήνα, 2010

Chase R., Hill.Em., Kennedy P.(επιμ.), *Τα κομβικά κράτη και η εξωτερική πολιτική των ΗΠΑ. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση, 2001*

David Halberstam, *The Best and the Brightest*(Random House, 1972).

Gary R. Hess, *Vietnam: Explaining America's Lost War*(Wiley Blackwell, 2008).

George Herring, *America's Longest War: The United States and Vietnam, 1950-1975*(McGraw Hill, 4th edition, 2002)

Harry Summers, *On Strategy: A Critical Analysis of the Vietnam War* (Dell pb. 1982) *Dispatches* (Avon pb. 1977).

Iterman Jon B. and Malka Haim (2012). "Shifting Eastern Mediterranean Geometry". *The Washington Quarterly*, 35:5,

James S. Olson and Randy Roberts, *Where the Domino Fell*(St. Martin's Press, most recent edition)

Kennan F.G."The Sources of Soviet Conduct". *Foreign Affairs*, 1947, July Issue.

Kennan and Containment, 1947 U.S. Department of State, Office of the Historian διαθέσιμο στο <http://history.state.gov/milestones/1945-1952/kennan>

Kissinger H. *Διπλωματία*. Εκδόσεις Α.Α.Λιβάνη, Αθήνα 1995

Kissinger H. *Παγκόσμια Τάξη*. Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη, Αθήνα 2014

Lien-Hang T. Nguyen, Hanoi's War (UNC press, 2012).

Mady Abdel – Fattah (2010). “American foreign policy and peace in the Middle East”. *Contemporary Arab Affairs*, 3:3,

Mark Lawrence, The Vietnam War: A Concise International History (New York: Oxford University Press, 2011)

Michael Hunt, Lyndon John's War: America's ColdWar Crusade in Vietnam, 1945-1968(Hill and Wang, 1996)

Quandt B. William (1986). “Camp David and Peacemaking in the Middle East”. *Political Science Quarterly*, Vol. 101, No3.

Stein Gross Janice (1985). “Structures, Strategies and Tactics of Mediation: Kissinger and Carter in the Middle East”. *Negotiation Journal*, Syria, Strategic Survey, Routledge, 22 Jan. 2009,

Tareq Y. Ismael. *International Relations of the Contemporary Middle East. A Study in World Politics*. Syracuse Univerisity Press, New York.

William J. Duiker, Sacred War: Nationalism and Revolution in a Divided Vietnam (McGraw H1995)

Ελληνική

Παπασωτηρίου Χαράλαμπος. Αμερικανικό Πολιτικό Σύστημα 1945-2002. Γ΄Έκδοση, Εκδόσεις Ποιότητα, Αθήνα, 2003

Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, Το Νέο Διεθνές Σύστημα. Εκδόσεις Παπαζήση,1995

Πλατιάς Γ. Αθανάσιος, Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη, Εκδόσεις Εστία,2007

Σακκάς Δ. Γιάννης. Οι Άραβες στη νεότερη και σύγχρονη Εποχή. Ιστορία και Κοινωνία. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα, 2011

Σακκάς Δ. Γιάννης, Πανεπιστημιακές Σημειώσεις .Θέματα Διπλωματικής Ιστορίας και Στρατηγικής. Πανεπιστήμιο Αιγαίου (2013).

Σειμένης Ιωάννης και Κωνσταντίνος Σεΐτης, Η Μεσόγειος στις αρχές του 21ου αιώνα. Εκδόσεις Ζήτη, Θεσσαλονίκη, 2011.